

România literară

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Grupul de publicații Topaz
9-15 decembrie
1992
(Anul XXV)

40

Critica literară merge mai departe

IN ULTIMII trei ani, mulți critici literari au abandonat critica literară. De ce? Poate și din cauză că mulți directori de edituri tehnice și-au părăsit posturile. Dar nu este cazul să căutăm acum o explicație. Faptul, oricum, s-a consumat. Cert este că, în momentul de față, armata de critici literari are efectivele sensibile reduse, ceea ce poate duce la un dezechilibru de forțe în eternul război cu scriitorii.

Totuși, cei care deplîng (cu sau fără ipocrizie) situația exagerată. Mai sînt și critici activi. Și, în plus, apar sub ochii noștri noi critici, din rîndurile tinerilor.

Ca să nu vorbesc din auzite, n-am să mă refer la alte reviste. Am să povestesc (pe scurt, ca să nu fiu plictisitor) numai ce s-a întîmplat la *România literară*.

La *România literară* au venit în ultima vreme - dintr-un impuls interior sau din curs invitației noastre - mulți tineri dornici să scrie critică literară. Pe unii ni i-a recomandat minunata doamnă Antoaneta Tănăsescu, de la Universitatea din București, un fel de zîmă bună a celor cu talent și fără nume. Pe alții i-a descoperit, tot printre studenți, domnul Nicolae Manolescu, combinație rar întîlnită de pedagog și nonconformist, care, avînd și șansa de a fi în relații dintre cele mai bune cu directorul *României literare*, i-a ajutat să-și facă loc în paginile revistei. Iar alții, în sfîrșit, au apărut pur și simplu în redacție și ne-au convins cu textele lor.

Așa s-a format o echipă de tineri critici literari - cei mai mulți studenți - care gravitează în prezent în jurul revistei. Dintre ei, au reușit să se impună: *Andreea Deciu* (care între timp a devenit și colega noastră, fiind angajată ca redactor), remarcabilă prin competență (printr-un grad de competență neverosimil la vîrsta ei), prin inteligența de o mare suplețe, prin gustul sigur, prin precizia cu care folosește limbajul critic; *Claudiu Constantinescu*, ironic, visător și risipitor, capabil să facă un spectacol plin de farmec pînă și din denunțarea lipsei de valoare a unei cărți; *Fevronia Novac*, care are ca principale atuuri sagacitatea și maliția; *Mihai Iacob*, un analist riguros și lucid, cu aptitudini de teoretician; *Romanița Constantinescu*, distanțată față de textele comentate și tocmai de aceea capabilă să le sesizeze individualitatea (asemenea iubitorului de pictură care, în fața unui tablou, face cîțiva pași înapoi ca să-l poată vedea cu adevărat).

Acești tineri, și alții (care colaborează încă sporadic) aduc la *România literară* o infuzie de tinerete (în sensul netrivial al cuvîntului). Datorită lor, în scurtă vreme, și paginile cu titlul generic *Actualitatea literară* (este vorba de paginile 8-9) vor căpăta o nouă înfățișare. Va fi depășită, în sfîrșit, prejudecata că fenomenul literar se reduce la aparițiile editoriale.

Cartea reprezintă, bineînțeles, o entitate de care nu se poate face abstracție. Dar nu trebuie fetișizată. Nu este productivă, din punct de vedere intelectual, conștiințiozitatea mecanică, impusă de tradiție, cu care înregistrăm fiecare carte numai pentru că este carte. De multe ori fenomenul literar este la fel de interesant sau chiar mai interesant în afara cărților. În revistele în care se susțin instructive polemici, în amfiteatrele în care se predau cursuri animate de un spirit reformator, în cenaclurile în care se schițează noi doctrine estetice. Bineînțeles că în revista noastră vor fi comentate în continuare, și în primul rînd, cărțile. Dar și ele vor fi comentate altfel. Se va renunța la tratamentul egalitarist. Unele vor avea parte de numeroase susțineri entuziaste. Altele de controverse. Altele vor fi doar înregistrate. Iar celor care nu există nu le vom inventa noi existența.

Avem o nouă echipă de critici, avem proiecte. Critica literară merge mai departe.

Alex. Ștefănescu

DIN SUMAR:

Număr ilustrat cu desene de TUDOR JEBELEANU

- Nu „generația irosită” ci „generația profitorilor” ● La o nouă lectură: G. Călinescu ● Versuri de Mihail Crama ● Panorama prozei epice medievale în limba română ● Polemici: O scrisoare deschisă către Geo Dumitrescu ● Filmul anului: BALANȚA ● De ce a cîștigat Bill Clinton alegerile ●

CONTRAFORT

Drapelul conformist (I)

ÎNCA puțin, și România lui '92-'93 va arăta ca o perfectă copie a României lui '88-'89. Din ce în ce mai mult, peste țară s-a înstăpinit domnia cenușului. Anemicele reclame colorate ale privatizațiilor pflpfe chior și iritant într-o beznă compactă. Revenim, cu un fel de indiferență tembelă, la ticurile predecembriste și la resemnarea fudul-apolitică a lui „putea să fie și mai rău”. An reapărut cozile infernale și hăituiala după unt și pîine. Zilele trecute, am văzut în Piața Revoluției din Timișoara o coadă la alimentarea care nu descindea din ceaștile aglomerări la carne (modeste prin comparație), ci din însăși imensa mulțime care, în decembrie '89, se revoltase împotriva tiranului. Cîteva secunde am trăit cu impresia că s-a declanșat a doua revoluție. Dar nu, toate erau la locul lor, după cum în țară totul e la locul său: combativitatea revoluționară se reducea la asaltul decis la pachetelor de unt!

Cînd s-au schimbat, lucrurile s-au schimbat în rău. Limbajul pestilential al vadimilor și

păuneștilor n-a avut nicicînd expresivitatea vomitivă de azi, pentru că zelul lor era mereu temperat de bîcnișca dresorului de partid și de stat. Deșănțarea naționalistă a lui M. Ungheanu (eșuat în emisiunile soldățești ale televiziunii) n-avea nici pe departe patetismul degustător cu care îi seceră acum pe foștii tovarăși de idealuri bolșevice. În frumoasele vremuri ceaștiste, inamicii roiau cu precădere în jurul Europei (Libere). De cînd dl. Ungheanu și-a scos la vedere gradele (militare, desigur, ei sînt masași în întreaga Românie (tot liberă!)).

Și pentru ca totul să nu pară o simplă vedenie, de curînd a fost lăsat să dea iama prin populație însuși Nicu Ceaușescu. E treaba judecătorilor dacă fostul prim-secretar de la Sibiu trebuia eliberat sau nu. Dar dacă i s-a dat drumul pentru că nu e vinovat, de ce a mai fost închis?

Oricum, pînă la proba contrarie, motivarea medicală pare un bluff. Nu știm cîți muribunzi conduc mașina cu dezinvoltura cu care o face Nicu Ceaușescu. Și încă n-am văzut nici

ARGUMENT. Credem de obicei (naivitatea de școlari educați în spiritul logicii formale!) că argumentele au valoare în sine și că descoperirea unui nou argument imbatabil echivalează cu descoperirea unui nou continent. Continuăm s-o credem în ciuda dezmințirilor pe care viața, în înțelepciunea ei, ni le administrează zilnic.

În seara zilei de 27 noiembrie, la elegantul sediu al Centrului Cultural Maghiar din Paris, a avut loc un *show* panonic, pregătit cu mare atenție luni de zile: lansarea cărții *Histoire de la Transylvanie*, coeditare franco-maghiară. Și o veche cunoștință, de altfel: e acea celebră *Istorie a Transilvaniei* care, cu ani în urmă, stîrnise atîtea polemici, injurii și controverse. Astăzi, epurată de excese, îmblînzită în exprimare, tradusă într-o impecabilă franceză, dar păstrîndu-și intacte ideile, ea se prezintă publicului occidental.

Au fost invitați, cu eleganță, și reprezentanții „celeilalte părți”, cîțiva istorici și oameni de litere români. Pentru ca spectacolul să aibă mai mult haz.

Marea realizare a *show*-ului: în animata discuție ce a urmat, punctul de vedere pro-maghiar a fost susținut de somitățile franceze aflate în sală. În fruntea lor, nimeni altul decît marele Le Goff.

Argumentele - științifice sau de bun-simț - ale românilor, pronunțate uneori într-o franceză aleasă, zburau dintr-un colț într-altul al sălii, se încruciau cu eleganță de florete; dar ele stîrneau zîmbete condescendente, ironii sau chiar glume (franceze). Nu mai era o dezbatere istorică, era o amplă discuție de salon, unde forța științifică a argumentului nu conta nici cît negrul sub unghie. Conta

vioiciunea replicii. Sau jocul de cuvinte.

Pentru că, pînă la urmă, cînd discuția s-a încheiat, ecoul replicilor românești savante se evaporase; unică realitate palpabilă rămînea masivul tom *Histoire de la Transylvanie*, devenit deja sursă bibliografică fundamentală la Sorbona. În afara unor rostiri pline de convingere, românii n-au putut produce la Paris nici măcar o broșură pe tema în dezbateră. *Verba volant, scripta manent* - dicton inventat de un popor pragmatic și energic, ce descoperise, încă din noaptea istoriei, importanța documentului scris. Văzînd starea precară a scrisului nostru despre noi înșine, ajungi să te întrebi dacă sîntem cu adevărat urmașii Romei, ori mai degrabă urmașii cine știe cărei seminții visătoare și aeriene.

Argumentele românilor la eternul capitol al romanității și al continuității noastre ardenele prezintă, dincolo de oralitatea lor, încă un dezavantaj, de data aceasta ucigaș. Ele au fost rostite pînă acum în străinătate de persoane lipsite de credit moral, de istorici oficiali compromiși în cea mai jenantă dintre propagande. Cînd mîna care scrie, pentru uzul Europei, că *Transilvania, pămînt românesc, n-a fost niciodată părăsită de urmașii lui Traian* este aceeași care scrisese că *Epoca Nicolae Ceaușescu rămîne cea mai glorioasă epocă din istoria României*, trebuie să fii de o extremă naivitate ca să-ți închipui că miasele minciunii nu contaminatează adevărul.

Concluzia e descurajantă în simplitatea ei: nu contează atît argumentul, cît cine îl expune. Și cum îl expune, desigur!

Mihai Zamfir

un cirotic în ultima fază trîntind cu atîta forță ușa masivă a vilei în nasul jurnaliștilor. De la acest festin al bezmeticii naționale lipsește doar marele protagonist. Ceaușescu însuși.

Și totuși, cîte ceva s-a schimbat. În aceeași piață timișoreană a Revoluției, în preajma sărbătorilor naționale ori de partid obișnuia să ne desfete portretul lui Ceaușescu. Astăzi, imaginea scorniceștianului e o dulce amintire. Prezentul ne e agresat, zi de zi și cu o indecență care mai ales aici e revoltătoare, de

zîmbetul bonom-impertinent al președintelui de la Cotroceni. Portretul color, protejat de o folie de vinilin transparent al d-lui Iliescu, privind liber-cugetător și prea partinic spre catedrala metropolitană - catedrala pe treptele căreia s-a vărsat sînge nevinovat de copii - e poate metafora cea mai grăitoare a decăderii de azi a României. Nu se mai suflă o vorbă despre „idealurile revoluției din decembrie” și nici despre mult lingușita „revoluție a tinerilor”. E suficient să arunci o privire Guvernului României ca să te edifiți cît de tineri sînt miniștrii-revoluționari. E destul să deschizi ușa Parlamentului - unde miroase de trăznește a zi de pensie - ca să te lămurești urgent pentru cine au murit tinerii. Într-un fel naiv și miop, noi așteptăm miracolul tocmai de acolo de unde el nu poate să vină. Ce motivație de a schimba societatea poate avea pensionarul reactivat și înveșmîntat peste noapte în toga senatorială? Ce mai poate el aștepta de la viitor ca, la rîndu-ne, să așteptăm ceva din partea lui? Principala activitate parlamentară a multora dintre starurile vîrstei a treia e moșaiala în așteptarea unei pensii mai consistente și tupilarea după cefele groase și spatele extralargi ale ex-activiștilor care au invadat F.D.S.N.-ul.

POST - RESTANT

CĂTRE finele lui septembrie primeam din ținutul Sucevei, din Laura Vicovului de Sus, o epistolă din care desprind următoarea scripă care mi-a tăiat respirația: *Sînt un diletant îndrăzneț care se teme de timp*. Normal, am parcurs cu interes scrisoarea pînă la capăt, și cele două poeme, *Portiță* și *Încerc*, care fiind într-adevăr, deocamdată, toată opera mărturisitului diletant pe numele său *Parasca Dumitru*, sînt marcate de tot sublimul, dar și de scăderile inerente începutului. De reținut acea *imagine făcută din adiere/ covor mult prea ușor ca să poată fi vînt*. Cred că e mai mult decît un simplu puseu de exprimare frumoasă, și mai mult decît o stare de sinceritate ce conduce la revelație. *Aida Stoian* din Craiova speră într-un răspuns cu publicarea versurilor. Opun năsfîrșitei sale candori un catren, al său, semnificativ pentru stadiul în care se află: *Iarna a sosit în lume/ Și plînsul e pustiu pe drumuri tîrzii/ Se plîng oamenii că n-au lemne/ Și nici mîncare pentru copii*. Spicim din texte cîteva găselnițe în premieră absolută, precum aceste „riduri

potențiate” și poporul „ce și-a profundat sute de speranțe”, un *totuș*, un *chear*, și aberația că *România literară* ar fi un *ziar* care nu se găsește. Lui Mihai Crocus din Berești, 21 de ani, conductor de tren, îi semnalez rază verde pentru *Zidar*, *Copilul singurătății* și pentru *Clepsidră*, din urmă reproducînd-o, cu felicitări: *sînt cum intră tristețea/ în lucruri/ cum durerea zilelor/ trece/ în lacrimi/ cum/ toate acestea/ se revarsă/ în mine*. Nu v-aș putea reproșa nimic, stimate domnule *Lungu Alexandru* din Mangalia, cu atît mai puțin pesimismul atroce din care vă țeseți dintotdeauna o pînză protectoare, un fel de giulgi. Căci fără a scrie versuri atît de duios consolatoare, eminescianizînd inofensiv, dar și în pas Goga-Coșbuc, (și ce dacă, foarte bine!), nu prea știu ce v-ați face cu necazurile vieții *Mergînd pe linii curbe cu lacrimile-n ochi/ Simțînd sffrîșitul rece plutînd în negre rochi?*

Constanța Buzea

Mircea Mihăieș

Nu „generația irosită” ci „generația profitorilor”

ÎN TIMP ce se încearcă cercetarea și rostirea adevărului despre mucenicia noastră ISTORIE care ne-a fost aproape jumătate de secol ascunsă, falsificată - în vreme ce unii se străduiesc să restituie, în fine, imaginile reale ale odioasei dictaturi comuniste, alții se căznesc, speriați, se vede - să contracareze această firească și prea îndelung așteptată dezvelire a realității. A unei realități cutremurătoare pe care ne-au făcut-o cunoscută cărțile gulagului românesc (Ion Ioanid, Paul Goma, Marcel Petrișor, I. Bacu, Remus Radina și alții), revista „Memoria” a doctorului Banu Rădulescu precum și serialul „Memorialul durerii” al Luciei Hosu-Longin. Comuniștii vor să contrapună acestor dezvăluiri ale istoriei adevărate a României din ultima jumătate de secol - aflate și în cele două cărți de *Convorbiri* ale poetului Mircea Ciobanu cu Regele Mihai I - cărțului... duioase despre „tovarășa Ana Pauker”, cea căreia îi plăcea să locuiască tot la Cotroceni, V.C. Tudor strigă în Parlament că „Ceaușescu era un zeu” (!) iar d-l Silviu Brucan se... destăinuie într-un serial, de fapt o pledoarie *pro domo* în care se vorbește nici mai mult nici mai puțin decât despre „eroismul” Anei Pauker, despre succesul la femei și despre umorul (sic!) lui Gheorghiu-Dej, despre chiolhanurile sau mesele opulente pe care le luau tovarășii Dej, Bodnăraș sau „îndrumătorii” de la Moscova și, împreună cu ei, tovarășul, pe atunci, Brucan.

Evenimentul zilei publică de vreo câteva zeci de numere capitole din cartea lui Brucan care pare un fel de... *Curs scurt de istorie a partidului comunist din România*.

Scrisă fără chemare, adică sec, păpuros (de unde nu e, nici Dumnezeu nu cere), dar cu un caracteristic tupeu „partinic”, cartea mai sus amintită se intitulează impropriu *Generația irosită*.

N-am înțeles de ce *irosită*? Cum adică *irosită*? Generația activiștilor veniți din Rusia bolșevică sau a celor de aici, făcuți peste noapte „conducători”, purtători de cnut și ziariști, semnatari de minciuni, practicanți ai cinismului? Care la porunca lui Stalin au început și desăvârșit *distrugearea sistematică a intelectualității românești*? Dizolvarea clasei țărănești și a proprietății private? Spulberarea vieții civile și sociale, a partidelor politice, culminând cu alungarea Regelui, simbolul unității și demnității noastre naționale, tot din ordinul lui Stalin!

Această nouă „ordine”, această răsturnare devastatoare a tot ce era bun și frumos în România s-a angajat s-o facă „generația” tovarășului Brucan, a lui Dej, Luca, Bodnăraș și a altora *ejusdem farinae*. O generație care s-a cocotat în scaune nemeritate cu ajutorul unei puteri străine își zice azi, în titlul foiletoanelor d-lui Brucan, „generația irosită”? *Generația* care a băgat în pușcării pe fruntașii politici ai României, și floarea intelectualității românești începând cu elevi de liceu pînă la cunoscuți și consacrați oameni de artă, filosofi, literați, artiști, teologi și savanți ori reprezentanți de elită ai ofiterimii românești? Care a trimis să moară la Canal atîția gospodari ai satelor despre care fostul conducător al „Scînteii” scrie doar (în nr. 105 din 22 oct. 1992 al *Evenimentului zilei*) că „peste 80.000 de țărani, în majoritatea lor țărani muncitori, au fost trimiși în judecată”? „Trimși în judecată”, nu condamnați la moarte!!! Prin înfometare, și frig, și muncă peste puteri? Distrugînd cu sistemă rezistența armată din munți (unică în Europa de Est) sau pe cea neînarmată din fiecare colț de țară? Aceeași „generație” care a împuiat cu minciuni sfruntate (pe care nu le credea nici ea, „generația”) capetele tulburate, capetele înspăimîntate din țara aceasta, „generația” care a purces la îndoctrinarea tinerilor de atunci, imprimîndu-le o direcție silnică, strîmbă, nefirească? Generația

tovarășului Brucan poate fi denumită, cel mult, respectînd adevărul istoric, „generația uzurpatoare”, „generația sperietoare”, „generația impostorilor” sau „generația profitoare” nu „irosită”! Să fim serioși! De irosit, ne-am irosit noi, cei pe care instaurarea la putere a generației Brucan ne-a aflat adolescenți, precum și generația părinților noștri hăituiți, care nu știau cum să mai trăiască! Sau generațiile de după noi ale căror minte și deprinderi au fost modelate după tipicul comunist.

A NUMI „generația irosită” pe cei care au stricat tot ce era bun în România aflată la cheremul stalinist, e cel puțin o nerușinare! O sfidare!

Fiindcă dădea meditații „unor progenituri de oameni bogăți” de la care, după cum recunoaște, „m-am ales cu o mulțime de bani”, d-l Brucan are impresia că a suferit, că „s-a irosit”? Fiindcă tatăl dumisale dăduse faliment? Că a fost măcinat de „revolta împotriva injustiției sociale” se poate! Dar cu ce fel de „justiție” a înlocuit-o dumnealui la „Scînteia”? Ce fel de justiție socială a instaurat în România, după 23 august 1946 P.C.R.-ul? Și d-l Brucan, redactorul-șef de la organul P.C.R.? Cu „justiția” înscenării odioaselor procese politice, pe care pana - niciodată inspirată, însă totdeauna țepănană și fățarnică a tovarășului Brucan a servit-o din plin! Cu „justiția” prigoanei, a înfometării și a friicii!

„Dar era romantic la început” exclamă cinic d-l Brucan, decantînd prin ceața subiectivității d-sale „Cursul scurt de istorie a P.C.R.”! Și istoria ziarului pe care nu voia să-l cumpere nimeni! Știu că muncitorii trimiși la sate să împartă ziarul P.C.R. îl plăteau din buzunar, lăsînd teancul în primărie, numai să scape de el! Țărani - și nu numai ei - fugeau de „Scînteia” ca dracul de tîmîie! După ce făcuseră „să dispară” celelalte ziare și gazete, naratorul prefăcîndu-se că n-ar ști de ce și cum „dispărușeră” aceste ziare și gazete. Adică nu știa cum și cît contribuise dumnealui la aceasta! Încercînd să-și facă un merit din faptul că, plecat în schimb de experiență la Moscova, și-a dat seama că „aplicasem destul de corect modelul sovietic”... Nu numai corect, ci hipercorect!

Cităm din dl. Brucan: „Dar perioada romantică n-a durat mult. După un an, eram toți instalați în apartamente confortabile, bine mobilate și echipate, iar la economatul «Scînteii» găseam alimentele de bază și din cînd în cînd chiar o sticlă de vin bun!”

E, cred, singura dată cînd „romanticul” domn Brucan îi scapă un adevăr din perioada de început a comunismului. Fiindcă au fost, într-adevăr, „instalați” în apartamentele confortabile ale celor alungați din ele, „bine mobilate și echipate” desigur de foștii proprietari pe care tov. Brucan de atunci „i-a ajutat” prin „organul PCR” la care lucra, să ajungă în închisori, la Canal, să moară sau să le putrezească oasele prin cumplitele penitenciare de la Sighet, Aiud, Gherla, pe la Cavnic sau, în cel mai bun caz, să fie aruncați în stradă!

Așa se explică și fervoarea cu care unii politicieni de azi se apleacă asupra „necazurilor” acelor înlocuitori ai proprietarilor izgoniți din casele lor, înlocuitori deveniți și numiți astăzi democratic și generos: „chiriași”!

Asemeni celor din generația demolatoare a unei României cîndva prospere, ajuși miniștri în guvernele comuniste care au ciuntit sau distrus viața atîtor oameni cinstiți, dl. Brucan a ajuns și el, dar numai pînă la... umilul post de ambasador la Washington!

Într-adevăr, înduioșător de puțin pentru cîte a făcut și s-a ostenit. Trist destin, „irosită viață”!

Și nerușinată, cinică sfidare!

Eugenia Tudor Anton

Ninge pe Zboina Neagră

NINGE în munții României. Fulgi uriași de plumb alb. Albul apasă. Dimensiunea uimește și acoperă. Parcă ne aparține. Parcă am fi noi ai ei și ninsoarea ne troienește și intră înlăuntru.

Ninge pe Zboina Neagră.

N-am urcat niciodată pe acest munte. Mii de asfințituri le-am legat însă de el. Îl vedeam din ograda părintească ani în șir. Din ograda părintească îl priveam. Soarele îi înroșea în seară piscurile de cetate. Cu sînge, sîngeriu îl înroșeau. N-am urcat niciodată pe el. Am fost la poale-i să-mi mîntui curiozitatea, Făr-de-spațiu. Și n-am izbutit să ajung pe mult văzutele creste, sus. Gratii mari mă opreau, gratii jur-împrejur și sîrmă ghimpată, la nesfîrșit. Soldați, înarmați, o păzeau. Acolo, pe Zboina Neagră, era o rezervație de vînătoare de urși, se spunea. Spuneau. Păzită de soldați. Cu arme. Alături, în pădure, am găsit o piatră tombală pe care era săpat simplu, cu litere românești: „Neamț. 1917”. Și o cruce. Atît. Părea că și pentru asta plîngeam...

Stau acum pe strada Zboina Neagră din București. La etajul V. Șăd acolo și mi-e rușine. Nu de mine, nici de soartă. De cerul care lipsește mi-e rușine. De piscul absent. De mizerie, de gunoaie, de frig, de lipsă de apă, de iubire... Zboina Neagră, muntele neatins, călcat în picioare la poale, dar nestins nici în vis.

Urșii „de vînătoare prezidențială” stau. În Zboina Neagră așteptată. Mai așteaptă. O zi, o legislatură, un secol și mai și, ori cine mai știe? Oamenii mor zilnic sfîșiați de fiare. Pe Zboina Neagră eu n-am urcat niciodată. Nici frică mi-e. Nici de *urs*, nici de *fus*.

De-acolo, din Zboina Neagră, izvorăște un rîu pomenit de unul din primii noștri poeți, cîntărețul iubareț al Zulniei. La inundațiile ceaușiste ivite din senin cu mii de victime, printre doborîri de două capre negre și trei urși medaliabili dintr-un singur foc în astfel de rezervații, Sușița vrînceană purta apă cît Dunărea la Chilia. De la o vreme apă nu are deloc. Chiar deloc. De cînd? Pînă cînd? Oare zîmbarețul Împărat al Norilor, hidrologul înscăunat de-o hîrtie azvîrlită în urna știrbită și autodecis de propria-i dorință, știe de catastrofa ecologică (și nu numai ecologică!) în care este ținută România? Și atunci, Musiu, pînă cînd?

Mihai Minculescu

G. CĂLINESCU

Repere biografice

La 1 octombrie 1945, G. Călinescu își începe activitatea de profesor la catedra de istoria literaturii române moderne a Universității din București, venit prin transfer de la Iași. Ca istoric și critic literar, ca prozator, poet și dramaturg, el este, la această dată, pe deplin

exprimat (și chiar supraexprimat, până la un anumit exhibiționism, după părerea unor contemporani). *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* din 1941, monument de „sinteză epică și știință inefabilă”, l-a adus o glorie întretinută de entuziaști și certificată, indirect, de contestatari, prin vehemență. În postura de cetățean, însă, G. Călinescu are o atitudine echivocă și suspectă. El aștează, în publicistică, un optimism politic indecent în raport cu tragedia pe care o trăiește România și interpretabil ca un gir acordat ocupației sovietice. De altfel, la un moment dat, când instaurarea comunismului devine inevitabilă, G. Călinescu aderă în mod declarat la noua situație. S-ar putea să nu fie vorba de un oportunism vulgar,

ci de o formă de responsabilitate față de propria sa creație, care are, într-adevăr, o valoare imensă. S-ar putea, de asemenea, ca la originea regretabilei și cam ridicolei cochetării cu autoritățile comuniste să se afle un sincer antileitism, explicabil prin complexele unui copil „al nimănui” (se știe că scriitorul s-a născut la 2 iulie 1899, la București, ca fiu natural al unei femei de serviciu, Maria Vișan, că a fost adoptat de stăpînii acestora, Constantin și Maria Călinescu, că la 8 ani l-a murit tatăl adoptiv etc.). Oricum, pactul cu diavolul a fost făcut și, culmea, l-a adus scriitorului mai multe dezavantaje decît avantaje. „Colaboraționistul” a oferit un argument decisiv celor ce voiau să-l denigreze, de fapt, din alte motive (invidie profesională, resentimente de autori evaluați sub așteptările lor etc.). Pe de altă parte, el nici nu a cîștigat cu adevărat încrederea comunistilor, pentru că era în mod irevocabil și vizibil un intelectual, cu oricîtă hotărîre și-ar fi îndemat pe cap, la figurat vorbind, șapca de proletar.

În 1948, G. Călinescu este ales deputat în Marea Adunare Națională din partea Frontului Democratiei Populare și devine membru al Academiei, în succesiunea lui Sextil Pușcariu. Simultan, însă, este atacat de revista *Contemporanul*, de pe poziții marxist-leniniste, de un necunoscut, Ion Vițner, de profesie stomatolog.

La începutul lui 1949, G. Călinescu pierde postul de la facultate și Ion Vițner îl ia locul. „Colaboraționistul” căzut în dizgrație (situație paradoxală și totuși frecvent înfîlțită în epocă) l se oferă în compensație o staționare solemnă pe o linie moartă: înfîl cercetător și apoi, de la începutul lui 1951, director al Institutului de istorie literară și folclor. Impetuos și inventiv, G. Călinescu va face de-a lungul anilor din această instituție spațiul unui captivant spectacol intelectual.

Întreprinde călătoriile de studii prin țară însoțit de colaboratori, semnează articole în principalele publicații ale epocii, pune în scenă, cu spirit ludic, piese de teatru, își revizuește vechile cărți și scrie altele noi, vizitează ostentativ, în scop propagandistic, fabrici și uzine, conduce colectivul de redactare a tratatului academic de *Istoria literaturii române*, călătorește în străinătate etc. Treptat, recucerește o poziție socială înaltă (Judecînd după criteriile de atunci): participă ca delegat la Congresul al III-lea al P.M.R. în 1960, este ales deputat în Marea Adunare Națională în 1961, solicită să fie - și este - primit membru al P.M.R., în 1962. În 1964 își reia activitatea universitară, ca șef de catedră onorific. În zorii zilei de 12 martie 1965, moare. Peste exact o săptămînă moare Gheorghe Gheorghiu-Dej.

De ce se
contrazice
G. Călinescu

De mai multe ori G. Călinescu a susținut că un geniu nu poate deveni nerepresentativ, atipic, iar datorită prozatorului constă tocmai în identificarea unor tipuri umane și reprezentarea lor prin personaje. De pe această poziție, criticul și istoricul literar a ridiculizat tentativa lui Cezar Petrescu de a scrie viața romanțată a lui Mihai Eminescu. Și tot el, în ipostază de romancier, a făcut și o demonstrație practică, publicînd două romane de factură (cel puțin aparent) balzaciană: *Cartea nunții* și *Enigma Otiliei*.

În mod surprinzător, romanul *Bietul Ioanide*, apărut în 1963, are ca personaj principal un arhitect genial, excentric, imposibil de clasificat, Ioanide. În roman există și ceea ce G. Călinescu obișnuia să numească o „umanitate canonică”. Este vorba de personajele care gravitează în jurul lui Ioanide: Saferian Manigomian, bogatul colecționar de artă, cu vocație de amfitrion, eruditul, dar neproductivul Bonifaciu Hagienuş (cînd încearcă să redacteze un text nu poate trece de prima frază, ca Joseph Grand al lui Camus), arivistul Gonzalv Ionescu, care visează catedra universitară ocupată de Ermil Coșescu și se bucură (prematur) cînd acesta face un atac de apoplexie, ceremoniosul Ion Pomponescu, de profesie... ministru, conștient de ratarea lui ca om de știință, Dinu Gaitany, un om stilat la prima vedere, căruia îi place, însă, să conducă instituții numai ca să aibă cui porunci, leneșul Suflețel Panait, absorbit de o activitate științifică inutilă, și ceilalți. Însă, repetăm, protagonistul romanului este unicat, un subiect de apologie și, pînă la urmă, un alter-ego al romancierului. În nici un caz - un nume pentru o serie. Cum se explică această nerespectare flagrantă de către G. Călinescu a propriei sale teorii?

Prin faptul că la el orice teorie este improvizată din necesități de moment - pentru a justifica o impresie, pentru a-l lăsa fără replică pe un adversar de idei sau pur și simplu pentru a uimi asistența. Dintr-un fel de răsfăț de copil teribil, în plină ofensivă a modernismului, G. Călinescu pledează pentru realismul balzacian. Și în timp ce toată lumea are obsesia actualității, el este în mod sfidător „inactual”. Provocatoarea sa estetică încă funcționează în anii de după război cînd toate modelele sînt scoase în afara legii și se instituie o „modă” unică, obligatorie, aceea a realismului socialist. Nu întîmplător romanul *Bietul Ioanide* atrage fulgere și tunete din partea criticii oficiale, deși autorul, prevăzător, a avut grijă să facă, în ultima parte a cărții, un pamflet la adresa mișcării legionare.

Esteții vremii își închipuie, cu emfază, că insubordonarea romancierului față de normele realismului socialist ar constitui un eveniment. De fapt, adevăratul eveniment, demn de înregistrat de istoria literaturii, îl constituie inaderența lui G. Călinescu la contextul literar european: romanul *Bietul Ioanide* nu are legătură nici cu avangardismul care, ca o stafie (vorba știm noi cui) a bîntuit Europa în primele patru decenii ale secolului douăzeci, și nici cu existențialismul literar de după război. În loc să conteste enunțuri convenționale de genul „marchiza ieși la ora cinci...”, G. Călinescu le folosește cu ostentație, ignorînd și, implicit, ridiculizînd „luptele seculare” ale avangardiștilor cu vechile convenții literare. După cum, în loc să refuze literaturitatea și să facă din roman un document existențial, el exhibă caracterul literar al romanului.

De fapt, *Bietul Ioanide* este un roman *livresc* (cel mai bun de acest gen din literatura română). Spre deosebire de moderniști, care voiau să impună *antiliteratura*, și de existențialiști, care profesau *nonliteratura*, G. Călinescu face o literatură foarte... literatură, o literatură de gradul doi.

Tendința de a
transforma
totul în
literatură,
chiar și
literatura

Corespondența rămasă de la G. Călinescu este surprinzător de sumară. Criticul, istoricul literar, esteticianul, romancierul, postul, dramaturgul, publicistul, traducătorul, folcloristul, profesorul universitar, arhitectul, colecționarul de artă, bibliofilul, desenatorul, directorul de revistă și omul politic despre care știm că era extrem de activ și cunoștea mii de oameni n-a lăsat în urmă decît un număr restrîns de misive, și acelea redactate în grabă, cu o funcție strict informativă. Nici jurnalul intim, pe care l-a început cu un zel simulat, nu l-a dus pînă la capăt. După fiecare însemnare urmează multe luni de tăcere, iar de la un moment dat firul consemnărilor se întrerupe definitiv, din cauza unei totale lipse de interes față de gen.

De fapt, G. Călinescu are oroare de tot ceea ce este biografic, accidental, neliterar. El transformă așa-numita „experiență de viață” în literatură. Din punctul său de vedere, o dramă este literatură sau... nu este. În mod similar procedează în calitate de critic și istoric literar, transformînd literatura citită într-o superliteratură.

Recitînd, azi, *Scrinul negru*, roman apărut în 1960, ni-l închipuim pe autor spunîndu-ne nu „am să reconstitui, pentru voi, aventurile sentimentale ale unei femei, Caty Zănoagă, din protipendada societății românești de altădată”, ci „am să vă arăt cum se poate face un roman din scrisori”. Totdeauna cînd scrie, G. Călinescu nu scrie, ci arată cum se scrie. Romanele sale sînt demonstrații de scriere a unor romane. Poemele sale sînt demonstrații de scriere a unor poeme. Chiar și demonstrațiile critice sînt demonstrații de scriere a unor demonstrații critice.

Înainte de război a avut mare ecou strădania lui Camil Petrescu de a acredita un stil anticalofil, strădanie culminînd cu ridicarea în slăvi - pentru expresivitatea lor involuntară - a *Amintirilor colonelului Lăcusteanu*,

scrise la sfîrșitul secolului trecut. Autorul romanului *Patul lui Procust*, în care sînt inserate scrisori tot ca expresie a preferinței pentru „documente”, se angaja însă în acest demers cu toată gravitatea, ca și cum ar fi pornit într-o cruciadă de recucerire a autenticității. Nu cu acest scop și nu într-o asemenea stare de spirit recurge G. Călinescu la un montaj de texte epistolare. El propune, de fapt, cititorilor un elevat și instructiv joc de-a creația literară.

Cui se adresează? Unui public care nu mai există de multă vreme. Sau dacă există, există clandestin. Cititorii... oficiali ai romanului, vigilenții critici proiectcultiști ai epocii, nu înțeleg nimic din acest joc. Ei formulează obiecții infantile, întrebînd de exemplu cum este posibil ca o persoană să vîndă un scrin fără să verifice, întîi, dacă n-au rămas în el scrisori. G. Călinescu trebuie să coboare la acest nivel și să explice că, uneori, o servitoare poate fi neatentă etc.

Scrinul negru este marcat de cele mai mari și compromițătoare concesii pe care G. Călinescu le-a făcut regimului comunist și, totuși, nu are parte de o primire aprobată din partea oficialității. În zadar l-a descris autorul pe Ioanide discutînd de la egal la egal cu muncitori și activiști ca Dragavei, Cornel sau Leu, în zadar a imaginat incendierea - de către „dușmanii regimului” - a teatrului monumental construit după planurile arhitectului, în zadar a prezentat caricaturala aristocrația românească. Încercarea sa de a scrie în stil comunist a scos în evidență - în mod jignitor pentru adepții comunismului - o incapacitate structurală de a scrie astfel.

G. Călinescu crede în mod naiv că o fletează pe o muncitoare ca Marioara Dragavei atribuindu-i trăiri elevate, de inspirație livrescă:

„Cînd dimineața dădea drumul robinetului în fața mării chiuvete de porțelan în forma unei scoici baroce, piesă adusă din Italia, avea sentimentul că un izvor de munte gîlgie într-o fîntînă orientală. Îi plăcea să-și înmoaie astfel părul albit cu șampon în această chiuvetă și să-l

Lectura capitală

PRIVESC cu disperare rafturile sufocate de cărți. Degeaba am citit, recitit, răsцитit, mereu, înecându-mă uneori cu anii în Cehov, în Proust, în Dostoievski. (Cît de greu este să treci, cu adevărat, de la un autor la altul. E ca și cum ți-ai ucide părinții, copiii, nevasta, ți-ai părăsi casa în flăcări și ai fugi pe Martel) Îmi dau seama, deznădăjduit, că am uitat, am uitat... Desigur, mă orientez, am oareșcare busolă, aproximez punctele cardinale (două-trei, al patrulea îmi lunecă întruna, nu 'ș' ce naibai), bijbii cite ceva, în semiîntineric, iarăși și iarăși, pe lângă bătrînul Dosto, pe lângă Proust („mon petit Saxe psychologique“ al cîrbonatei Laura Hayman!), pe lângă Cehov („Academician Toto“ al „mînzîgorului“ Olga Leonardovna Knipper!)... Apoi constat, conopidic, trăgînd vreun tom sub ochelari, că-s iremediabil căzut din lună. Mii de amănunte nu le-am sesizat. Fiecare frază ascunde unghere întrezărite abia acum, la a zecea lectură. Logic, la a douăzecea lucrurile se vor repeta: *Vis nebunesc:*

să-i recitesc în același timp pe toți. Un Aparat mi-ar „înghiți“ biblioteca restrînsă, cea de suflet. M-aș conecta la el, întins pe o masă, legat de mîini și de picioare, ca pe vremea dulcilor bronhoscopii. Balzac, Faulkner, Kafka, Baudelaire, Tolstoi, Flaubert, Joyce, Mann, Poe, și încă, și încă, și încă, *simultan!* Personajele lor plimbîndu-mi-se prin circumvoluțiunile creierului, recunoscîndu-se, amabile sau feroce, discutînd infinit, schimbînd afecte, formînd noi cupluri, declanșînd situații, surmenînd stațiuni balneare, munți magici, plajele de la Balbec... *Aș rezista?* Am auzit (citit) că atunci cînd mori, într-o fracțiune de secundă, retrăiești întreaga viață. Se derulează în minte fulgător ca un film. Ce bal feeric, ce carnaval funambulesc, ce foială miraculoasă, ce fericire supraomenească mi s-ar oferi de „eroii“ și „eroinele“ autorilor dragi, dintr-o dată!!

Clipă a morții, modalitate de lectură totală, definitivă, apoteotică, te aștept!!!

scoată afară ca nins de flori de cireș. În dormitor se afla o mare oglindă venețiană, rămasă de la vechii proprietari, care, coborîndu-se pînă aproape de parchet, arăta imaginea întregă a privitorului, de la cap pînă la picioare. Marioara, dezbrăcîndu-se în fața ei și rămînd în cămașă scurtă de mătase, era uimită de a se descoperi frumoasă.

Eroare! Putem face și azi o experiență edificatoare. Invitînd-o pe o fedesenișă să citească pasajul de mai sus, este aproape sigur că ea ne va da cu cartea în cap.

Se poate vorbi de o atitudine postmodernă?

Volumul de versuri *Lauda lucrurilor*, din 1963, are valoarea unui volum de versuri, dar și valoarea unui

manual practic de poezie. G. Călinescu face la scenă deschisă o demonstrație de extragere a lirismului din teme eterne (care erau la modă pe vremea lui Horațiu). El „laudă“ materia, ființa umană, soarele, luna, aerul,trandafirul.

Lecția ia uneori turnura unui număr de iluzionism. Profesorul, extravagant, începe să aibă gestulația unui scamator, dovedindu-ne că se poate face poezie și din pepenele verde sau pasta de dinți.

De unde știm că poetul joacă rolul cuiva care laudă materia și nu o laudă propriu-zis? Din faptul că elogiul este șarjat, teatral, practicat cu sentimentul relativității atitudinii estetice adoptate. Din faptul că elementele proslăvite au în mod evident caracterul unor *exemple* (puteau fi altele). Și, în sfîrșit, din faptul că autorul îi parafrazează în mod frecvent și deliberat pe alți poeți, fiind preocupat nu atît de „trăirea“ lui, cît de situarea într-un context cultural.

O tentă parodică, uneori discretă, alteori ușor de recunoscut, au aproape toate versurile călinesciene, chiar și cele erotice, care ar presupune o mai mare angajare sufletească:

„Ades în casa mea mă-nchid./ Și plîng ca regele David/ Pe fiul său Avesalom/ De plete spînzurînd în pom./ Cu gîndul la Otilia./ Cu părul ca vanilia./ S-o torn în aur de Ofir./ Punîndu-i soclu de porfir./ Sub un împodobit tavan/ Din lemn de cedru de Liban?! Pustiu e muntele Sion! Unde ți-e templul, Solomon?“ (*Apa vie*)

În mod evident această lamentație amoroasă este „jucată“, scrisă de cineva care știe că există - și nu ascunde faptul că știe că există - *Cîntarea cîntărilor*.

Modelele nu sînt, deci, urmate, ci parodiate. Însă parodiate în scopul de a le da o nouă viață, de a le repune în circulație. Promotorii modernismului în literatură foloseau parodia pentru a desacredita texte clasice, pentru a se emancipa de sub tutela lor tiranică. Ei aveau față de autorii de altădată un fel de complex al lui Oedip. G. Călinescu îi

privește pe părinții săi spirituali, paradoxal, cu o duioșie...paternă. Îi „înțelege“, îi acceptă așa demodați cum sînt, le recunoaște înțietatea, într-un mod declamativ, ca o compensație pentru faptul că, în realitate, au pierdut-o de multă vreme. Atitudinea sa față de cultură este lipsită de orice complex. Și seamănă - surprinzător de mult - cu atitudinea postmodernilor.

Nu ne-am propus să facem din G. Călinescu un postmodern numai pentru a găsi o justificare atitudinii sale nemoderne. Dar aceasta este realitatea.

Sentimentul că ne aflăm în fața unui postmodern se accentuează în momentul în care citim poemele călinesciene în paralel cu eseurile din *Universul poeziei*. Și unele, și altele fac parte, s-ar spune, dintr-un cuprinzător, sintetic text postmodern, combinație de teorie și practică a scrisului.

Pare greu de crezut că a avut capacitate anticipatoare un critic literar cunoscut pentru rezerva și chiar mefiența față de tot ceea ce a însemnat în vremea lui avangardă. De fapt, el nici nu a avut o asemenea capacitate. De postmodernism îl apropie însăși condiția de critic, asumată de G. Călinescu integral, transformată în adevărată sa existență. În fond, și postmodernii sînt scriitori-critici.

Romanul *Adela* al lui Garabet Ibrăileanu nu valorifică aproape nimic din experiența criticului și istoricului literar. Este un roman psihologic, pe care îl putea scrie și un prozator-prozator. Proza și poezia scrise de G. Călinescu sînt însă forme de valorificare exuberantă și parodică a imensei experiențe de cititor profesionalizat. În vastul, solemn muzeu al literaturii, G. Călinescu n-a fost un simplu muzeograf. El a dat o viață nouă exponatelor, le-a transformat, le-a conferit o neașteptată utilitate spirituală, cu entuziasm și uneori cu plăcerea lui Ariel de a produce încurcături.

Operă de educație estetică

În starea noastră de spirit de acum trebuie să evităm să citim articolele lui G. Călinescu din perioada stalinistă: publicistul își folosește extraordinarul talent literar pentru a-l caracteriza, de exemplu, pe Iuliu Maniu și a-l idealiza pe Petru Groza, cu o iresponsabilitate care ne traumatizează și ne poate îndepărta pentru totdeauna de spiritul călinescian. Chiar și unele dintre comentariile critice - cum sînt cele despre Vlaicu Bârna, Mihai Beniuc, Maria Banuș - îl prezintă pe G. Călinescu, infailibilul degustător de literatură de altădată, ca pe expert ratat sau (și mai rău) corupt. Ne trebuie o mare putere de detașare pentru a ține seama de circumstanțe și a judeca opera călinesciană în ansamblul ei.

Importanța lui G. Călinescu trebuie estimată cu alte unități de măsură

decît cele obișnuite. După cum în cazul unui mare poet este absurd să identificăm și să blamăm abateri de la regulile gramaticii, în cazul lui G. Călinescu nu are nici un rost să dovedim că uneori s-a contrazis, că a exagerat, că și-a declarat adeziunea la o doctrină estetică falsă (adică să procedăm ca exegeții meșchini ai lui G. Călinescu, Ileana Vrancea, S. Damian și alții). Dincolo de o anumită diplomație de moment (de altfel, ineficace) și de inconsecvențele datorate mai curînd mobilității gîndirii și spiritului ludic decît urmării unor interese, scriitorul a rămas el însuși într-un mod spectacular și riscant.

El s-a exprimat nu printr-o afirmație sau alta, ci prin totalitatea creației sale eruptive sau, mai exact spus, prin însuși caracterul eruptiv al creației. Stilul intelectual și artistic călinescian, bazat pe neașteptate asocieri de idei, paradoxuri și imagini șocante, a avut propriul său mesaj, fundamental antidogmatic. Profesînd libertatea de gîndire și bucuria de a crea într-o perioadă în care scriitorii aveau ca principală îndatorire cetățenească să fie dogmatici și plictisitori, „oportunistul“ G. Călinescu a fost de fapt marele inoportun al momentului. Puțini autori s-au dovedit atît de eficienți ca el în păstrarea amintirii literaturii adevărate, în asigurarea unei continuități între boom-ul literar interbelic și fenomenul literar românesc de după război. Relativa liberalizare survenită la mijlocul deceniului șapte a fost cu atîta promptitudine valorificată de scriitori și datorită faptului că oameni ca G. Călinescu și, în primul rînd, G. Călinescu însuși, au făcut timp de

aproape două decenii operă de educație estetică, pregătind conștiințele pentru mult așteptatul moment de deschidere.

Iată un singur exemplu. Scriînd despre inexistența poetă Veronica Porumbacu și susținînd falsa idee că literatura trebuie să fie optimistă, G. Călinescu introduce totuși în comentariul său nuanțări... subversive: „... numai asta fără altceva poate să degereze într-un optimism factice și monoton. Fără *piano* și fără *forte* nu există muzică subtilă, iar poezia în care lipsește cu desăvîrșire crepusculul, norul și galbenul autumnal este inumană. Nevroza e una și melancolia e alta.“ Nu numai nuanțările, dar și dezinvolvura de intelectual exersat cu care sînt ele făcute constituie o pledoarie implicită pentru o atitudine necomunistă, în flagrantă contradicție cu pledoaria explicită. O asemenea echilibristică pe afrmă, la mare înălțime, ni-l prezintă uneori pe G. Călinescu și într-o postură comică (și anume atunci cînd este gata-gata să cadă și să caraghios din mîini ca să-și recapete echilibrul), dar, pînă la urmă, ni-l impune ca pe un spirit întreprinzător, temerar.

Ca să nu mai vorbim de admirația pe care ne-o provoacă evidența unui uriaș efort de creație. Ne uimește un autor care scrie mii de pagini, chiar dacă este superficial. Ne uimește un autor care atinge un grad înalt de esențializare, chiar dacă scrie de-a lungul vieții numai cîteva pagini. În aceste condiții, cum să nu ne uimească G. Călinescu, ale cărui scrieri sînt și numeroase, și dense? Că rar în istoria unei literaturi, el oferă cititorilor cantități imense de texte concise.

Alex. Ștefănescu

Repere bibliografice

CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ: *Istoria literaturii române*, compendiu, ediția a doua, revăzută, București, Editura Națională Mecu, 1946 (ediția întâi - 1945). *Impresii asupra literaturii spaniole*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1946. *Studii și conferințe*, Horațiu, Tasso, Cervantes, Tolstoi, Cehov, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956. *Nicolae Filimon*, București, Editura Științifică, 1959. *Gr. M. Alexandrescu*, București, Editura pentru Literatură, 1962. *Literatura nouă*, ediție întocmită și prefată de Al. Piru, Craiova, Editura Scrișul Românesc, 1972.

PROZA: *Trei nuvele*, București, colecția „Contemporanul“, 1949. *Kiev, Moscova, Leningrad*, București, Editura pentru Literatură și Artă,

1949. *Bletul Ioanide*, roman, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1953. *Am fost în China nouă*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955. *Scriinul negru*, roman, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1960.

POEZIE: *Lauda lucrurilor*, București, Editura pentru Literatură, 1963.

PUBLICISTICĂ: *Cronicle optimistului*, cu un cuvînt înainte al autorului, București, Editura pentru Literatură, 1964. *Scrieri despre artă*, ediție alcătuită de George Muntean, volumele I și II, București, Editura Meridiane, 1968. *Gîlceava înțeleptului cu lumea*, pseudojurnal de moralist, ediție de Geo Șerban, volumul II (1943-1949), București, Editura Minerva, 1974.

Mihail CRAMA

Desen

Moarte,
atât de frumoasă! -
părul tău lung,
rochia ta mătăsoasă...

Un fluier ne lasă
de vale, plângând -
Tu, strălucitule mire,
niciodată, nicicând.

Dragoste

Stăteam la umbra zeilor și-a
fării,
era la ceasul scurp de
Sînziene -
O, cum stăteam întins, a lene,
pe iarba dulce-a zilei dunărene!
și cum gîndeam la tine și la
mine,
și cum treceau armatele lui
Darius,
și cum au rămas aici cu ochii
stînși,
de două mii de ani cu ochii
stînși
în lanul larg al vremii dunărene!

Pietate

Predestinată lume a evreilor,
fantastică lume-a legendelor,
popor ales al lui Dumnezeu -
Fantastică lume fără de care...
Doamne, atîta uitare! -
nu e posibilă atîta uitare -
Aici, în genunchi, între lumi
între care...

Plecarea

pentru Liliana Enăchescu
Vai, îngerul care-a plecat
din noi, de zeci de mii de ani
măcar o-aripă a lui să fi rămas,
să se mai zbată-ncet pe ceas,
pe marele cadran de ceas,
să știm și noi că n-am rămas
ai nimănu, ai nu știu cui...
Din toate, atît să fi rămas.

Vîrste

Cum au trecut anii,
iubitule tată!...
Sînt acum mai bătrîn decît tine
cînd ai trecut în viața cealaltă.
Ce-ntoarcere pe dos a lumii! -
că nu mai înțeleg nimic
din cîte-au fost cîte vor fi
vreodată:
Eu tot „copil“, -
tu, mai departe „tată“.

Din volumul în manuscris ANTE PORTAS

Brăila

Nu voi termina niciodată
de vorbit noaptea cu tine-n
sorn
cînd trec căruțele lumii,
hurducînd pe Vadul Budurului,
spre debarcaderele copilăriei.

Legenda

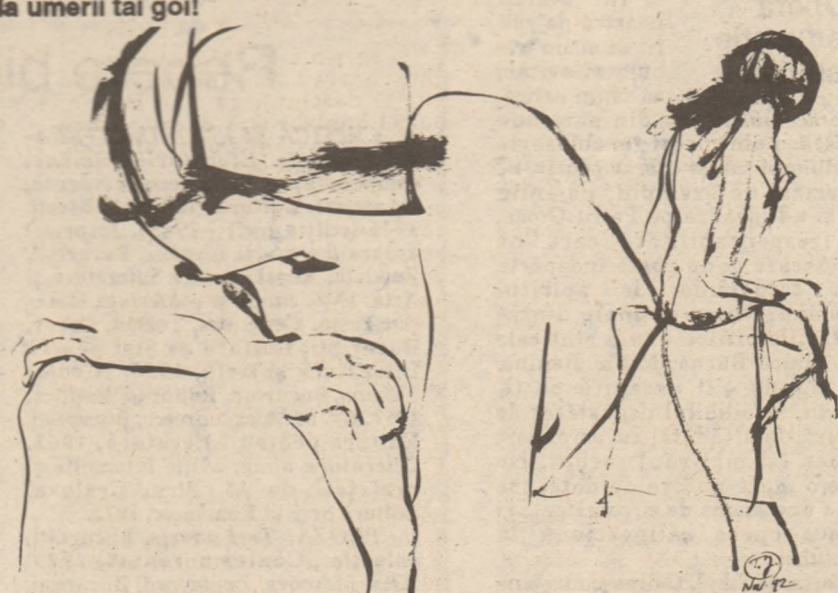
lui C.D. Zoletin
Ce frumoși o să fim deseară,
cu șnururi noi, împodobiiți
ca niște regi în primăvara.
Ca niște vechi copaci și svelți,
crescuți în sus, cu ramuri noi,
din neamul tinerilor cești.
Femei ne vor atinge-n treacăt,
ușor, de trunchiurile noi
precum mătasea pe un lacăt:
Atunci treziți și păcătoși,
ne vom aprinde înăuntru
și-om arde-n ramuri luminoși.

Aici

V-aștept aici, pe prispa vremii,
goale,
voi fetele aceluia timp uitat.
Dansați! -
confetti, panglici, cercuri și
ovale...
Destinul nostru-n veacuri
spulberat.

Lumina

lui Pan Izvorne
„la-ți patul tău și umblă!“
Îmi spuse,
și-n clipa aceea
timpul interior se răvăși de
lumină.
Numai El stătea drept
în eternitate; -
veghea la patul meu de bolnav,
eram bolnav de la-nceputul
lumii și nu știam,
și El tocmai asta vroia să-mi
spună
și eu tocmai asta nu pricepeam.

AM PRIMIT nu demult un telefon de la poetul Mihail Crama care, după ce vorbirăm, preț de mai multe minute, de una și de alta, îmi spuse și acest lucru:
- Cred că a sosit momentul să îndreptați în *România literară* o eroare de informație privitoare la mine.
- Ce eroare?
- În fiecare an, la calendarul literar, sînt trecut cu ziua de naștere la 1 ianuarie 1923, ori eu m-am născut la 13 decembrie 1922.
- Dar și în Dicționarul cronologic, și în altele scrie că și la noi...
- Știu, și în acte scrie la fel, însă data reală e asta pe care v-o spun. Tata m-a declarat mai tîrziu la starea civilă pentru că... dar, în fine, povestea e mai lungă, s-o lăsăm pe altă dată.
- Dacă așa stau lucrurile înseamnă că pe 13 decembrie împliniți o vîrstă rotundă: 70 de ani!
- Într-adevăr, o împlinesc mai devreme cu două săptămîni decît s-ar fi știut dacă lăsăm necorectată eroarea. Dar faptele sînt fapte.
- E cazul atunci să vă sărbătorim, să scriem despre aniversare.
- Știu eu? Dacă e să-și amintească cititorii de mine mai bine publicați-mi niște poezii, lucruri noi...
Ceea ce am și făcut, trimițîndu-i totodată lui Mihail Crama, din acest colț al paginii sale de admirabile poeme, mesajul nostru de afecțiune și prețuire literară.

Gabriel Dimisianu

Troițe în România

doamnei Ileana Mălăncioiu
Ce cruci înalte,
ce Hristoși plîngînd!
Ce Magdalene triste!...
Cine știe cînd.

Stare

Timpu, credeam...
Mai cred și-acum cîteodată,
seara, doar seara
cînd bate ploaia la geam.

Drumul

Vîntu-acesta, încă, ce bate lung,
bezmetic -
această spaimă veche,
aceste voci și pietre și garduri
fără seamă...
Acest amurg istoric.

Poet

pentru Nina Enăchescu
Atît am stat: la ultima cîrmă
să-mi scriu de noapte zodiacul
plin:
Poet în răvășeala seculară,
de care parte-a-nchinăciunii
sînt.
De care parte aș putea să fiu?
și Cine?
cînd trec spre somnul stîngerii
femei,
bărbați-soldați, imperii de
cenușă,
cîți au luptat și au crezut în Tine,
Tu cel pe crucea lumii răstignit
în cel dintîi amurg batut în cuie,
al Tău în haina trecerii și-atît.

Amurg

Ce uri
mai sînt în tine, fiule?
ce dureri,
ce-nfrîncenări de copac?
Departa ca-n legende - adie
vînturi peste imperiul trac.

Cina cea mare

Veniți! -
Bine-ați venit! Ce bine.
Cu toți aici, la nedreptatea
vremii.

Cum

Ce liniști mari de-nfrigorat
augur!
Fișii de mari eternități pe-
aproape -
Cuvîntul Tău despărțitor de
ape...
Cum stau! ce drept! ce
nemîșcat! ce pur!

Pastel

variantă
Departa... Ce lume!
Valurile, stîncile, anii...
Umerii tăi goi, -
ceața Marii Britanii.

Atît

Atît sîntem: cît ai clipirii
poate...
Ce tinereți ne umblă peste
plete? -
un vîlmășag, băieți și rîsete și
fete
ca singur zgomot dus în
univers.

Memorii

De sîniul tăi,
de gloria
acelei lumi uitate...
Și cum s-aprinde Timpu
la umerii tăi goi!

Un român la Paris (XXXV)

(fragmente de jurnal)

27 noiembrie 1971

Mi-am petrecut seara de ieri cu Eugen Simion care mi-a arătat scrisoarea de la Micu: s-o văd cu ochii mei. Am văzut-o. Într-adevăr, orice se poate întâmpla în România. După părerea lui Simion, Goma n-are să se teamă acum decât de invidia confrăților care se poate transforma la unii chiar și în ură. Așa o fi. Dar ce-or să-i facă? Eu cred că pentru Goma altul e pericolul: să se lase integrat, cum se va încerca. În primul rând, adică într-o primă etapă, îi vor propune următorul tîrg: publicarea romanului în România în schimbul rezilierii contractului cu *Suhrkamp* (în așa fel încît cea de-a doua carte să nu mai apară). Apoi, după ce Goma va accepta, și-și va retrage, de astă dată la timp, cartea din editura germană, îl vor convinge să renunțe la anumite pasaje din primul roman pe care îl vor publica într-o ediție expurgată. În această etapă deci vor reuși să-i rezece cariera în străinătate. După aceea va urma răfuiala, confiscarea celorlalte romane sau pur și simplu nepublicarea lor. Îi vor da eventual un post mai important la revistă, altă casă, bani din vânzarea propriului roman care se va vinde chiar și cioprit de Cenzură, tot vor rămîne destule lucruri care să atragă cititorii însetați de „adevăr” - de ce am pus ghilimele?

Ne-am dus și la cinema. Am văzut *l'Avoué*. Are un inexplicabil aer de neverosimilitate; nu pentru că faptele au fost exagerate, dar pentru că atmosfera de multe ori e falsă: actorii și regizorul (Yves Montand, Signoret, Kosta Gavras) nu cunosc, nu pot cunoaște atmosfera aceea specifică de teroare socialistă, ipocrie și fanatism (acesta din urmă dispărînd cu timpul), minciuna generalizată. Victimele (London, Slanski etc.) fuseseră și ele călîi și din cauza asta nici n-au putut rezista la anchetă și-au acceptat în continuare disciplina de partid care ținea de un soi de misticism.

30 noiembrie 1971

După părerea lui Noel Bernard a existat (și există?) o luptă foarte serioasă

în sinul comitetului central al PCR, lui Ceao (tendința liberală și naționalistă) opunîndu-i-se Trofin (conservator). Din cauza acestor presiuni interne ar fi luat Ceao „măsurile din iulie”. Pe ascuns însă ar sprijini opoziția intelectuală, dovadă că discursul lui Jebe a fost publicat. Mi se pare cam fantezist. Așadar mitul „despotului luminat” rezistă. (...)

Încă tot n-am reușit să scriu povestirea pentru copii. Ieri totuși am găsit trei subiecte. Un fel de antropofagie umoristică. Într-o școală, copiii descoperă că lucrurile din jurul lor sînt bune de mîncat. În final, se pun să-și mănînce și profesoara de desen care e grasă și din cînd cînd moțăie cu capul pe catedră... Sau: într-o dimineață, Paul își găsește școala redusă la dimensiunile unui sicriu; se întoarce acasă și-o vede pe maică-sa cît o păpușă (urcată pe masa din bucătărie); în schimb, tatăl crește în timp ce-și bea cafeaua în salon și curînd iese cu capul prin acoperiș. Nici un simbol. În sfîrșit, doi copii își spintecă bunică paralizată, curioși să afle ce găsec înăuntru. Îi descoperă pe bunicul. Executînd aceeași operație și cu acesta, îl găsec pe un frățior care dispăruse cu cîțva timp înainte.

Am să încerc s-o scriu pe prima și s-o trimit editurii germane. Umorel ei e destul de teutonic.

Astăzi mă duc la Ambasadă. Simion mi-a promis că vine cu mine.

1 decembrie 1971

După ce m-a făcut să aștept un sfert de oră consulul m-a primit cu o mină binevoitoare. - „Cum o mai duceți?” I-am spus că ar fi mai bine să intrăm direct în subiect, pentru că nu am timp, mă așteaptă cineva la cafeneaua din colț. N-a întrebă cine și de ce. I-am repetat chestia cu percheziția. - „Imposibil, n-am auzit de așa ceva.” I-am explicat obosit că n-are importanță dacă el a auzit sau nu. E de acord să-mi prelungească viza? - Da, să vin cu două zile înainte de a pleca. - De ce două zile? - Așa. (Fără explicații) Și cînd vreau să plec? - Înainte de Crăciun. Am stabilit data, mi-a fîgăduit că-mi reține loc la avion, prin Tarom. Am foarte multe cărți, am spus eu. - „Nu-

i nimic, se va aranja.” (...)

Am vorbit cu Taina la telefon. Păunescu s-ar fi interesat și susține că nu mi se reproșează decât depășirea termenului de viză. Și urmărirea penală? Poate că au vrut doar să facă o percheziție, cu speranța să găsească „valul” de manuscrise (anunțat de John), și-atîta tot. Mona (la telefon): - „Să nu crezi că Păunescu moare de dorul tău”. N-am înțeles. Bineînțeles că nu moare de dorul meu, dar ce legătură are asta cu viza, cu Securitatea și cu celelalte? Mona se va duce săptămîna asta la Jebe care s-a întors recent din Italia. (...)

O să-l rog și pe Preda care pleacă sîmbăta asta, să se intereseze de situația mea acolo și să-mi comunice exact. Deși nu prea cred c-o s-o facă.

A propos de Preda. A ținut o conferință la Sorbona, într-o săliță cu zece-doisprezece studenți. Subiectul: romanul românesc modern. Destul de onest. Din anii 50-60 n-a pomenit decât despre Barbu și Titus Popovici (Călinescu, Camil Petrescu și Stancu, intrau în categoria celor afirmați încă înainte de război). La urmă, a spus două cuvinte și despre onirism și despre Dimov și despre mine - „papa modernismului în România”. A spus-o ironic dar eu am fost flatat. După ce-a încheiat, Guillerrou m-a rugat să spun și eu cîteva cuvinte. Am spus: „Marin Preda e printre puținii care au supraviețuit (literar) perioadei proletcultiste. Romanul său *Moromeții* - un miracol pentru momentul în care a reușit să apară”. Cam așa ceva. Am vorbit cîte ceva și despre mine, despre importanța pe care o acord formei, mai exact spus structurii, dar am evitat să mă laud că voi publica în Franța. Preda a semnat și el, la Grasset, un contract pentru *Intrusul*.

5 decembrie 1971

Simt foarte acut că se apropie întoarcerea. Nu mi-e propriu-zis frică; dar mărturisesc că oarecare strîngere de inimă tot am. Și pe urmă, firește, senzația aceea de așteptare care se accentuează cînd urmează să se întîmple ceva concret. Un soi de „suspense” care

mă împiedică să lucrez, să-mi pun la punct ultimele treburi. Trebuie să fac un efort considerabil ca să ies din starea asta. Ceea ce nu înseamnă că în ultimele zile am stat cu mîinile în sîn. De pildă, i-am convins pe cei de la *Esprit* (Domenach, Bourniquel) să publice un grupaj de poezie: de la Nichita Stănescu încoace. Afacerea asta i-o las moștenire lui Simion (așa cum afacerea Nadeau i-o las lui Alain) nu înainte însă de-a stabili împreună lista celor care vor fi publicați. Dintre ei va lipsi Dimov pe care Domenach îl va publica separat peste o lună sau două (în traducerea lui Alain). Lista asupra căreia am căzut de acord ar fi: Nichita, Ion Alexandru, Ion Gheorghe, Păunescu, Cezar Baltag, Virgil Mazilescu, Pituț, Constanța Buzea, Gabriela Melinescu, Sorescu. Voi încerca să-i includ pe Brumar și pe Turcea. N-am încotro, trebuie să țin seama și de gustul și preferințele lui Simion.

Preda a plecat ieri. A acceptat să-mi care un pachet cu cărți și s-a oferit să se intereseze „cît mai sus” despre situația mea; dacă e ceva mai gravă decât ne închipuim noi, îmi va da de veste imediat. (...)

Interesantă părerea lui Toma Pavel despre romanul lui Goma. Citez din ultima lui scrisoare: „Să-ți spun drept, romanul m-a cam lăsat melancolic. Dacă asta e corispondentul român al lui Soljenitîn, atunci vorba lui Cațavencu, stăm rău. Impactul politic e mai puțin decât modest, la fel viziunea, confruntarea cu realul... Putea să apară fără probleme la București acum trei ani. Auto-cenzura autorului e perfectă. Mă plictisesc de moarte criticile „din interior”, ș.a.m.d. E păcat că singurul scandal politico-literar se face în jurul unei cărți simpatice, dar fără măreție și fără ascuțit. Poate sînt eu prea pretențios”. Asta în orice caz! Ce este ciudat e că-i acordă mai degrabă o valoare estetică decât una politică. Pînă acum, e singurul care și-a exprimat această opinie; dracu știe, s-ar putea ca el să se apropie de adevăr...

PREPELEAC

Cuiul care iese din rînd...

DIN CAIETUL JERPELIT. Foamea, fiica puterii... Foamea, surasă a puterii umilitoare... foamea, urmarea puterii...

Cruzimea ca barieră mentală protectoare. Unii rezistă la mari dureri morale ori suferințe fizice avînd în intelect această barieră alcătuită din cruzime și nepăsare...

„Cel mai mare bine pe care îl pot face cei răi este de a rămîne răi. Numai persistența lor asigură victoria celor buni. Vai de veacul în care cei răi nu au caracter.” (Eminescu, 17 iunie 1989, citat așigat pe unul din pereții casei de la Ipotești.) Text pe care tot îl repet și mi-l repet și pe care revăzîndu-l ieri, printr-o scurtă și ciudată confuzie a memoriei, mi s-a părut că-i aparține lui Shakespeare...

„Greșeala nu stă în stelele noastre, ci în noi „înșine”, - asta, da, e de Shakespeare.

Victoriile totale îl pierd, îl nimicesc, îl aneantizează pe învingător. Obiceul asiatic de a umilii adversarii, de a-i strivi prin înjosire completă. Victoria devine astfel abjectă și ea, o înfrîngere pe plan moral, dar asta se vede totdeauna mai tîrziu. Va mai fi cîndva vreă înfruntare Est-Vest ca aceea de la *Cîmpiile Catalaunice*, a Occidentului reprezentat de generalul Aetius?...

Și totuși, politețea asiatică... Ea se zice că ascunde de fapt o cruzime, o agresiune subreptice. Asia lipsită

de cavalerism, care ar fi o stare derivînd din mila creștină...

De neșters imaginea Himalaiei, piscurile înzăpezite, dese, sterpe, ascuțite, senzație permanentă de pericol și de sfîntenie primejdioasă... (iulie 1989).

Cuiul care iese din rînd cheamă ciocanul, proverb japonez (17 septembrie 1989).

Cum de nu apucărăm noi, românii, să născocim proverbul acesta nipon atît de plastic?... Cuiul, la noi, intră în atîtea ziceri:

Cui pe cui se scoate.

Pune-ți pofta în cui.

A rupt cuiul.

A face cui.

A-ți bate singur cuiul în tălpi.

Cuiul lui Pepelea, în înțeleșul capului de pod infinitesimal, pe baza căruia, cu un avocat bun, poți pretinde și poți să obții proprietatea asupra întregului în care acest cui mititel este înfipt..., și multe altele.

Cuiul rebel, vasăzică, trebuie să intre în rînd, că de nu, se abate asupra lui ciocanul; ba chiar el, însuși, conștient parcă de starea lui nedisciplinară, cere, cheamă ciocanul... Numai într-un stat ce pune preț pe disciplina absolută și pe ascultarea, supunerea fără crîcnire a cetățenilor săi putea să apară o astfel de observație, individul nu prea contînd. La japonezi, dezordinea este o excepție. La noi, o excepția este ordinea. De unde și succesele mari ale economiei din țara de la soarele răsare și pericolul, paradoxal, produs, nu de sărăcie,

produs de însăși forța producției și de nivelul din ce în ce mai înalt al prosperității nipone. Noi, cel mult, batem un cui în alt cui, ca să-l scoatem; dar gaura rămîne aceeași; practic, nici un progres; decât eliminarea unui lucru dur prin alt lucru mai dur.

• Cu acest proverb japonez în cap, tot în ziua aceea, pe 17 septembrie 1989, îl văd pe Calea Victoriei mergînd singur, grăbit, puștel aplecat într-o parte, într-un fel de derivă a lui, ca și cum l-ar fi bătut mereu un vînt pieziș sau numai destinul, pe Dan Degliu. Șapca englezească el și-o ridică frumos, cu o civilitate din alt secol, gata să spună ceva, să arunce o vorbă de spirit, în timp ce buzele i se mișcă încet cu un suris șovăitor ca și cum ar fi mestecat modelînd cuvintele, căutîndu-le forma perfectă. Fiindcă marilor nefericiți, marile deziluzionați nu le mai rămîne, în viață, decât stilul ori forma; măcar atît; ei fiind atenți măcar aici să existe, să fie o consecvență... Iată, îmi spusese, un Cui care iese din rînd... nu știam, nu aveam cum să știu, că, în loc de ciocan, cuiul avea să cheme Marea.

• Dumnezeu să mă ierte, dar trebuie să povestesc pentru posteritate și înmormîntarea unui mare prozator român. Tot în toamna lui 1989.

Ceremonia înmormîntării se anunțase că va avea loc la ora 13.

Era soare, frumos, cald. Lume puțină. Nerăbdători, groparii trec la acțiune la orele douăsprezece și douăzeci de minute... Chiul funebru. Dar, cînd să arunce ei prima lopată de pămînt, după ce defunctul fusese lăsat în jos pe frînghii, un personaj apare în fugă, agitat, un prieten poate, sau vreun cititor fidel al marelui prozator, și nu este o vorbă pioasă, doar; era, a fost unul din cei mai buni prozatori, în cele din urmă. Și personajul, alergînd, protestează că el a citit în ziar că înmormîntarea va avea loc la orele 13, și nu era nici douăsprezece și jumătate, cum se poate una ca asta? iar ceilalți îi dau dreptate, așa e zic cu toții, am spus unu, unu să fie, ce-i graba asta?!...

Groparii tembeli. Groparii hoți. Ei trag de frînghii, siliți să scoată iarăși mortul afară, mortul care mai avea dreptul la patruzeci de minute sub cerul liber, senin.

Dar asta, reparația la lumina zilei era ca și cum naratorul însuși ar fi protestat în sensul că acolo, jos, ceva nu-i convine, nu-i în ordine, dacă n-o fi ceva și mai și, cine știe; sau, oricum, n-ar fi conform părerilor pe care orișice muritor le are despre moarte. Îl țin fix pînă la unu. Deși nimeni nu se mai prezintă din atîtea și atîtea alte personaje ale causticilor sale portretizări.

În fața mormîntului nou, rotația de anotimpuri părea o farsă cinică.

Fraza aceasta cumplită a sa azi o rostesc aproape ca pe o rugăciune de mîntuire a necesității experienței comune și artei comune.

Constantin Toiu

Stilistica exilului

CA TOTI cei care au scris în România în anii comunismului, Bujor Nedelcovici intra și el în incidența unei „patologii stilistice totalitare”, după cum definește perioada respectivă Eugen Negrici, într-un articol apărut în *România literară*, nr. 12/1991. Și totuși, acest autor al unui considerabil număr de romane rămâne un rebel, greu de încadrat într-un sistem, chiar și în cel altminteri înspăimântător de cuprinzător și de funcțional precum cel stabilit de Eugen Negrici. Pentru că Bujor Nedelcovici miza mai curând pe o stilistică a evaziunii, a clasabilului parțial și înșelător; strategia lui de supraviețuire era labilă și se improviza singură la tot pasul, prin înșeși intențiile pur literare ale scriitorului, care implică dinamismul sau, cum singur o spune, „desenul în mișcare”. Interesant este însă că nici în literatura scrisă după ce a părăsit țara, Bujor Nedelcovici nu preferă tonuri mai ferme, ci rămâne oarecum marcat de plurivocitatea exercițiilor stilistice impuse. Ceea ce rezultă din combinația de direct și implicit este o serie de paradoxuri de construcție (foarte vizibile de altfel într-un roman ca *Îmblinzitorul de lupi*) care transformă lectura cărții într-o riscantă echilibristică a așteptărilor, agreabil rezolvată pînă la urmă în ordinea estetică personală instituită de scriitor.

Este foarte posibil ca sursa acestor paradoxuri să fie tocmai problema publicului cărui a se adresa autorul. Scris în limbă română, *Îmblinzitorul de lupi* comunică, desigur, cu lectorul versat, cu *criticul-descriptor* (Eugen Negrici) care savurează complicitatea cu autorul, și chiar cînd nu mai e cazul să fie complice, dispune oricum de o imensă cultură extratextuală care îi permite să subînțeleagă foarte multe. Pe de altă parte, romanul este scris la Paris și se

Bujor Nedelcovici, *Îmblinzitorul de lupi*, Editura Albatros, București, 1991.

sîntă discret în diverse locuri bunăvoința față de un eventual neofit, cărui a fi explici lucruri altminteri evidente pentru români, astfel încît tonul devine uneori de regizată recapitulare, al cărui scop clar este să furnizeze informații. De aici pornește formula mixtă a cărții, care este cînd parabolică (și programatic profundă), cînd nudă, asertivă pur și simplu, dar extrem de impresionantă. Fabula propriu-zisă este avantajos complicată de romancier: Ziaristul Vladimir Antohie (Vlad), emigrat în Elveția unde practică meseria de *îmblinzitor de cîini*, este copleșit de propriile coșmaruri și ajunge săucidă (involuntar) ca gîndul, toate personajele negative ale cărții. Romanul este scris din perspectiva Anei, soția ziaristului, într-o manieră cam artificială și impusă din motive pe care nu le-am putut deduce din restul construcției, pentru că inteligența centrală este în mod evident Vlad. Rolul Anei este de a-l comenta pe Vlad, de a-l explica în măsura în care el trebuie să fie inteligibil, sau dimpotrivă, de a-i spori nedeterminarea prin propria ei nedumerire, accentuînd astfel misterul unui personaj care este posesorul unei puteri sfîr de cîndate. Putere care în cele din urmă se întoarce împotriva lui, lăsîndu-i copilul surd și pe el îngrozit de rîul din lăuntru al sîm, forțîndu-l să piseze și să se izoleze într-o carantină a autoanihilării. Deși este un solitar (ca orice erou civilizator), Vlad e înconjurat de o sumedenie de personaje, mult mai viu și mai interesant concepute decît el, de o colorată elită a exilaților: un actor, un hîșnițar, o ghicitoare, un fost director în uzinele comuniste din țară, un preot, o profesoară și doi țărani autentici. Grupul emigraților care formează „cătunul Antohie”, un fel de popor al acestui apostol scindat, păstrează ceva din pitorescul viu al cortegiului de scăpătați din deschiderea *Scrinului negru*. Și ei au părăsit o lume pe care încearcă să o aproximeze (și încă în varianta ei ideală)

pe alte coordonate; nereușind, devin un fel de saltimbanci triști, de bufoni înțelepți care știu să-și joace mica înșelătorie într-un Occident terorizant, unde regăsească în agresiva putere a patronului aceeași eficacitate a activistului de partid. Spre deosebire de ziarist, ei înțeleg ce li se întîmplă, ba uneori îi înțeleg chiar și pe el. Nici unul dintre ei nu e un erou, ci un om ajuns la limita răbdării și astfel la paroxismul forței de a-și manifesta personalitatea. Aceste personaje au un verosimil uman care le desăvîrșește și în planul artistic.

Romanul lui Bujor Nedelcovici ezită frecvent (în chip intenționat, desigur) între un ușor patetism al femeii care își adoră soțul și tonul alb, impresionant prin însăși neutralitatea lui care accentuează realitatea dură, amar și sever descrisă. Prin lirismele Anei deviem într-un plan cam dulceag, care niciodată nu e dus pînă la capăt, dovadă că nici scriitorului nu i s-a părut cu adevărat interesant. Bineînțeles, faptul că Vlad este dresor de cîini, că *îmblinzitorul de lupi*, că ucide cu gîndul deși nu dorește răzbunarea (angelic și demonic în același timp), toate acestea sînt de nivelul simbolic al cărții. Motto-urile din Heidegger, *Epistola către romani* și Cioran fac evidentă preferința lui Bujor Nedelcovici pentru acest palier al romanului, care de altfel, prin elaborare, pare destinat cititorului versat. Și totuși mult mai atrăgătoare mi se pare oferta pentru neofiti, cea a textului aparent „informativ”, conceput cu o vervă nu ironică, ci gravă, cu un remarcabil rafinement al observațiilor. Un lucru rămîne însă cert: romanul dispune de o complexitate care permite mai multe ipoteze de lectură, între care e normal să existe diferențe de evaluare.

Oricum am citi această carte, este limpede că personajele ei trăiesc într-o *precizie verbală* copleșitoare, sînt generoase cu explicațiile și poate chiar naive în franchețea lor. Dincolo de o

opțiune stilistică, s-ar putea ca locvacitatea lor (inclusiv cea interioară) să fie de fapt defularea unei drame a limbajului, și aici se află miza cea mai serioasă a romanului lui Bujor Nedelcovici. Există un regret al taifasului pierdut, o frustrare verbală permanentă a exilaților; personajul principal, fostul ziarist, și-a pierdut vocația sa esențială, rostirea, de aceea intră într-o muțenie totală a propriei vacuități interioare. Tot ceea ce face el rămîne la stadiul de gest egal, pentru că neavînd cuvinte, nu mai are nimic. Un alt personaj chiar îl bănuiește că renunțînd la limbaj și-ar fi vîndut sufletul, ceea ce rezolvă misterul maleficului din el.

Așadar exilatul ar fi un Oedip într-o lume a cuvintelor, iar păcatul lui este tocmai slăbiciunea de a fi abandonat ceea ce oricum nu putea să păstreze. Și poate că însăși stilistica lui Bujor Nedelcovici își asumă conștient aceeași inevitabilă vinovăție. În roman există două apariții fulgurante cu totul memorabile: doi bătrîni împingînd „un căruț cu tot felul de boarfe îngrămădite la întîmplare” pe care este scris cu litere mari METAFORE. Iată cum edificiul celor două oferte sugerează singur că uzurparea (parabolicului) se va împlini. Iar în felul acesta Bujor Nedelcovici reconfirmă sistemul-grilă al lui Eugen Negrici, subînțîndu-și singur (teoretic) construcția.

Andreea Deciu

Pericolul Ideii

O ANALIZĂ a celor 13 povestiri din volumul *Intimplari la domiciliu* presupune îndreptarea atenției asupra a două lucruri: scriitura, tehnica narativă și apoi povestirea în sine, întîmplarea „înfățișată”. Tehnica în cauză nu este

inovatoare, nici complicată, cu toate că în unele pagini Cornel Rusu, autorul cărții sus-amintite, experimentează, fără prea mare succes însă. *Sinfonia destinului*, nuvela în care se „încearcă” cel mai mult, este un exemplu în acest sens, punctele de vedere ale mai multor personaje, povestirea în povestire nefăcînd altceva decît să creeze o structură previzibilă, neinteresantă pentru cititor.

Cinci din povestiri sînt scrise la persoana întîii ca simple relatări, celelalte, scrise la persoana a treia, sînt destul de bogate în dialog, ceea ce dezvăluie un fel de „sinceritate” a autorului față de epicul în desfășurare. Uneori în descrierea neutră a unor

Cornel Rusu, *Intimplari la domiciliu*, Povestiri fantastice, Editura Doris S.R.L., București, 1992.

acțiuni apare un lirism care nu își are locul acolo, el fiind cel mult acceptabil ca punct de vedere al personajului, nu ca al autorului omniscient.

„Sinceritatea” de care aminteam, împreună cu unele erori de ordin tehnic dezvăluie adevărată intenție a lui Cornel Rusu, în ceea ce privește construirea livrescului, pe care nu îl privește ca structură ci ca pe un conținut. Pentru C.R. povestirea înseamnă o pătrundere într-un „neobișnuit al obișnuitului”, într-un „fantastic real”, care el însuși, ca invenție, trebuie să susțină nuvela, iar nu aceasta să-i servească de suport pe care să se dezvolte. Deci imaginarea (construirea) prozelor respectivului volum seamănă cu cea a anecdotei - se caută o „poantă”, care poate ține sau nu. Realitatea se fisurează, nu zig-zag-ul rupturii fiind cel care contează, ci realizarea lui. Nu conturul, ci cauza deformării.

Abordarea prozei fantastice în acest mod este foarte riscantă. Ideea lăsată singură să fie dovada literaturității trebuie să fie într-atît atît de interesantă pentru lector încît „umbra” sa să acopere orice eroare sau dezechilibru de construcție. Din această perspectivă, pericolele te pîndesc la tot pasul. Astfel poate apărea parabola banalizată de schema simplă și simbolul rudimentar. Exemple în acest sens ar fi povestirile *Zidul* sau *Hanul*. Lipsa „inspirației-argument” îl duce pe autorul care se folosește de stilul acesta „anecdotic” de realizare a nuvelii chiar pînă la crearea unei anecdote propriu-zise. Așa ceva se întîmplă în *Surpriza*, unde o situație conflictuală în care se află un cuplu este rezolvată de mărturia unui cîine care începe să vorbească în românește. Povestirile *O băbuță ciudată* și *Salcia* încearcă să pătrundă într-un spațiu mitic popular, însă nu „rezistă”, îndepărtarea de propria

persoană literară nefiindu-i benefică autorului.

Martorul, *Aniversarea* și mai cu seamă *Maria! Maria!* sînt, în ceea ce privește dominația imaginației care produce fantasticul, deci ca realizare, de remarcate.

Cornel Rusu este unul dintre prozatorii care așteaptă inspirația, care dintr-o „găselniță” (cuvînt folosit aici în sensul cel mai nepeiorativ cu putință) pot construi o nuvelă. Cuvintele nu înseamnă pentru ideile lui decît un decor, pe care nu încearcă să îl modifice structural, ci doar îl pune în grabă pe scenă, piesa ce se joacă încadrată de el fiind singurul lucru important.

Bogdan Dumitrescu

Amatorismul pompos

Cît pe ce să credem că Editura Elit-Comentator s-a specializat în publicarea unor romane de succes din literaturile străine cînd, brusc, își asumă riscul de a tipări o carte a unui autor autohton. E vorba, de fapt, de două cărți de Mihai Ispirescu, *Tratat asupra vișilor la poarta nouă* și *Lumea, într-o luni*, pe care editorul le-a reunit într-un singur volum, folosindu-se de o formulă ingenioasă: ceea ce ar trebui să fie coperta a patra

Mihai Ispirescu, *Tratat asupra vișilor la poarta nouă; Lumea, într-o luni*.

reprezintă coperta întîii a celui-lalt titlu. Ai terminat de citit *Tratatul*, întorci cartea pe dos și începi lectura *Lumii*, într-o luni. O socoteală bună, numai că, dacă pe dinafară-i vopsit gardul (marketingul, bată-l

vina!)... înăuntru, atîta pompă se dovedește inutilă.

Ca să uzăm și noi de o formulare pompoasă, am caracterizat prozele scurte grupate în *Tratat asupra vișilor la poarta nouă* drept „critica societății totalitariste”. O critică în registrul comic. Fauna activiștilor, propagandiștilor, funcționarilor din aparat sau de la tot soiul de cooperative meșteșugărești se vrea a fi surprinsă în metehnele, ticurile, apucăturile și mizeria ei. Comicul este adesea de situație (*Schimbarea la față*, *Roșii de salată*), sau de moravuri (*Dansul clapelor*). Comicul de limbaj aparține cu precădere autorului, în sensul în care Rainer Warning vorbește despre „a rîde de” și nu „a rîde alături de”. Iată o mostră: „Valentin Bușniță este un remarcabil poet militant revoluționar hipotensiv, al cărui tratament indicat în ridicarea tensiunii - tării (adică spirtoase, n. n.) - coincide cu menținerea efervescenței creatoare îndreptată împotriva oricăror atentorii la pacea lumii. Către ei își trimite batalioanele versurilor necruțătoare, tot atîtea lasăre (sic!) menite să le strice ziua taman cînd sînt mai fericiți cum și-i închipuie, dansînd pe iahturi personale, survolînd Hawaii cu cîte o havaiană în brațe...” (*Poetul și pușca*).

Vintilă Horia, „romancier fără scăpare“

În primul număr al revistei *Destin* apărute la Madrid în 1951, George Uscătescu a înfățișat o perspectivă benefică de abordare a elementelor române de cultură de peste hotare: acestea „constituie, pe măsura autenticității lor, nu simple mănunchiuri sau individualități deplasate din spațiul lor normal de creație în spirit, ci adevărate frânturi de Țară, reprezentând întreg universul românesc“.

În contextul apreciat încă din secolul trecut ca fiind al unei singure literaturi române, Vintilă Horia (1915-1992) apare drept un scriitor important, descins din cadrele paradigmei culturale interbelice și continuator al unei linii de factură tradiționalistă, cu accente de modernism. Dacă *literatura exilului* reprezintă o demarcație forțată, există în mod cert o *psihologie a exilului*, pe care Vintilă Horia, „unul din modelele culturale“ ale diasporei, cum l-a numit N. Steinhardt, a ilustrat-o în scrierile de după plecarea labirintică din țară. Autorul a pomenit adesea, în interviurile acordate, de „experiența de român dat cu capul fără voia lui de meleagurile străine“, ca și „blestemul biblic care este condiția unui exilat“.

Manifestarea literară subsecventă acestor afirmații va fi marcată în toate cărțile sale, cu deosebire în așa-numita *Trilogie a exilului*, scrisă în franceză,

Vintilă Horia, *Cavalerul resemnării*, traducere de Ileana Cantuniari, Editura „Europa“, Craiova. 1991

din care au fost pînă acum recuperate în românește *Dumnezeu s-a născut în exil* și *Cavalerul resemnării*, urmînd să apară *Salvarea de ostrogoți* (în original *Persécutez Boedec*).

Cavalerul resemnării (1961) a apărut într-o traducere de care scriitorul a fost încîntat (a se vedea scrisorile către Mihai Cantuniari din *Cotidianul*, „Litere, Arte, Idei“, septembrie, 1992) și reprezintă o încercare parabolică de a surprinde imaginea omului românesc. Acțiunea este plasată într-un prezumtiv secol XVII, însă cheia sa nefiind istorică, romanul consideră drept contemporaneitate ceea ce Vintilă Horia a numit după matematicianul Goncet „o situație necesară“. Ieșit din determinările temporale de tip realist, povestirea cuprinde simboluri actualizante și imediat descifrabile. Avem de-a face cu o lume împărțită maniheist, dar niciodată găsindu-și dreapta cumpănă, între partida anti-turcească și turcii înșiși, deveniți un pericol expansionist situat deja în inconștientul colectiv. Personajul ridicat împotriva amenințării imediate, domnitorul imaginar Radu-Negru, cuprinde în sine ceva din melancolia visătoare a lui Petru Cercel, fiind înfățișat în mod deliberat schematic, ca și celelalte caractere. Apărute prin acumulare de detalii epice, toate au un hieratism generic, de tip bizantin, ca și în picturile lui El Greco, pe care Vintilă Horia îl admira atît.

Veneția va fi locul către care se îndreaptă Radu-Negru pentru a cere

sprijin, întîlnind însă o lume *terre-à-terre*, teoclastă și indolentă. Aici, el o cunoaște pe Veronica Franco, un fel de Circe locală, care îl atrage înspre orizontul nesfîrșit al plăcerilor, însă se va întoarce pînă la urmă în pădurea al cărei principe este. Trebuie precizat că autorul, la curent cu filosofia lui Spengler și Frobenius, animat de elanuri vitaliste, reprezintă spațiul natural al *pădurii* ca pe un adevărat mediu paideumatic, apt să regenereze spiritul românesc.

Urmărind deci un scenariu inițiativ, textul recuperează „drumul spre centru“ al eroului, jalonîndu-i calea spre o opțiune finală de ordin metafizic. Cavaler sub zodia predestinării, pentru că „nu există om în stare să se ridice împotriva soartei“, Radu-Negru se va resemna cu ideea că a existat un Prometeu care s-a răzvrătit odată împotriva destinului.

Vintilă Horia scrie într-un mod expresionist, proza sa avînd liniile tremurate de o tensiune interioară subiacentă, ca tablourile lui Munch. Stilul, meditativ, se află în imediata vecinătate a poeziei, însă este totodată pîndit de ticuri aforistice și apodictice. Toate personajele, mereu „en veine des confidences“, se exprimă în esențe, evidențînd o supraproducție de definiții solemne, cuprinzătoare și patetice. Apar și replici pentru uzul Vestului: „Istoria continuă îndărătul acelei cortine(...)“, a cărei prezență era acceptată cu o anume ușurare, căci ea îi scutea pe oamenii liberi de sfiala remușcării.“ Dînd o

imagine generală *in sepie*, cu iz prăfos, Vintilă Horia a dorit să sugereze locul comun al atemporalității românești (idee dragă confrăților săi interbelici), prin sublinierea trăsăturilor esențiale - blîndețea, dirzenia, credința, pacifismul. În această viziune, istoria națională începe și sfîrșește mereu în sine, în aceleași cadre imuabile. Varianta comportă riscul ca, odată descifrate semnificațiile sale, să nu mai aibă rezerve pentru așteptările insașiabile ale cititorilor. Pe de altă parte, acestora le poate conveni mai mult auto-ironizarea protectoare de tristeți din *O sută de ani la porțile Orientului*, de pildă, decît duioșia învăluitoare din *Cavalerul resemnării*. Învăluitoare, într-adevăr, deoarece reacția sfîrșită de carte este una empatică. Așa cum singur s-a caracterizat, scriitorul este destinat să scrie romane, dar închise „fără scăpare“ în propria lor formulă de tip confesiv și livresc.

În spațiul literar românesc Vintilă Horia pare deocamdată că se plimbă precum „Ghepardul“ lui Lampedusa pe coridoarele palatului său: admirat de la distanță și aparținînd unui alt timp.

Cosana Nicolae

În *Lumea*, într-o luni Mihai Ispirescu pare a tinde către un umor de tip... serios. Bucata care dă titlul este un fel de pastişă după Urmuz; puțin absurd, puțin suprarealism, puțin aer retro sînt ingredientele care, combinate nemăiestrit, duc la lipsa de elevație a textului. Ca și în *Lunile anului*, unde eroul, Hector Săvescu, „contabil vechi“, își găsește periodic lucrurile din casă deranjate sau aude zgomote ciudate. Crede că e vorba de șoareci, aduce un prieten „afirmat pe tărîmul spinos al stîrpirii șoarecilor cu făcălețul“, întinde curse nereușind să omoare pisica vecinei. Tonul general vrea să fie al unei proze fantastice (ca și în *Primăvara* sau în *Plimbarea*), dar autorul nu izbuțește să depășească *prozaismul* scărîlor de bloc sau al locandelor unde halbele de bere se îngrămădesc pe mesele harnicilor consumatori. Altminteri, Mihai Ispirescu are un acut spirit de observație în ce privește comportamentul semenilor, iar unele dintre prozele sale pot fi recomandate călduros emisiunilor de varietăți de la televiziune.

Radu Voinescu

Tentativă de seducere

PE PREMIANTUL de anul acesta al Uniunii Scriitorilor din Iași, poetul Dorin Popa, îl acuzăm părintește, înduioșăți și degrabă clementi, de

Dorin Popa, *Fără întoarcere*, Institutul European, Iași, 1992.

cabilă și un discurs liric fără cusur n-am fi consimțit să fim martori în ruptul capului.

Miza acestor poezii (eminamente de dragoste) e foarte mare - ea pretinde capitularea necondiționată și nici măcar nu ține seama de prejudecățile, de parti pris-urile noastre față de armele pe care le aruncă în joc. În mare, poezia lui Dorin Popa sună a romanță; melodrama, agasată de o cumplită hărțuială, care n-o lasă nici să scape în prim-plan, nici să ne refuze deliciale cu totul, pîndește cerșetore pe la colțuri, iar banalitatea tronează ca o regină momentan dezburghizată. Pericolele pasc la tot pasul o asemenea poezie care are curajul simplității și voluptatea perversă a superficialității și e bine să ne facă pentru început reticenți și circumspecți.

Poeziile lui Dorin Popa își seduc obiectul, adică iubita, care se mișcă cu o revoltătoare indiferență în cuprinsul lor înfierbîntat, de aceea o roagă, o provoacă, o conștură, o înjură, i se jură cu o lipsă de măsură favorabilă dezvoltărilor, improvizărilor și invențiilor retorice surprinzătoare - iată numai această contrazicere, luare în rîspăr, provocare și promisiune: „cînd te apleci / asupra mea / asupra cui te apleci / și cînd mă aștepti, / așa /

tentativă de seducere a criticii. Ne-a trîntit uşile de pereți cu o mină sfioasă și candidă de parcă timid abia le-ar fi întredeschis, ne-a făcut să ascultăm confesiuni poetice, personale și „nesăbuite“, la care fără o retorică impe-

cu un soi de pustiită speranță, / pe cine aștepti?“. Stările de speranță și de teamă sînt făcute să urce mereu la cotele maxime - speranța la asigurare, la certitudine (și poetul e mare creator de scenarii de dragoste pentru viitor, încredințat fiind că se vor produce grație descîntecelor lui suave) și teama la disperare, pentru că același iluzionist al dragostei face ce face și iar ajunge pe calea ferată, de unde măreț și însingurat cîntă ultima arie a șantajului amoros. Cum iubita tot nu se înduplecă și poezia tot adresată către un „tu“ rămîne, ne surprindem noi emoționați, ba chiar seduși de un discurs străin și gata să facem de la marea distanță la care ne aflăm binevoitoare, consolatoare și poate chiar cochet fluturări cu mîna. Căci sinceritatea asta cu adresă s-a transformat într-o nesinceritate foarte profitabilă literar vorbind, într-un calcul al efectelor foarte departe de vibrația emotivă vulgară, iar dacă ne-am apropia să ascultăm pulsul inimii afectate și suferinde din poeme am fi surprinși și plăcut impresionați să descoperim că acolo bate, vorba poetului, o inimă de cauciu, artificială, literară, intertextuală. Și e bătător la ochi că oricît se tînguie suprimat de suferință și „bușit de plîns“ personajul îndrăgostit care este autorul tot așteptește cu un ochi viclean și pînditor realitatea inclementă și, peste ea, publicul admirator. Așa că pe parcursul unui poem se întîmplă să se mîngîie și să se împace - pe cît e de emoționat de sine însuși și de generos cu izvorul suferinței, pe atît e de sensibil la frumusețea și înălțimea morală a victimizării sale. Ca orice poet respectabil în materie de dragoste literară Dorin Popa are orgoliul victimei, al umilîntei și suferinței penitente.

Individul liric din aceste poeme se află într-o relație de inamicitate temporară cu lumea, care, bineînțeles,

nu e decît o ființă feminină ceva mai mare din fața căreia practic ar lua-o la goană dacă nu s-ar putea opri la ordin („stai locului / stai dracului, locului“). E în divorț cu lucrurile care devin obiectul unei priviri în gol pentru că pînă la momentul fatal al despărțirii de ființa iubită fie le-a văzut pe unele prin ochii ei, ceea ce e sinonim cu înfrumusețarea, fie a luat cunoștință de existența nevăzutei care iată că au dispărut definitiv („privirea ta îmi aprinde țigara, / îmi face temele de control / privirea ta mă izbește de mine însumi / ca de un trecător necunoscut // privirea ta îmi trimite / părinții în spital / privirea ta: / absența trupului meu / din oricare casă a lumii // privirea ta încă nu știe“). Și iată-l dintr-odată preocupat de frumusețea și de completitudinea lumii, amîndouă grav prejudiciate. Cum cuplul om-lume e spre deosebire de celălalt chiar obligatoriu și cum lumea nu se lasă convertită la frumusețea omului, atunci omul trebuie să se echivaleze demonstrativ și protestatar urciunii ei („dacă mîine m-ai găsi agățat, / nu-i așa că ț-ar părea cel mai firesc / lucru din lumea asta?“). O altă cale, de data aceasta a sublimării absenței iubitei, e transformarea femeii în principiu îngeresc, în dumnezei chiar, care pretinde credința în cele ce nu se arată. Ipostaza de mucenic intră și ea în rol și acoperă ultima treaptă de desăvîrșire, singura fericire, după eșecul fericirii individualizate și a celei socializate.

Fericită natură discursivă Dorin Popa, care-și permite să ne sperie din cînd în cînd și cu cîte-o naivitate de proporții, cu cîte un patetism rigid, mimetic ori șăgalnic-sprințar pentru care închidem ochii ca în fața unor blînde copilării.

Romanița Constantinescu

România literară

Incursiune fantasmatică

LITERATURA sfârșitului de secol 20 pare tot mai mult tentată să asimileze două mari domenii, pe care să le transforme în spirit sintetic și sinestezic: *descoperirile științifice și artele vizuale*. Menirea de combinare, suprapunere și reciclare a noilor domenii ce intră în „proprietatea” literaturii a fost așezată sub emblema post-modernismului; scopul ei ultim depășește însă limitele oricărei încadrări de terminologie literară, trimițând la o redefinire și o reconstrucție ontologică a universului însuși. Astfel, *ficțiunea* preia funcțiile realității existențiale, devenind la rândul ei creatoare de universuri vii.

Majoritatea descoperirilor științifice de vîrf ale secolului nostru au stat la baza cărților scrise de un Barth, Pynchon, Eliade, Culiianu, Eco sau Kundera (pentru a da numai cîteva exemple). De la teoria spațiului curb și concepția conform căreia omul nu e un individ trăind evenimente în mod succesiv, ci o „rîmă spațio-temporală” în patru dimensiuni (Einstein), căreia conceptul de trecere a timpului nu i se poate aplica, la teoria Big-Bang-ului cosmic; de la „filosofia” electronului (teza și antiteza sînt adevărate *simultan*: sub fasciculul microscopului electronic, un electron trece în același timp prin două găuri ale unei foi!) la teoria fractalilor și a haosului ordonat (Mandelbrot); de la teoria materiei înșuflețite (o problemă legată și de filosofie - Teilhard de Chardin, Jean Charon), ce postulează, printre altele, capacitatea electronilor de a avea memorie, la teoria dimensiunilor spațio-temporale adiționale (Symthia, Rauscher), ce introduce componenta psihică în definiția timpului - toate au devenit puncte de plecare pentru desfășurarea literaturii într-o direcție temerară: aceea a anticipării și producerii *prin ficțiune* a universurilor viitorului.

Într-o asemenea tentativă, a cărei amploare este încă greu de înțeles, spiritul sintetic devine indispensabil. Eliade propune un cadru literar al simultaneității spațio-temporale și o contaminare a lumii contemporane de încărcătura sacră a obiceiurilor ancestrale: „inginerul” Pynchon, inspirîndu-se din viziunea lui Jung asupra *mandalei* (autoreprezentare a unui proces psihic de centrare a personalității, ce produce un nou centru al acesteia), descrie un univers achizoid, ale cărui legi de funcționare sînt dezintegrarea și pulverizarea entropică - două principii care, în opinia post-moderniștilor, marchează procesul degradării continue a umanității (așa-numita *cultură a excrementelor*, ilustrată prin tablourile lui Fischl sau Alex Colville); John Barth, în romanele sale recente (*The Last Voyage of Somebody the Sailor*, de pildă), se folosește de teoria sincronică a fractalilor pentru a găsi numitorul comun al unor spații/timpuri/lumi diferite între ele.

Un exemplu special este cel al lui Ioan Petru Culiianu. Specialist în ocultism și mistică, interesat de studiul universurilor multiple, obișnuia să anticipeze evenimente reale cu o precizie uluitoare; în prozele sale detectiviste și *fantasy* din revistele americane de avangardă (cu precădere cea editată de Andrei Codrescu: *Exquisite Corpse*), Culiianu a scris despre evenimente politice care s-au materializat luni sau ani mai tîrziu, despre secte secrete și asasinat foarte asemănătoare cu al lui! De altfel, una din ideile sale esențiale (pivotal al ficțiunii pe care a publicat-o și al unor interpretări critice, cum ar fi cea despre *Pendulul*

lui Foucault, de Umberto Eco) era aceea că mintea umană are proprietatea de a construi lumi imaginare atât de concrete, încît ele capătă viață și influențează realitatea cotidiană.

Culiianu e scriitorul care ilustrează cel mai convingător legătura dintre știință și vizualizarea artistică. Pentru el, descoperirile științifice erau oricînd întrecute de magie și, în general, de practicile rituale; poate tocmai de aceea, a stabilit relații tulburătoare între domenii atât de diferite ca ocultismul, fizica, magia, erosul, istoria - fapt ce a dus, după cum observă cercetătorul american Ted Anton (în numărul din octombrie 1992 al revistei *Lingua franca*), la „includerea lui greșită în *New Age*”.

În ciuda acestei aprecieri, Culiianu rămîne unul dintre autorii de literatură contemporană de care curentul *New Age* poate fi apropiat cu mult profit. *New Age* reprezintă un mod de viață și de percepere a realității (dezvoltat în ultimul deceniu), care se inspiră din mișcarea *hippie* și filosofii orientale; scopul său e acela de a-l ajuta pe individ să descopere atât *sinele*, cît și armonia universală - cîștiguri care îi vor permite în viitor să se integreze într-o nouă dimensiune existențială: Noua Eră. Pentru a accede la noua integrare (la rîndul ei sintetic și sinestezic, precum literatura sfârșitului de secol 20), omul se poate folosi de tehnici și informații din domenii diverse: astrologie, cabalistică, yoga, medicină naturistă, muzică etc.

Unele practici *New Age* pot influența literatura, transferînd vizualizările individuale în termeni literari (grație unor procedee ca *fantasmaticizarea* sau *ruleta imaginilor sinestezice*); printre ele, *channelling*-ul (o tehnică de relaxare prin care se intră în contact cu decupașe ale inconștientului colectiv) și *vizualizarea pozitivă* (programare mentală a rezultatelor pe care individul dorește să le obțină, pentru a îndepărta dificultățile).

DÎN perspectiva literaturii, între vizualizarea pozitivă și fantasmă există o relație de echivalență, amîndouă avînd la origine un mecanism de sublimare a dorinței. Dacă literatura viitorului (prospectivă, combinatorie, oferînd un melanj sensibil axat pe vizualizare, ca în *video-clip*) tinde către o suprapunere a tuturor simțurilor, percepțiilor și senzațiilor într-o entitate a Vizualului - cea ce va duce și la apariția unor tehnici poetice și narative adecvate acestui „scop” -, atunci activitatea de fantasmaticizare va deveni unul din cele mai căutate procedee de construcție a textului literar.

Definițiile fantasmei oscilează între două granițe: una care o apropie de sexualitate, pornind de la sistemul psihanalitic freudian, și alta care o leagă de mecanismul dorinței, dar nu neapărat al celei sexuale, atribuindu-i funcții artistice compensatorii. A doua categorie merită, desigur, o atenție suplimentară.

Astfel, în *Vocabulaire de la psychanalyse* (1973), Laplanche și Pontalis definesc fantasma ca „un scenariu imaginar în care subiectul e prezent și care închipuie, mai mult sau mai puțin deformată de procesul apărării, îndeplinirea unei dorințe și, în ultimă instanță, a unei dorințe inconștiente”. În această optică, fantasma e percepută de anumiți analiști ca un *obiect de schimb* (prozatorul american Richard Brautigan descrie chiar niște... *Fantasme de vânzare*): se cumpără (afiș, reviste, filme video) și,

aparținînd limbajului, participă la un comerț cu ajutorul codului pe care îl relevă și al grilei de locuri comune - topica socială. În activitatea scriitorilor, asemenea fantasme se regăsesc în relația autenticitate/invenție, în gustul pentru minciună sau în jocul de oglinzi cu cititorul.

Pe aceeași linie a de-sexualizării fantasmei, alți cercetători îi analizează nu funcția socială, ci „mesajul” implicit. De cele mai multe ori, fantasma e înțeleasă ca *vehicul* (în sens budhist) al dorințelor liniștite și intense în același timp; ea nu mai este ghidată de Eros, ci de o imaginație care se subsumează fericirii absolute. Un exemplu semnificativ îl reprezintă Budelaire care, în *Les Paradis artificiels* (1860), descria condițiile ideale pentru consumarea hașigului: „Atît cît se poate, e nevoie de un apartament frumos sau un peisaj deosebit, un spirit liber și degajat și cîteva tovarăși al căror temperament intelectual să se apropie de al vostru; puțină muzică, dacă există.”

Așadar, fantasma presupune o supraimprezie a stărilor (*plăcerile*, în cazul lui Baudelaire): un loc privilegiat, prezența ființelor îndrăgite, un parfum, o lectură, voci familiare - toate, simultan. Percepția fantasmatică a realității poartă în sine germenii... *video-clipului*. Căci literatura simbolistă, pictura suprarealistă (în primul rînd Magritte și Dali) și cuceririle post-modernismului literar și mediatic (reciclarea, tehnicile simultaneității vizuale: descompunerea și colajul, supra-imprimarea în mișcare etc.) s-au contopit într-un singur mare domeniu, cel al *video-clipului* sfârșitului de secol.

Indiferent că tehnica este cea a fracturării imaginii în decupașe succesive (*Megadeth - Holly Wars*), a suprapunerii cuvîntului vorbit cu echivalentul lui așiat pe ecranul video (*Prince - Sign O' the Times*), a punerii în abis a creației (*Depeche Mode - World in my Eyes*) sau a de-substanțializării realității existențiale în realitate ficțională (A-Ha - *Take on me* sau Mike Oldfield - *Heaven's Open*), structura *video-clipului* trimite la o convergență de genuri, stiluri artistice nemişcînd pînă acum. Prin *video-clip*, utopia suprapunerii tuturor artelor, ca și cea a „animării” artei, prinde contur real! Temei obsedante a operei care „capătă viață” i se găsește, în sfîrșit, un răspuns: înșuflețindu-se, opere de artă ies din împietrirea formei, pentru a îmbogăți realitatea.

FANTASMELE literare constituie unul din modurile cele mai percutante de a grefa narativitatea (în proză) și falsa narativitate (în poezie) în interiorul funcției imagistice a limbajului. Succesiuni fantastice conduc la apariția unei *noi narativități*, ce nu mai ține cont nici de coerența tradițională a textului, nici de pulverizarea sa entropică propusă de post-modernism; textul se constituie din suprapuneri și alăturări de suprapuneri (ca în procedeele *căsușelor* din banda desenată) ce îi conferă o altă dimensiune: cea a simultaneității. Concomitența creează o nouă realitate care, prin intermediul vitalității imagistice, capătă o substanțialitate apropiată de cea existențială.

Exemplele sînt nenumărate. Examîndu-le datele de naștere și moarte, Roland Barthes și-a imaginat că Marx, Proust, Nietzsche și Freud s-ar fi putut întîlni în jurul unei mese „într-un oraș elvețian oarecare”; în ultimul său roman, *L'Immortalité* (1990), Milan Kundera proiectează în

Foto: Alain Barandard - Catedrala din Chartres în toate ipostazele ei

absolut un dialog Hemingway-Goethe despre nemurire. Prototipul acestei categorii de fantasme se întîlnește în genul clasic al „dialogului în lumea morților”, unde un autor își închipuie că se întîlnește cu un ilustrator predecesor (ca în *Nouveaux Dialogues des morts* a lui Fontenelle, 1683).

Existența fantasmei literare e condiționată de existența unor locuri fantasmatic și uneori chiar a unui *cronotop fantasmatic* (camera Sambô, la Mircea Eliade). Într-un curs ținut la Collège de France (ianuarie 1977), Barthes susținea aceeași idee, într-o formă diferită: „Pentru ca o fantasmă să existe, trebuie să existe o scenă, un scenariu.”, oferînd exemplul Muntelui Athos - „Un pic de Mediterană, o terasă, muntele. Bineînțeles, în fantasmă, ceea ce ne deranjează e obliterat (...)” Și definiția lui Barthes, ca și celelalte, se raportează la același element fundamental: vizualizarea.

Rolul acesteia e sporit în descrierea fantasmei din perspectivă paraliterară. Cercetători care s-au ocupat de relația dintre psihanaliză și paraliteratură, ca Gerard Mendel sau Jean Tortel, plecînd de la distincția freudiană gîndire magică/gîndire rațională, au ajuns la o definiție predominant vizuală a fantasmei (dorința producînd imagini sublimite), considerînd-o un scurt-circuit fulgurant între *conștient* și *inconștient*, de natură să ducă la o „aparitie”. Într-o asemenea accepțiune, reveria diurnă poate fi socotită un derivat al fantasmei, iar paraliteratură (cu precădere foto-romanul și banda desenată, dar și romanul polițist și S.F. -ul) balonul de oxigen al acestor reverii, „decorul” imaginar cel mai adecvat apariției și dezvoltării fantasmelor: un *laborator de imagini* ideal pentru regenerarea gîndirii magice și a funcției vizuale a literaturii.

În sfîrșit, ar mai fi de observat legătura din ce în ce mai strînsă dintre activitatea literară de fantasmaticare (extrem de productivă la noi în poezia unor Leonid Dimov și Mircea Cărtărescu, apoi, parțial, în narațiunile lui Ștefan Agopian și, mai recent, ale tinerilor prozatori de la *Clubul Literar* din București) și evoluția științei și filosofiei către o reîntoarcere la origini - prin credință, mit, magie etc. - care să marcheze redefinirea relației individului cu universurile înconjurătoare. Nu întîmplător, fantasma poate fi apropiată de declucul acela pe care budhismul zen îl numește *satori* (un fel de orgasm mental) și care coincide cu apariția sentimentului unei relații juste, al unei congruențe senine cu lumea. Atît descoperirile științifice de ultim moment, cît și glisarea literaturii spre vizualizare (ca sinteză a celorlalte simțuri) converg către realizarea unei noi arhitecturi reale și ficționale, în alcătuirea căreia imaginația pare să-și ia din ce în ce mai în serios rolul de Creator. Un Creator care nu concurează existența, dar are puterea de a o modifica benefic.

Ion Manolescu

Păstorel Teodoreanu

O FIGURĂ îndrăgită a boemei literare din epoca interbelică fusese, în anii cincizeci, când am avut onoarea de a o cunoaște, Păstorel Teodoreanu. Ca împătimit cititor al colecției *Vieții Românești*, îl știam din spațiul acelei zone literare. Îi citisem mai tot ceea ce scrisese, inclusiv incisiva sa publicistică. Când ne-am cunoscut i-am adus aminte de un cursiv al său (să fi fost una dintre „cronicile fanteziste“?) din anii douăzeci (firește, din *Viața Românească*) evocând năravuri ieșene în care relatea despre mărturisirea țifnoasă a unui magistrat al urbei care declara că el a doua zi după ce face baie nu iese, de frica răcelii, din casă. „Acum, comenta ironic naratorul, întrebați-vă când face baie dumnealui dacă în fiecare zi de lucru are tribunal iar duminica, nezmintit, merge la vânătoare“. Ne-am amuzat împreună și ne-a invitat, pentru a doua zi (era prin 1956), împreună cu un coleg, poet și traducător, să vizităm o cramă, undeva pe la începutul Căii Grivița. Era, în această cramă imensă, cunoscut și iubit de toți ai locului, mostrele pentru degustare nemaiconținând să ne fie aduse. Numai el se comportase cum trebuie, degustând pe îndelete și în exclamații de specialist, eu, ageamiu cu totul, mulțumindu-mă să contemplu uluit. Ne-am mai văzut, adesea, la vestita ESPLA (unde eram tînăr redactor), plăcîndu-i lui Păstorel Teodoreanu să afle un june care îi știa bine opera (poezia, proza, traducerile) ca și biografia, cu destule detalii, mai toate episoade amuzante ale boemei de altădată. (chefurile, interminabile, cu Al. A. Philippide, bătaia cu Aderca, de prin 1923, la Capșa, curmată de intervenția lui Voronca, perioada când fusese redactor la Editura Fundațiilor Regale, în clădirea căreia - la mansardă - locuise o vreme, „ședințele“ de tratament balnear la Karlovy Vary etc. etc.). I-am recitat și câteva dintre epigramele care circulau oral (aceea, mult suculentă, adresată Veronicăi Porumbacu), el fiind să precizeze că destule erau apocrife, puse abuziv pe seama lui, proaste nevoie mare, și de care se disocia scandalizat. N-ar trebui să se creadă că omul era numai un chefliu șugubăț. Scriitorul era, de fapt, toabă de carte, latinist imbatibil, mînuind o franțuzească ireproșabilă (inclusiv franceza medievală), traducînd extraordinar din Anatole France pe care îl adora (tălmăcirea lui a *Istoriei contemporane* e efectiv o bijuterie) și foarte bun cunoscător al cîtorva mari literaturi europene. Oriunde, în aceste spații delicate ale esteticului (și nu numai!), se comporta ca acasă. O convorbire cu Păstorel Teodoreanu era, oricînd, un regal de care, mărturisesc, m-am știut folosi. O ducea greu, știam cu toții cei ai generației mele, trăind din traduceri și referate pe la edituri, îmbrăcat ponosit, dar mereu cu zîmbetul și gluma înflorindu-i obrazul, ba chiar încrezător în steaua lui.

În 1958 am aflat, cu îndurerată

Hronicul măscăriciului Vălătuc, publicat și adnotat de Al. O. Teodoreanu. Ediție, postfață și glosar de Petre D. Anghel. Editura Fundațiilor Culturale Române, 1992.

stupoare, că a fost arestat. Căzuse victimă acelor odioase înscenări de după înspăimîntătoarea Plenară a C.C. al P.M.R. din iunie 1958, care s-a abătut și asupra unor scriitori. Marea „vină“ a lui Păstorel Teodoreanu fusese că participase, împreună cu alți cîțiva literați (printre care și Vladimir Streinu, Al. Paleologu, Edgar Papu), la reuniuni de lectură a unor manuscrise. A fost deci implicat într-un proces, condamnat și eliberat în 1963. N-a mai apucat să trăiască decît un an, boala care nu iartă răpindu-l - la 70 de ani - în 1964. Ne-a rămas, de pe urma lui, amintirea și, înainte de toate, opera.

N-AȘ spune că opera sa e egală în valoare și merită integral prețuită. Cronicile sale literare, fie nostalgic-amicale, fie răutăcioase, n-au detașarea obiectivității și nici profunditatea analitică, fiind, evident, expresia spiritului de grupare (cea a grupului de la *Viața Românească*). Nici epigramele (inclusiv *Strofe cu pelin de mai contra Iorga Neculai*, 1935), deși, unele, indiscutabil cu haz inimitabil (nu numai pentru că glosau ironic comportamentele orgolioase ale unei mari personalități) nu sînt construite din material durabil. Iar versurile (*Caiet*, 1938), decorative și umoristice, amintind de Topîrceanu, cu o anume inteligență expresivă, cu romanțele sau elegiile cantabile, și acel specific umor fie arhaic, fie sentimental bahic nu se convertesc, decît rareori, în poezie relevabilă. Ce să mai spunem de nenumăratele cronici rimate, agreabile și spirituale în limitele - minore - ale genului? Suculente și inventive au fost cronicile sale gastronomice, găzduite în gazete sau reviste de tiraj, dovedind lecturi întinse în tot soiul de scrieri de epocă și o inventivitate fabuloasă în combinarea unor bucate care-și păstrează specificitatea locală. Și, desigur, toate aceste (cum să le spun?) meniuri stăruie în recomandarea vinurilor ce trebuie, obligatoriu, folosite, la fiecare fel de mîncare. Aici - opinia a fost unanimă - virtuozitatea cronicarului era incontestabilă, obținută nu atît prin lectură cît prin experiment sistematic. Umorul, cunoașterea adîncită a cronicarilor moldoveni, erudiția oenologică devenită pasiune nefrîngădită și marcata capacitate de invenție au născut o proză de evocare demnă de tot interesul.

Mă refer nu la *Mici satisfacții* (1931), cu bucăți reminiscente caragialene, cît la povestirile din *Hronicul măscăriciului Vălătuc* (1928). E aici, evident, o proză de evocare, în stil moldovenesc, de o originalitate reliefată în ciuda modelelor invocate (Călinescu i-a citat pe Boccaccio și Rabelais. Pompiliu Constantinescu l-a evocat numai pe cel din urmă). Moldova veacului XIX și chiar de mai înainte ni se conturează, din aceste povestiri, parcă altfel decît o știm. E o țară cu boieri libertini în moravuri și obiceiuri, cu domnițe și jupînițe fără marcate rigori morale (Xenopol a stăruit și el asupra acestei dimensiuni, relevantă însă și în țara de peste Milcov), cu personaje petrecărețe, rafinate prin contacte

prelungite cu Apusul, insașiabile la vin, de o vitejie nefîntrecută în mînuirea armelor, mereu puse pe hartă și pe farsă. Ar fi un sacrilegiu să nu desprind, mai întîi, o povată a unui părinte despre însemnătatea vinului: „Costăkel, tată, - îl povățuiește pe fiul nevîrstnic logofătul Toader Zippa - de omul care nesocotește vinul să te ferești, dragul tatei, că acela-i om rău și vrăjmaș sfintei noastre Biserici creștine ortodoxe. Să nu uiți, draguță, că vinul e sîngele Domnului nostru Isus Hristos și-i sfînt. Poeții antichității, pe care n-ar strica să-i cercetezi mai cu luare aminte și mai des, măcar că erau păgîni, din ce-a mai rămas neprihănit în inima lor, întru a lui veșnică pomenire și slavă, slove nepieritoare cules-au“. Povestirea din care am citat, *Pursîngele căpitanului*, e una din cele mai rezistente ale volumului. Logofătul, după ce-i murise jupîneasa, s-a exilat la Paris, unde a dus-o într-un trai. Cînd din țară i-au venit vești că averea i se sfeterisise, a dat porunci de înapoiere. Convoiul acestei reîntoarceri la Iași e nesfîrșit în slugi specializate în gastronomie și oenologie și în vinuri înct, observă cronicarul, părea „o pivniță pe roate“ (39 butoaie mai mici, o sută de antale, 317 balerci și mai multe mii de sticle), avînd, desigur, bine puse la păstrare, la moșii și vii, imense depozite de băutură. Prima parte a povestirii e descrierea pitorească a acestei reîntoarceri din băjenie, cu opririle convenite pentru mese, și pantagruelicul praznic în casa logofătului la sosirea în Iași, care a durat - împreună cu deplasările la conacele boierilor convivi -, vreme de două săptămîni încheiate. Următoarele capitole ale povestirii îl instalează în prim plan pe fiul logofătului, căpitanul Costake, vrednic urmaș al părintelui. Mîncău peste poate și băutor incontinent, căpitanul Costake, cel ce mărturisea, spre bătrînețe, că „eu acum treizeci de ani am început un pui de chef pe care nici astăzi nu l-am terminat“, trece prin multe peripeții, mai toate cu teme bahic, pentru a ajunge, în final, eroul unei farse ce i-a jucat-o soarta. Ajuns la aman cu averea, s-a gîndit să și-o reconstituie prin întemeierea unei herghelii cu cai pursînge. S-a deplasat la Budapesta să achiziționeze cai. Firește, a cheltuit banii cu o franțuzoaică și s-a întors acasă doar cu o iapă și un harmăsar și - se putea? - franțuzoai-ca. Pe drumul de întoarcere, harmăsarul a murit de dalac și căpitanul, ajuns acasă, a început a căuta harmăsari pursînge. Nenorocirea a voit ca iapa să fie însămîntată fără știrea stăpînului de un măgar și, după așteptarea căpitanului întru mare pricopsire, s-a născut un... catîr. Scena convorbirii dintre căpitan și vizitiu, la vestirea nașterii iepei, e de un comic nespus. Antologică e povestirea *Neobositul Kostakelu*. Pasișea cronicărească după Neculce nu se reduce numai la limbaj, folosit cu știință și adevărate, ci și la recrearea atmosferei epocii, cu moravurile curții domnești sub un voievod bețiv și fără dragoste de țară dar și a unui cum se cuvine. Instalarea unui nou voievod îl aduce în scenă pe Kostakelu, nepotul domnului. Acest tînăr boier brav și

cuprins avea nu numai darul paharului dar, mai ales, al femeii. („Den multe obiceiuri bune ce avea Kostakelu, avea și unulu prostu, nu atîta băutura, cîtu muierile“). Escapada sa, îmbrăcat în straie monahale, la o mănăstire de maici, cărora le-a împărțit, din cerească poruncă, mirodenii sfînte e de mare nostimadă. Fiecare călugăriță, în ordinea descrescătoare a vîrstei, trebuia să vină, la lăsarea serii, în chilia falsului monah, pentru a-și lua darurile în mirodenii. Excepție a făcut numai maica stareță, refuzată de Kostakelu pentru că fusese țitoarea fostului domnitor. De pe urma acestei danii nocturne în mirodenii s-au născut 20 de copii pentru care Kostakelu a zidit o mănăstire. „Mulțu zicu că de la acei copii de la mănăstire să se hi tras lui Kostakelu numele de Neobositu, care știu io că nu-i așa, deoarece această poreclă îi vine dintr-un obicei spurcatu celu pomenescu mai giosu, nu chiar întocmai fiindu de rușine ci mai pre încongiur“. Porecla transformată în renume venea, în fapt, de la lecția administrată unui grec ajuns mare boier prin proptelele fostului domnitor căruia mult îi plăcuse Caliopi, soția lui Kir Panagake. Eroul nostru s-a decis să fie el executorul urii boierilor ieșeni împotriva nerușinatului venetic îmbogățit. Cum Caliopi era rea de muscă și mult îi dorea pe Kostakelu, acesta a invitat-o într-o noapte la casa lui și, în aceeași noapte, pe Kir Panagake care poftea la grațiile jupănelei Mărioara. Kostakelu a convocat pentru noaptea de pomină cîțiva mari boieri bine piliți. După ce a îmbătat-o pe grecoaică, în întunec a onorat-o cum se cuvenea, apoi a ieșit, pentru a-i lua locul, pe rînd, vîjjoși servitori. Apoi, l-a introdus și pe grec care credea că intrase în patul doritei. Caliopi, mult bucuroasă, a exclamat, în furoare extatică, „Oh, neobositul meu Kostakelu“. Stăpînul a ordonat, atunci, aprinderea lumînărilor, isprava a fost dezvăluită, înct grecul cu soția lui cu tot, au fost nevoiți, de rușine, să-și desfacă averea, și să părăsească orașul de scaun al Moldovei. Spiritul epicureic al scriitorului dă, aici, întreaga gamă de virtuozitate iar umbra *Decameronului* plutește peste suprafețele povestirii.

Ediția pe care o comentez a apărut la Editura Fundației Culturale Române sub îngrijirea d-lui Petre D. Anghel. Textul, în unele cazuri dificil, e corect transcris, iar postfața, bine scrisă, e potrivită în ton și apreciere. Util e și bogatul glosar. Ediția a apărut în colecția „Cărți uitate“. În fapt, acest volum n-a prea fost uitat. A fost reeditat abia acum cîțiva ani și l-am chiar comentat în revista noastră. Dar e bine că volumul se bucură de o nouă ediție, indiferent de titulatura colecției.

AM IDENTIFICAT, în funcție de efectele (scutate sau nu), mai precis de interesul de lectură pe care îl alimentează prioritar textul, câteva din direcțiile posibile ale oricăror dezvoltări narative, și, fără ca deocamdată să le configurăm modelele - ca modele mentale *in potentia* - le-am socotit drept *vocații epice* esențiale (corespunzătoare unor funcții spirituale și psihologice precise) care își găsesc ilustrarea, „împlinirea” în locuri previzibile dar și în arii spirituale nebănuite. Am fost nevoiți ca, de această dată, să distribuim textele aparținând fiecărei vocații în parte, pe cele două paliere reprezentând cele două ipostaze ale epicului, gen care poate funcționa fie în *regimul realului* (aria literaturii mimetice), fie în *regimul irealului* (aria literaturii de imaginație, fantasticul religios și laic). Am introdus printre producțiile noastre literare marele corpus al *cărților populare* care pot fi considerate cărți românești prin sensul selecției, prin absorbirea de elemente din fondul folcloric și prin prefacere lingvistică. De asemenea, nicăieri, cum pe bună dreptate observa Haudeu, cărțile populare nu s-au tradus, ci s-au transformat. Va trebui, de aici încolo, să luăm în serios metoda modelelor mentale din care derivă această clasificare a vocațiilor posibile, poate singura metodă de cercetare adecvată descoperirii și analizei producției artistice a popoarelor constrinse de istorie să-și exercite funcțiile creatoare în domeniul puține și limitate.

Eugen Negrici

Vocația veridicului

Texte laice specializate

Se constată că, oricare ar fi domeniul și scopul în care sînt concepute, textele laice de dinaintea de secolul care anunță fenomenul specializării limbajelor (sec. al XIX-lea) manifestă tendința vizibilă de a se preschimba într-o reproducere de evenimente. Citite în cheie artistică, ele ne oferă, prin cioburile lor risipite, prin crîmpeiele lor de adevăr cotidian, imaginea concretă - ignorată în marile cronici - a existenței imediate. Se pot alcătui, pe temeiul acestui exercițiu narativ de patru secole, antologii de scurte „povestiri” anecdotice și pitorești, de „reportaje” de un realism dur. Este istoria vie a vieții particulare, „mica istorie”.

TEXTE-REPER:

● *Scrisori* (oficiale și mai ales particulare)
● *Acte*: - *zapise* de vânzare, cumpărare, de danie sau de schimb, de întărire, de hotărnicie etc.

- inventare (de avere, de zestre, de vămi)
- testamente
- porunci, ordonanțe, proclamații, povățuiri, înștiințări, rînduiele, învățături
- mărturii
- memorandumuri
- condici de venituri și cheltuieli

TEXTE JURIDICE

● Culegeri rezumative de norme, pedepse și măsuri de îndreptare și reglementare a raporturilor familiale și sociale:

- *Pravila sfinților oteti*, imprimată de Coresi la Brașov în 156-1562
- *Pravila ritorului Lucaci* 1581
- *Pravila popii Toader din Ripa de Jos*, 1610

- *Pravila din Codex Neogoeanus*, 1620
- *Pravila de ispravă oamenilor*, de la începutul sec. al XVII-lea
- *Dispoziții de drept canonic (Pravila de la Govora)*, 1640

- *Codice ample de legi (Carte românească de învățătură, Iași)*, 1646; *Îndreptarea legii Țirgoviste*, 1652; *Pravilniceasca condică*, 1780; *Sobornicescul hrisov*, 1785

INDICAȚII CU CARACTER PROTOCOLAR

- *Logofătul Gheorgachi, Condica ce are întru sine obiceiuri vechi și nouă a prea înălțaților domni* (1762)

ANSEMNIARI PE CARTI VECHI

GENEALOGII

- Mihai Cantacuzino, *Ghenealoghia familiei Cantacuzinilor*, 1787 (cu anexele ei cuprinzînd acte, corespondență și manifeste din timpul războiului rusoturc (1768-1774)

CRONICI ECLESIASTICE

- Radu Tempea, *Istoria sfintei beserici a Șcheilor Brașovului*, (după 1716)

CRONICI

Vocația vizionară

Proza de călătorii în „viitor”

Cîteva *legende parabiblice din ciclul apocaliptic* prelucrate de timpuriu la noi (sec. XVI-XVII) și cîteva *jitii* oferă viziuni escatologice sub forma călătoriilor în „Jumea de dincolo” întreprinse de un prestigios erou al credinței (Ap. Pavel, Precista, Avraam, Sf. Vasilie cel nou) privegheat și călăuzit de un înger sau de un arhanghel. Aceste texte produceau o violentă schimbare de decor și dilatau vizualitatea internă. Ele corespundeau unei componente statornice a sufletului omenesc, preocuparea perspectivă - onorată și de tiparnița lumii contemporane. Căci, sub forme ușor modificate - literatura SF de astăzi trădează aceeași tainică, suspectă plăcere neagră a Apocalipsei (sărăcirea planetei, distrugerea păturii de ozon, băjenia interstelară, noua glaciațiune, ploile distrugătoare de meteoriți, vizite nedorite din cosmos etc.) și, propune viziunea, umbră de scepticism, a Raiului (minunile

ingenieriei genetice, progresul tehnic extraordinar, bunăstarea și pacea generalizate etc.).

TEXTE REPER: „Apocalipsa” sf. Ap. Pavel (în Codex Sturdzanus, 1580).

- „Cuvîntu de înblare pre la munci: sfînta Maria voia să vadă cum se muncescu rodul creștenesc” (în Codex Sturdzanus, 1580).

- *Călătoria în rai a Precistei*
- *Moartea lui Avraam* (în Codex Sturdzanus, 1580)

- *Apocalipsul Sf. Ioan Bogoslovul* (în Codicele Marțian, sec. 16)
- *Viața Sf. Vasilie cel nou*

- *Vedeniia lui Cosma Monahul, înfricoșată și de folos* (mai curînd un vis), în *Mineiu pe octombrie*, Rîmnic, 1776.

Prinse într-o vagă mișcare epică, elemente vizionare, perspectiviste, referitoare la viitorul pămîntesc se află și în *literatura oraculară (Proorocirea Sibilei, sec. 17, Visele lui Mamer, 1636)*.

Panorama prozei

Vocația peripeției

„Romanele” istoriei - marile narațiuni cronicărești

În cronici narațiunea este legitimă. Se poate vorbi de imanența unui climat epic pentru că istoriografia este și istorisire.

Insistînd asupra accidentalului și dînd accent subiectiv evenimentelor, istoriografia poate intra în zona artei. Faptele își caută singure sistemul epic. Narațiunea cronicilor trebuie interpretată ca narațiune artistică: timpul, în ele, este epic, nu istoric (adică necomprimabil, ireversibil, irepetabil), iar fluxul evenimentelor este adesea segmentat pentru a lăsa loc unor unități narrative cu autonomie relativă.

Referindu-se la mai multe domnii sau, mai pe larg, la una singură, la personaje și întâmplări din țările circumvicine ori din partea de lume și de istorie mai bine cunoscută, încercînd să adune la un loc informații de tot felul și să le dea o ordine și un sens, cronicarii nu aveau cum să nu apeleze la modurile fundamentale ale redactării (narațiunea propriu-zisă, înscenarea, descripția). Diversitatea și, uneori, chiar bogăția stilistică a cronicilor, prezența, în interiorul lor, a nucleelor narative, a scenelor dialogate, a portretelor, a descripțiilor, a pamfletelor, a digresiunilor cărturărești, a cugetărilor și comentariilor, șansa pe care le-o oferă curgerea turbure, plină de meandre a evenimentelor relatate, fac din aceste texte - luate în totalitatea lor - veritabile *romane ale istoriei*. Ele dau, în lectură, satisfacții comparabile cu cele pe care ni le oferă uneori, construcțiile narative de amploare, romanele cu o curgere fluvială. Cronicile prefigurează proteismul romanului.

TEXTE REPER, în Moldova:

- Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei* (de la 1359 la 1595)

- Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron-Vodă încoace* (de la 1595 la 1661)

- *Letopisețul anonim al Țării Moldovei* (de la 1661 la 1709) numit și *Pseudo-Nicolae Costin*

- Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei* (de la 1661 la 1743)

- *Cronica anonimă ghiculească*, numită și *Pseudo-Amiras* (de la 1661 la 1729)

- *Cronica anonimă racovițeană* (de

la 1661 la 1729)

- *Letopisețul anonim al Moldovei* (de la 1733 la 1774) atribuit, pr. lui Enache Kogălniceanu

TEXTE-REPER în Muntenia:

- *Letopisețul Cantacuzinesc* (de la 1688)
- *Istoriile domnilor Țării Românești* la 1290 la 1728), cronică atribuită Radu Popescu, care semnează ultima parte)

- Mihai Cantacuzino, *Istoria geografică a Țării Românești de la 1774, publicată la Viena, la 1806.*
- Dionisie Eclesiarhul, *Hronica Țării Românești de la 1764 pînă la 1774.*

TEXTE-REPER în Transilvania:

- Gh. Brancovici, *Hronica Slovaciei*, *Misii cei din sus și cei din jos* (de la „facere” pînă la 1686)

„Povestiri” cronicărești rela autonome

În cronici, trama evenimentelor realizează noduri epice în jur domnii (în situația cure guvernărilor efemere), al unui moral, al unor comploturi, campanii militare spectaculoase situația excepțională a domnului durată. Supunîndu-se mo obiective a istoriei înseși dar motivații subiective - căci istoria noastră este, în bună măsură memorialistică - evenimentele și structuri, schițează o ordi convergentă. Sintem, astfel, în să reperăm, în textura cronicilor cîteva narațiuni cu mare autonomie pe care o antologie medievală în limba română le-a consemnat ca *povestiri*.

Cîteva conțin momente de t de expectație și de veritabil s Ilustrează *vocația peripeției* mentele referitoare la război, conspirații, la invazii și băje politice și chiar la destinul un aventurieri.

ISTORISIRI DE RAZBOI

TEXTE-REPER: ● *Bătălia de la Cosminului în Cronica lui Ureche*, 1595)

- *Bătălia de la Tușora în Cronica Miron Costin* (1595-1661)

Proza de călătorii în ținuturi exotice

Cîteva *Jitii* se referă la peripețiile sfinților misionari, înrudiți cu sfinții temerari, călători pe meleaguri înfricoșătoare, dornici să înfrunte, în numele crucii, necunoscutul. Cum însemnările exploratorilor, chiar ale celor mitomani, nu au încetat nici astăzi să bucure ochiul închipuirii noastre avide de pitoresc, de noutate și de aventură, nu ne îndoiim că au avut căutare și „viețile” lor.

Raportarea peripețiilor călătoriei deviază - ca în poveștile lui Simbad - în chipul cel mai firesc, în fantastic și neguros.

TEXT-REPER:

- *Relatarea sfinților Serghie, Righin și Theofil* din culegerea lui Dosoftei, *Viața și petrecerea svinților*.

Actualizări ale acestei *vocații epice a călătoriei* sînt de căutat și în alte locuri în aria textelor vechi religioase sau laice. Între cărțile laice populare, *Alexandria* poate fi socotită și un roman al peripețiilor de pe pămîntul prea mic pentru neodihnitul regocălător.

Preh

care o v ținuturi ilustra subordonat

TEXTE-

- *Etiopia grecească*

● *Imber*

element un roma

- *Erotica*

titlul *Is* modifică

Paris și grecești

- *Noul*

(1818)

versifică

● *Filera*

Erotocri

Medievale epice în limba română

Vocația insolitului

Informații de senzație: anecdote, legende, bizarerii, pozne, bîrfe, zvonuri, nostimade

- *Bătălia de la Stănilești*, în *Cronica lui Neculce* (1661-1743)
- *Povestiri de campanie din vremea războiului ruso-turc* (1768-1774), și
- *Intrarea "stupailor" în București*, în *Cronica Stolnicului Dumitrache* (1769-1774)
- *Războiul ruso-turc* (1768-1774) în
- *Letopisețul anonim al Moldovei* (1733-1774)
- *Bătăliile lui Miloradovici, Bagration și Kamenski cu turcii în Cronograful lui Dionisie Eclesiarhul*
- *"POVESTIRI" cu aventuri palpitate în tonuri romantice tari* (urmăriri, conspirații, crime)

TEXTE-REPER:

- *"Cînd au pribegitu Pătru-vodă, de multe nevoi, în Țara Ungurească"* („nuvelă” de urmărire și travesti în *Cronica lui Ureche*)
  - *Alexandru Lăpușeanul* în *Cronica lui Ureche* (1359-1595)
  - *Complotul lui Gheorghe Ștefan Ceaurul*, în *Cronica lui M. Costin* (1595-1661), cu mari momente de tensiune și suspans.
  - *Capturarea lui Duca-vodă la Domnești*, ● *Evadarea spătarului Dedu Arbănașu*, în *Cronica lui Neculce* (1661-1743)
  - *Capturarea lui Carol al XII-lea la Tighina, de către turci*, în *Axinte Uricariul, Cronica celei de a 2-a domnii a lui N. Mavrocordat* (1714-1716)
  - *Răscoala orheiienilor și lăpușenilor împotriva lui Gh. Duca*, în *Cronica anonimă racovițeană* (1661-1729), și în *Cronica anonimă ghiculească* (1661-1729).
  - *Răscoala țărănească organizată de boieri împotriva grecului Iordache Stavarache*, în *Letopisețul anonim al Moldovei* (1733-1774)
  - *Uciderea postelnicului Constantin Cantacuzino*, în *Letopisețul Cantacuzinesc* (1290-1688)
  - *Prinderea și călugărirea lui Stroe Leurdeanu*, în *Cronica Bălenilor* (Radu Popescu?) (1290-1728)
  - *Răpirea domnului N. Mavrocordat de către nemți*, în *Radu Popescu...*
  - *Conspirația paharnicului Dumitrașco, și Conspirația boierilor împotriva țarului*, în *Cronica anonimă despre Brâncoveanu* (1688-1717)
  - *Uciderea lui Hangerliu*, în *Cronograful lui Dionisie Eclesiarhul* (1764-1815)
  - *ISTORISIRI din viața unor aventurieri faimoși*
- TEXTE-REPER:
- *Domnia aventuroasă a lui Despot* (în *Cronica lui Ureche*) *Timuș Hmilnițki* (în *Cronica lui Costin*)
  - *Povestea vieții lui Pasvantoglu* în *Cronograful lui Dionisie Eclesiarhul* (1764-1815)

Peste tot în cronici sau, în genere, în literatura cu caracter istoriografic, apar scurte pasaje autonome conținând cam același gen de isprăvi sau de știri care fac astăzi deliciul cititorilor de ziare. Această epică în nuce, fiind extensibilă, oferă subiecte unor posibile dezvoltări narative de amploare nuvelistică sau chiar romanescă. Setea de insolit - satisfăcută în Europa și prin difuzarea de foi volante și de avvisi (rudimente ale speciei jurnalistică) își găsea la noi - în regimul „realului” - un teren de manifestare specific - istoriografia - adăpostul atîtor specii literare.

TEXTE-REPER:

- În Moldova:
- *Legenda întemeierii Moldovei;*
- *Legenda despre „Dumbrava roșie”* în *Cronica lui Gr. Ureche* (1359-1595).
- *Răsplătirea în aur, a tătarilor de către sultan, la Hotin pentru capetele de cazaci aduse și înlocuirea acestora cu capete de țărani polonezi* în

Cronica lui M. Costin (1595-1661)

- *Legenda descendenței hunilor din fauni (după Bonfini)* în *Nic. Costin, Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601.*
- *Năvala fiarelor în vreme de ciumă (sub domnia lui Dumitrașcu Cantacuzino)* în *Letopisețul anonim al Moldovei* (1661-1709).
- *Deghizarea în femeie a sfetnicului grec Spandoni la mazilirea stăpînului acestuia - N. Mavrocordat* în *Cronica anonimă racovițeană* (1661-1729).
- *O samă de cuvinte*, de I. Neculce, dar și:
- *Pedepsirea lui Ramadanovski pentru predarea Cehrinului;*
- *Punerea la „muncă voluntară” a Cantacuzencilor la construirea curții domnești a lui Gr. Ghica;*
- *Paharnicul grec Mavrodin pus de români să țină coada calului drept frîu și să pronunțe „Cal murgu la fîntîna Bordii”;*
- *Apariția unui urs uriaș în tabăra de la Camenița în 1700* în *Letopisețul lui Neculce* (1661-1743).

● *Trăznirea „norocoasă” a lui Alex. Ghica - terzimanul Porții*, în *Letopisețul anonim al Moldovei* (1733-1774).

- În Muntenia:

- *Legenda lui Amulius care și-a făcut fata „popă”* în *Cronograful lui Moxa* (1620).
- *Legenda întemeierii Țării Românești;*
- *Zidirea cetății Poenari în vremea lui Vlad Tepeș;*
- *Salvarea lui Mihai Vodă de către Buzești la Nicopole*, în *Letopisețul Cantacuzinesc* (1290-1688).
- *Bîrfa stupidă despre „Molda Coteica” și întemeierea Moldovei;*
- *Anecdota (prezentă și la Neculce) despre Gheorghe Ștefan răspunzînd cu tîlc de ce-și ține toiagul la gură;*
- *Informația despre sadismul lui Ștefăniță Lupu care lua frîiele de la caii boierilor;*
- *Moartea „groaznică” a lui Barbu Cornea la Craiova* în *Radu Popescu (?) Letopisețul Bălenilor* (1290-1728).

Proza de fabulație mitică

În cele mai cunoscute sbornice manuscrise - *Codex Sturdzanus*, *Codicele Todorescu*, *Codex Neogoeanus*, *Codicele de la Cohalm* (care sînt un indiciu indiscutabil a ceea ce se citea cu pasiune în Evul mediu) în *Erminii*, în cartea populară *Întrebări și răspunsuri* precum și în alte numeroase manuscrise independente apar texte care răspund înclinației noastre spre gratuitate și neobișnuit, dorinței de a ieși de sub tirania banalității, ternului și raționalului, setei de „minunății” a speciei umane, care a răzbit, nu o dată, pînă și gîndul sacrilegiului.

Reprezentînd - în aria irealului - întruparea eternei vocații a insolitului, aceste texte ieșite din febra mistică a fabulării constituie marele corpus al prozei religios-fantastice - literatura scornelilor adorabile.

TEXTE PARABIBLICE NARATIVE

Sînt texte-ecou provocate de elipsele, inadvertențele, obscuritățile, aluziile enigmatice din cărțile de căpătîi ale creștinismului oficial. Aceste istorii „minunate” cresc dintr-un imbold de adăogire și răscumpără insuficiența imaginativă și senzitivă a textelor sacre. Legende apocrifă care luau astfel

naștere erau apoi însușite de cititori ca istorie, istorie veritabilă. Ele satisfăceau apetitul de insolit al minților înfierbîntate de fantasmă exact ca, mai tîrziu, jurnalele și cărțile cu informații de senzație.

TEXTE-REPER:

- *Căderea ingerilor; Lupta arhanghelului Mihail cu Satanail;*
- *Cuvînt despre viața și moartea lui Avraam* (în *Codex Sturdzanus*)
- *Legenda despre Adam și Eva*, cu episoade despre *Zapisul lui Adam*, despre *Călătoria lui Sith la rai* (sec. al XVII-lea).
- *Legenda despre Moise, Solomon, Melchisedec, Ieremia.*
- *Cuvînt pentru lemnul crucii* (cu episoade despre proveniența lemnului pe care au fost răstigniți țîlharii, despre isprăvile țîlharilor, despre capul lui Adam), sec. al XVII-lea.
- *Legenda duminicii* (în *Manuscrisul de la Ieud, 1630 ?*)
- *Protoevanghelia lui Iacob, fratele Domnului*
- *Evanghelia lui Nicodim*
- *Scrisoarea lui Pilat către chesarul din Roma,*
- *Condamnarea lui Pilat*
- *Învățăturile cînd s-au pricinuit Satana cu Dumnezeu*
- *Povestea lui Afroditan Persul* (man. din sec. 18)
- *Cazanice (...)* pentru omorfrea pruncilor *Vifleimului*

● *Înștiințarea lui Lentul, proconsulul Iudeei, către senatul Romei pentru chipul Mintuitorului* (prosopografie dintr-un manuscris din 1796 și din *Erminii*)

TEXTE PREPONDERENT DESCRIPTIVE. DESCRIȚII FANTASTICE

(Parascovenii)

Setea de insolit se satisfăcea nu numai prin povestiri, ci și prin descriții (reprezentări). La mijloc se află aceeași capacitate de a stabili relații între obiecte, acțiuni, imagini aparent incompatibile. Sînt cuplate imprevizibil, fără tranziție, mai multe planuri incongruente într-o singură imagine. Apar astfel, la noi, descriții cu elemente de tip fantastic. Prin imbinare de fenomene verosimile și neverosimile, prin suprapunerea normalului și anormalului, prin colaj și sinteză a regnurilor, se ivesc hibrizi monstruoși, metamorfoze stranii. „Grilii” noștri sînt: *gorgonia, finicsul, fareolul* (faraonul), *calandri-nonul, stratocamilul* îndropul, *zgrisorul, vasiliscul*, și fi întîlnim în *Jitii*, în *Fiziolog, Floarea darurilor*. Privite atent, aceste *ludus naturae* îndeamnă la poveste (vezi *Istoria ieroglică*).

(continuare în pagina 19)

Victor Valeriu Martinescu

Scrisoare deschisă
domnului
Geo Dumitrescu

Stimate domnule Geo Dumitrescu,

SÎNT sigur că, după ce veți parcurge această scrisoare, veți înțelege bine tristetea, nedumerirea și străjucala cu care mă adresez dumneavoastră prin intermediul "României literare". Pretextul acestei scrisori (ale cărei probleme, veți vedea, sînt de interes public) fi constituie informația pe care am citit-o sub titlul "Un poet redescoperit: Victor Valeriu Martinescu, la "Revista revistelor" din numărul 35 al "României literare": am citit cu mirare că v-ați adresat lui C. Stănescu de la "Adevărul literar și artistic" pentru a publica un grupaj de poeme de Victor Valeriu Martinescu, poeme pe care nu le-ați putut tipări, din cauza cenzurii, în "România literară" pe vremea cînd erați redactor-șef (prin 1968-1969). Vă spun sincer că nu mi-a venit ideea să cred că ați apelat la C. Stănescu și de aceea am alergat la sursă - unde totul se confirma întristător. Stupefacția mea de a vedea cum ați reparat această nedreptate față de un poet înmormîntat de viu timp de 45 de ani de vechiul regim necesită o explicație metodică din care să se înțeleagă bine cine este Victor Valeriu Martinescu, cine este C. Stănescu și de unde rezultă nepotrivirea de caracter dintre cei doi. Concluzia simplă (pe care cer îngăduința să o anticipiez) este că nu se poate face literatură (și nici viață literară) cu inocență și indiferență față

de trecut.

1
VICTOR VALERIU MARTINESCU este numele unui poet avangardist mai puțin cunoscut publicului larg. Născut la 16 septembrie 1910 la Craiova, a împlinit deci de curînd 82 de ani. Fără nici o comunicare cu lumea literară postbelică, a preferat (de fapt: a fost constrîns!) să trăiască într-o izolare aproape totală. Din cîte știu, își mai alină bătrînețile și suferințele în preajma prietenilor de tinerete, cîți au mai rămas în viață. În vremea tineretii înconformiste a publicat cîteva volume de versuri în tiraje confidențiale (printre acestea: *Cele dintîi știri despre Victor Valeriu Martinescu*, în 1933, *Am un pătrar de veac, Astăzi la 33 de ani, 7 ște pergamute*, plus romanul în stil avangardist *Cocktail*, în 1942). Informații mai detaliate despre activitatea lui literară pot fi obținute numai din două surse: *Antologia literaturii române de avangardă*, alcătuită de Șașa Pană în 1969 și prefată de Matei Călinescu și, mai ales, în excelenta sinteză a lui Ion Pop *Avangarda în literatura română*, Editura Minerva, 1990, p. 374-384. Dumneavoastră, domnule Geo Dumitrescu, mărturișiți că ați obținut aceste informații de la istoricul literar Nicolas Scurtu, care de fapt le deține tot din sursele menționate mai sus. Cea mai importantă lacună de informație ține de domeniul biografic și ea a creat situația perisabilă pe care, sînt sigur, nu ați bănuțit-o și nu ați dorit-o.

Se știe că nici în tinerete Victor Valeriu Martinescu nu a agreat spiritul de grup (deși mișcarea avangardistă l-a atras), fapt ce a făcut să i se atribuie pentru totdeauna caracterizarea "avangardist de unul singur". A rămas

în permanență ascuns într-o impenetrabilă singurătate. Pînă aici n-ar fi nimic extraordinar: am redescoperi într-adevăr (cum spune nota din "România literară") un poet uitat, ascuns în penumbrelor vieții sociale. Ar fi fost atunci un caz similar cu acela al poetului simbolist Eugeniu Ștefănescu-Est, prezent în gruparea macedonskiană, pe care Dorin Tudoran (pe vremea cînd îl preocupa "biografia debuturilor") l-a descoperit trăind la 90 de ani, bătrîn și orb, o viață de mizerie undeva într-un oraș de provincie. Biografia lui Victor Valeriu Martinescu este cu totul alta, pentru că este răvășită de un eveniment dramatic: poetul nu a căzut pur și simplu în uitare, de la sine; el a fost împins în uitare în mod brutal. Ceea ce, din păcate, nu știți sau, cel puțin, nu spuneți în prezentarea din "Adevărul literar și artistic", nu este un simplu amănunt: după 1945, scriitorul a îndurat chinul și umilința a peste 15 ani de închisoare pentru credința lui antibolșevică. Cine va putea reconstitui întreg acest dosar al unei tragice ultragieri? Scrisoarea lui Victor Valeriu Martinescu către dumneavoastră conține o afirmație care trebuie explicată, o afirmație cutremurătoare: "sînt în postumitate încă de la ultimul meu eseu *Români din România, uniți-vă* (din 1947 pînă în clipa de față)". Să ne întrebăm ca la școală, în clasele primare: oare ce-a vrut să spună aici autorul? Nu avem nici o deslușire, dacă nu știm (fie și acum, în ceasul al doisprezecelea) că Victor Valeriu Martinescu a fost una din victimele anonime ale închisorilor comuniste - una din acele victime de o extraordinară vitalitate și de o rară discreție, care au sfidat timpul și

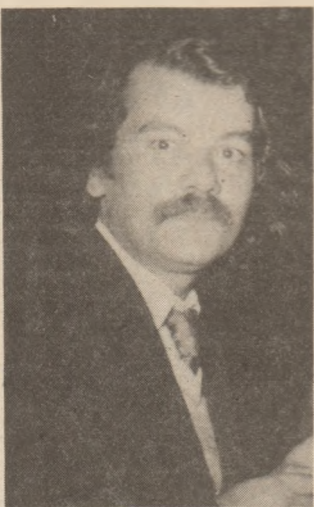
verdictele nedrepte.

Există un document artistic al protestului clamat de Victor Valeriu Martinescu în acea epocă: în 1956, numărul 10 al revistei "Caiete de dor", care apărea la Paris, este în întregime un fel de memoriu poetic virulent, patetic și tulburător, publicat sub pseudonimul "Haiduc" și prefăcut de Virgil Ierunca. Acel document, cu texte scrise în intervalul 1944-1948, care ar fi putut constitui dovezile acuzării comuniste, l-am reprodus în întregime pe două pagini de format mare în revista "Familia" nr. 10 din 1990. Cine nu a citit acele pagini de dizidență adevărată, simultană cu lupta partizanilor din munți, nu-și poate da seama de riscul pe care și-l asumase autorul, chiar dacă le publica sub pseudonim. Victor Valeriu Martinescu este poate primul poet protestatar care denunța regimul din interior (în manifeste politice cu calitate literare) și detesta fățiș bolșevismul în curs de instalare la putere în România. Dacă atragem atenția că poemele au fost scrise în cea mai feroce perioadă stalinistă de la noi, o facem numai pentru a-l ajuta pe cititor să le prețuiască exemplaritatea, curajul și clarviziunea de atitudine și pentru a le aprecia tonul de puternică revoltă și irepresibilă amărăciune. Cînd sloganul epocii era credința hiperbolic politizată că "lumina vine de la Răsărit", Victor Valeriu Martinescu scria într-unul din poemele acestui grupaj un vers de o neliniștitoare rezonanță: "Se-ndeașă negura din Răsărit". Nu ne îndoim că cititorul va sesiza tulburătoarea încercătură de revoltă a acestui protest politic clamat atunci în pustiu, dintr-o dureroasă singurătate și clandestinitate. Poezia lui Victor Valeriu Martinescu se hrănește dintr-o revoltă programatică. De la o hipertrofiere a eului, de tip avangardist, ea ajunge la o conștiință socială și politică ultragiată. Inepuizabila sinceritate subversivă conduce lirismul de la refuzul avangardist al oricărei literaturizări la inconformismul dinamitar la adresa totalitarismului. Continua disponibilitate subversivă a personalității lui a depășit gratuitatea estetică și a atins dureroasa clandestinitate a revoltei politice. Victor Valeriu Martinescu face parte din categoria acelor scriitori români "care refuză prostituția cuvîntului și a conștiinței" - după cum afirma Virgil Ierunca. Nu este acum momentul să judecăm valoarea poeziei lui Victor Valeriu Martinescu (o imensă operă manuscrisă așteaptă să fie triată și publicată), dar nu putem disocia cazul politic de poet.

Numai după ce am făcut aceste precizări (cu o stăruință pe care o cred absolut necesară) se va putea înțelege mai bine dezamăgirea despre care vreau să vă vorbesc, stimate domnule Geo Dumitrescu.

DUPĂ cum rezultă din prezentarea pe care ați făcut-o în "Adevărul literar și artistic" nr. 139 din 25 octombrie 1992, p. 6, i-ați cerut poetului îngăduința să-i publicați poemele refuzate altă dată de cenzură, dar nu precizați dacă i-ați mărturisit și publicația căreia le veți încredința. Se vede clar și din scrisoarea de răspuns a lui Victor Valeriu Martinescu că autorul a fost de acord în principiu cu publicarea lor, dar nu știa ce destinație exactă le veți da.

Crimele din strada Cerului Cazul „Lenin“

ființe analoge sufletelor.

"Căci, spunea Leibnitz, cu ajutorul microscopului se poate constata că există o mulțime de ființe vii, imperceptibile cu ochiul liber, și că există și mai multe suflete decît firele de nisip și atomii."

2

Această însemnare arată că prin comparația cu electronii Lenin voia probabil să sublinieze idealismul lui

Leibnitz, reținînd sau, mai bine zis, transferînd pe tărîm materialist ideea dialectică a activității interne și a automișcării "monadelor". Într-adevăr, există mai mulți electroni decît atomi, fără a mai vorbi de firele de nisip. Electronii sînt plini de acțiune, ei se mișcă în atomi cu viteze uriașe, fiind atrași prin nucleul atomic încărcat pozitiv și respinși unul de altul ca particule cu sarcini de același semn.

Prin însăși mișcarea electronilor și izvorul mișcării lor au un caracter dialectic, reprezentînd o unitate a contrariilor care este întotdeauna izvorul pulsației interne, izvorul automișcării. De aceea, comparația cu electronii în contextul în care a făcut-o Lenin nu poate însemna decît un singur lucru: din punct de vedere materialist, în loc de "suflete" trebuie să spunem electroni, dacă vrem să înțelegem dialectica proceselor care au loc înlăuntrul atomilor.

3

Lenin sublinia în mod deosebit rolul visului în procesul creației. "Trebuie să visăm!" - spunea el. Imaginația, visul la viitor sînt nedespărțite de lupta pentru acest viitor luminos. Trebuie ca lozincile conducătorilor partidelor revoluționare, ne învață, "... să meargă întotdeauna

4

înaintea inițiativei revoluționare a masei, servindu-i acesteia ca far, arătînd idealul nostru democrat și socialist în toată măreția și toată splendoarea lui, indicînd drumul cel mai scurt, cel mai drept spre victoria deplină, absolută, hotărîtoare".

Ion Stratan

din nou după gratii

Normal ar fi fost ca poemele trimise altădată de V.V.M. pentru apariție în "România literară" să fie restituite în publicația căreia i-au fost inițial încredințate. E adevărat că nu există nici o "lege" specială în acest sens, care să rezolve circulația manuscriselor. Dar biografia lui V.V.M. legifera numai o anumită compatibilitate. A refuzat redacția din 1992 a "României literare" să le publice? Mă îndoiesc. Cunoștea V.V.M. cui le veți încredința? Iarși mă îndoiesc - după cum pot constata din corespondența publicată de "Adevărul literar și artistic". Ce era de făcut, după părerea mea, dacă "România literară" ar fi refuzat publicarea? Să trimiteti poemele singurei reviste care l-a publicat pe V.V.M. din 1990 încoace, după 45 de ani de tăcere: mă gândesc la revista "Familia" unde poemele scriitorului au apărut pe un spațiu generos de mai multe ori în intervalul post-revoluționar: în nr. 10 din 1990 (două pagini de revistă, format mare), nr. 4 (o jumătate de pagină) și nr. 10 (un poem amplu de aproape o pagină) din 1991 și, în sfârșit, nr. 4 din 1992 (un poem). Desigur, poemele lui V.V.M. sînt proprietatea autorului și nu a unei singure reviste, dar biografia lui V.V.M. obligă să nu-i introducem opera (indiferent de valoarea ei) într-un climat de confuzie morală. Abia acum, la punctul trei, urmează să precizez în ce cred că stă lezarea involuntară a demnității lui V.V.M. - al cărui avocat m-am făcut din oficiu pentru a releva un simptom al actualității: un împăciuitorism idilic între persecutori și persecutați. Jucăm prea adesea fără să ne dăm seama într-o înfrîntătoare farsă a confuziei morale al cărei scenariu este scris cu perfidie și o imperceptibilă subtilitate de principalii vinovați ai dezastrului comunist.

CEEA ce constituie pentru mine (și cred că, de asemenea, pentru mulți din cititorii de literatură contemporană) cea mai stupefiantă veste este că v-ați gândit să îndepliniți dorința lui Victor Valeriu Martinescu de a publica poemele uitate apelînd la "bunăvoința domnului C. Stănescu" (sînt cuvintele folosite de dumneavoastră în prezentare). Și, într-adevăr, în colțul din stînga-jos al paginii din "Adevărul literar și artistic" nr. 139 din 25 oct. 1992, C. Stănescu scrie un text ajuritor, în care îl vede pe misteriosul poet "în spatele unei perdele de ceață". Un fost deținut politic descoperit, "reabilitat" și elogiât de un gardian al regimului comunist - ce farsă îngrozitoare! Ultimul paragraf al "tabletei" lui C. Stănescu are o sinistru rezonanță afectivă. Trebuie să-l cităm în extenso pentru enorma gafă a metaforei critice - închisoarea! - pe care C. Stănescu o folosește cu cinismul aceluia care ar vorbi de funie în casa spînzuratului. Să observăm că emițătorul de sentințe aspre și seci a trecut la un limbaj critic înflorat, irizat de cruzimea prostiei diafane:

"Ne facem o plăcută datorie publicînd aceste poeme încredințate nouă de Geo Dumitrescu: «Mesaje» despre existența improbabilă a unui poet adevărat, care, ca orice ființă himerică, își ascunde identitatea, lăsîndu-ne doar să-l întrezărim printre grațiile metaforelor cu care s-a încins. E forma sa de libertate: libertatea de a se închide, retrăgîndu-se într-o izolare

impenetrabilă. Să i-o respectăm, și, poate, așa vom primi și alte mesaje".

Dacă facem conexiunile firești cu biografia lui V.V.M. cred că veți fi de acord cu mine că acest paragraf (strict autentic!) ar merita să figureze în cea mai exigentă antologie a prostiei din toate timpurile și de pe toate meridianele. Trebuie o enormă impertinență, asociată cu o teribilă ignoranță, să vorbești unui om care a fost închis mai bine de 15 ani despre "gratiile metaforelor". Iată cum în imaginația bolnavă a lui C. Stănescu, Victor Valeriu Martinescu bîntuie prin București încins la brîu cu gratii... de metafore! O, supremă epocă a libertății, nu sîntem demni de tine! C. Stănescu confundă imaginația avangardistă cu delirul său de gardian: Victor Valeriu Martinescu este ascuns după gratii cu care este încins! Aceasta e, într-adevăr, o metaforă performantă. Ce-a insinuat aici perfidul critic: că poetul își poartă cu el închisoarea? Vedeți cîtă abisalitate are prostia? C. Stănescu se depășește pe sine într-o densitate stilistică de neegalat în fraza imediat următoare, cînd ne explică ce formă de libertate a ales Victor Valeriu Martinescu: "libertatea de a se închide"! Nu cred că asemenea afirmații sînt inocente: C. Stănescu e aici performerul celui mai crud cinism. Iată pe ce mîni gingașe ați dat, domnule Geo Dumitrescu, poemele lui V.V.M. C. Stănescu crede că a inventat un subtil paradox să-i spună unui fost deținut politic că a ales "libertatea de a se închide". Și-a pierdut C. Stănescu reflexul de a se informa? Ține de demnitatea meseriei de critic să cerceteze. Oare nu mimează inocența cînd își exprimă necunoașterea subiectului? (Cine este cu adevărat Victor Valeriu Martinescu nu știm nici azi" - notează el) Cum să interpretăm această neglijență în timpul serviciului? Numai ca o dovadă a incompetenței profesionale! Cunoșc cazul unui critic de talia (mai bine spus: de teapa) lui C. Stănescu, care a știut mult mai bine să adopte strategia propriei reabilitări, cînd stilul epocii staliniste s-a schimbat. Ion Vitner (căci despre el este vorba) a tăcut o perioadă destul de lungă și s-a reciclat profesional, a schimbat uneltele: a trecut într-alt domeniu și chiar cu bune rezultate (cartea sa *Semnele romanului* poate fi consultată cu folos). Chiar nu i-o fi spus nimeni pînă acum lui C. Stănescu că ar fi mai bine să se apuce de semiotică, neratologie sau deconstructivism? Că este de-a dreptul penibil stăruind în critica publicistică? Nu mai are nici o șansă și nici o credibilitate pe terenul actualității literare. În deceniul nouă (mai ales, dar și înainte), a fost la "Scînteia" cel mai feroce critic dogmatic, un lefegiu al ideologiei anti-culturale, un belfer al inchiiziției, al trucajelor, al execuțiilor cu masca de gîde a pseudonimului și înscenărilor publicistice. Ați uitat, domnule Geo Dumitrescu? Sau n-ați știut? Sînt profund nedumerit și decepționat de ceea ce s-a întîmplat.

Victor Valeriu Martinescu afirmă în scrisoarea publicată de "Adevărul literar și artistic" că-i repugnă istoria literară. E dreptul său. Nu poate fi obligat să o iubească. Dar ea se războie cînd te aștepti mai puțin. Îi este oare indiferent pe mîinile cui cad

Alt punct de vedere

SCRISOAREA deschisă a dlui Ion Simuț către poetul Geo Dumitrescu a constituit în redacție obiectul unei mici controverse. Eu am întîmpinat-o cu unele rezerve în timp ce alți colegi au aderat integral la conținutul ei. Întrucît dl. Simuț a avut posibilitatea, în virtutea dreptului la exprimare, să-și prezinte pe larg poziția, îmi iau îngăduința, în virtutea aceluiași drept, să mi-o prezint și eu, dar pe scurt.

Chestiunea pe care o pune dl. Simuț aparține domeniului eticii scrisului și ar putea fi rezumată în felul următor: nu oricine este îndreptățit moral să susțină o anume cauză.

Există, într-adevăr, incompatibilități morale, cum ar fi aceea invocată de dl. Simuț, dintre călău și victimă, dintre persecutor și persecutat. O elementară decență ar trebui să-i impună persecutorului să "tacă" în privința fostei victime, sau, în orice caz, să nu o acopere cu ipocrite elogi după ce tot el, altădată, i-a provocat suferințe.

Pentru a-i da dreptate dlui Simuț, în acest fel de a judeca, e de ajuns să ne închipuim un scenariu în care un Sorin Toma, după trecerea unui timp de la infama punere la zid a lui Tudor Arghezi, soldată cu eliminarea acestuia din viața literară și publică, îl "redescoperă", tot el, ca mare poet; sau, la fel, un Mihai Beniuc pe Lucian Blaga.

Atît că, dl. Simuț, pentru a-și argumenta teza despre incompatibilitatea morală dintre persecutat și persecutor, a recurs la discutarea unui caz lipsit, în această privință, după opinia mea, de relevanță. Va fi fost dl. C. Stănescu "ferocelele inchișitor" de la *Scînteia*, "lefegiu al ideologiei anticulturale", "cel mai feroce critic dogmatic" sau oricum altfel dorește să-l califice dl. Simuț în scrisoarea domniei sale cu atîtea inflexiuni de pamflet, va mai fi săvîrșit dl. Stănescu și alte păcate, în perioada dictaturii, dar cu unul măcar putem fi siguri că nu și-a încărcat sufletul: acela de a fi fost persecutorul politic, sau măcar literar, al poetului Victor Valeriu Martinescu. Nu a scris, după știința noastră, înainte de decembrie '89, despre atît de puțin cunoscutul poet, nici măcar un rînd.

Ce a făcut însă acum dl. C. Stănescu? Acum domnia sa a recepționat oferta de colaborare a poetului Geo Dumitrescu, a pus în pagină poeziile lui V.V.M. și textul însoțitor al celui care le deținuse vreme de douăzeci de ani fără să le poată publica, a inserat și atît de interesanta, senzaționala scrisoare a autorului redescoperit și, undeva în josul paginii, a pus și un articol propriu pe care, într-adevăr, mai bine nu-l pune: este și prea vag și mai conține și acea nefericită imagine cu gratiile metaforei de care dl. Simuț a tras cu atîta voluptate (și cruzime) în scrisoarea-pamflet.

Nefiind deci dl. C. Stănescu ieri un persecutor al lui Victor Valeriu Martinescu și azi un lăudător convertit al aceluiași, reproșurile dlui Simuț la adresa sa, extinse și asupra publicației al cărei redactor este, extinse și asupra poetului Geo Dumitrescu pentru că s-a adresat acestei publicații și nu alteia (am fi fost, desigur, bucuroși să fi fost aceasta *România literară*), aceste reproșuri în lanț, așadar, cad oarecum alături de țintă.

Nu aș dori totuși să se înțeleagă că aceste rînduri reprezintă o "apărare" a dlui C. Stănescu: nici a celui "vechi" (criticul scînteist), nici a celui "nou" (redactorul cu vederi mai liberale, literar vorbind, de la *Adevărul literar și artistic*). Alceva am urmărit să arăt și anume că teza compatibilității morale între cine scrie și despre ce scrie poate și ea să producă nedreptăți, să victimizeze inutil, dacă e mînuită fără suplețe și cu spirit pătimaș. Ea poate contribui nefîndoielnic la asanarea moravurilor noastre literare, dar poate fi și sursă de noi interdicții, blamări și excomunicări lipsite de sens.

Gabriel Dimisianu

poemele sale? Îmi amintesc, domnule Geo Dumitrescu, cum ați sărit ca ars cînd ați aflat că ziarul "Vremea" editat de Adrian Păunescu a încercat să vă "racoleze" publicîndu-vă fotografia pe prima pagină însoțită de un comentariu de "adeziune". Ați dat atunci o dezmințire, la un scurt interval, în "România literară" nr. 30 din acest an. Cît trăiește domnia-sa de indiferent față de viața literară, știe oare Victor Valeriu Martinescu cine este C. Stănescu și ce hram poartă? V.V.M. este victima inocentă a unei manipulări similare cu aceea pe care ați dejucat-o dvs. la "Vremea". Îl vedem pe C. Stănescu făcîndu-și un titlu de glorie din publicarea unui poet care a fost victima unui regim servit de "critic" cu excesiv devotament. Ferocelele inchișitor (încă în exercițiu) se înduioșează teatral de victima altui călău din aceeași tagmă cu el. Ce coșmar incredibil să auzi un gardian vorbindu-i unui deținut despre poezia grațiilor și libertatea de a fi închis. Merita oare Victor Valeriu Martinescu această înfrîntătoare, penibilă ironie a sorții? Decît așa, într-adevăr, e "me": bine singuratic și uitat".

Vă prețuiesc, stimată domnule Geo Dumitrescu, îndeajuns de mult ca să vă mărturisesc că nu v-am scris această scrisoare pentru a vă acuza de gînduri și intenții pe care nu le-ați avut, ci pentru a vă arăta cît de neplăcut se pot interpreta niște fapte "neutre" într-un

climat moral viciat. Nu pot accepta să vă văd jucînd un rol atît de riscant în farsa actuală a confuziei morale. Toate acestea se reflectă stupefiant de clar într-o întîmplare banală cum este colaborarea la o revistă pe care - evident - este liber fiecare să și-o aleagă după rațiunile și interesele proprii. Dacă fenomenul moral al contaminării relațiilor personale sau al șalubrității conexiunilor individuale nu este controlat, dacă trecutul particular al fiecărui ins este ignorat apare în mod involuntar o distorsiune diabolică imprevizibilă a actului moral.

Pe scurt, foarte pe scurt, voiam să vă spun că Victor Valeriu Martinescu și C. Stănescu au trecuturi incompatibile. Un prezent, oricît de democratic, nu-i poate așeza alături, de-o parte și de alta a unui imaginar semn de egalitate, fără a aduce mari prejudicii morale celui mai bun dintre ei. Toată suferința și toată umilînța pe care unul le-a îndurat sînt anulate de celălalt cu sentimentul unei inutile egalizatoare, revanșarde și agresive.

Cu aceeași prețuire, neștirbită, pentru poetul Geo Dumitrescu și pentru animatorul de reviste literare,

nedumerit dar respectuos,

Ion Simuț

Oradea, 11 noiembrie 1992

Repetiția

La începutul lunii noiembrie, regizorul Silviu Purcărete a oferit publicului o nouă montare, de data aceasta în București, la Teatrul Bulandra (sala Toma Caragiu), teatru a cărui conducere abia a preluat-o: *Teatrul comic* de Carlo Goldoni. După textele lui Shakespeare și Jarry, Silviu Purcărete lucrează de data aceasta după un text al lui Goldoni, dar unul necunoscut publicului obișnuit cu *Hangița*, *Slugă la doi stăpâni*, *Bădăranii*. Un spectacol perfect a fost, acum câțiva ani buni, *Plafota*, regizat tot după Goldoni.

Teatrul comic este, de fapt, o artă poetică. Piesa pune în scenă ideea transformării Comediei dell'Arte în comedie de caracter și de moravuri. Spectacolului de improvizație și măști i se adaugă și delicatessuri de realism, satiră, limbă populară. (Cum se știe, Goldoni a scris nu numai în italiană și franceză, dar și în dialect venețian). Teatrul nu mai înseamnă, fiind Goldoni scria *Teatrul comic*, numai improvizație, ci text. Adaptările ad hoc, măștile, spontaneitatea, improvizația, toate sînt nevoite să dispară. Textul este elementul nou, un element esențial acum, care pune tot felul de probleme actorilor, care restructurează teatrul, (aducîndu-l din stradă din nou în spațiul consacrat) îl re-ordonează. Textul trebuie înțeles, memorat și interpretat. Textul înseamnă disciplină, rigoare, relații complexe între actori, *repetiție* dar și *regizor* și *sufleur*. Acest triunghi este construcția nouă și fundamentală pentru teatru. Tocmai de aceea cele trei vîrfuri ale triunghiului apar acum ca centru în piesa

lui Goldoni. Textul în sine a impus apariția sufleurului, cel care ajută memoria actorului, un chip nou printre cele ale teatrului. Textul trebuie interpretat, jucat, iar știința spectacolului o are doar regizorul, căruia îi sînt necesare, ca și actorului, repetițiile, întîlnirile de creație, disciplina, starea care naște spectacolul. Trecerea nu poate fi ușoară, pentru că ea se luptă cu obișnuința, cu propriile comodități, prejudecăți, obstacole (ca orice tranziție, nu?). Dar drumul acesta are direcția înainte, nu înseamnă întoarcere și nici negație, ci acumulare (a unei tradiții) și amplificare (atît a tradiției cît și a inovației).

Spectatorul este pregătit treptat pentru spectacolul Goldoni încă de la intrarea în teatru, unde ard fără întrerupere făcliile care luminează calea spre teatru și arta lui. Accesul în sală este oprit de plasatoarele care oferă programul-masă (excelent realizat de Luminița Varlam, secretarul literar al teatrului). Vrînd-nevrînd, pînă la pătrunderea în sală, spectatorul este obligat să-l răsfățăm. Și ce descoperă? Atmosfera Veneției. Din toate punctele de vedere: turistic, cotidian, artistic și chiar culinar. Spectatorul, oprit de două ori, este avertizat cumva că n-ar prea avea voie în sală și că își asumă responsabilitatea intrării. Inițierea nu este întîmplătoare, ci necesară regizorului pentru ideea spectacolului său, care nu este altceva decît o REPETIȚIE, teatru în teatru, deci. Spațiul este familiar, domestic: directorul trupei se face comod înlocuindu-și pantofii sofisticăți (medal) cu binecunoscuții noștri pîslari. Alți actori ai trupei preferă papucii. Se traversează în voie spațiul unui teatru adevărat: la intrare, actorii care vin la repetiție își lasă, frumos ordonate, umbrelele. Fiind vorba despre teatru în teatru, totul se dublează. Actorii alegi de Purcărete

Scene din spectacol cu Victor Rebengiuc

joacă pe scenă, cei din trupa directorului Orazio repetă în afara scenei, care se vede în spate. Tot în spate, dar sub scena lui Orazio, se întrezăresc cabinele actorilor. Ei se plimbă deci, și odată cu ei și spectatorii, nepermiși la o repetiție, tolerați totuși, prin culise, pe scenă, pe sub scenă, prin cabine, în locul propriu-zis al repetiției. Dacă totul s-a dublat, spectatorul (clandestin dar acceptat) este în bună măsură îndreptățit să se întrebe: cine este cu adevărat directorul trupei și regizorul spectacolului? Silviu Purcărete sau Orazio (Victor Rebengiuc)? Regizor sau regizor delegat? (autor sau narator?). Și ce se joacă - o comedie sau o melodramă în stilul Metastasio? Insuși textul lui Goldoni se află la o răscruce, dar își alege cu precizie și claritate drumul: *Pantalone* nu mai este *Pantalone*, și nici *Rozetta*, și nici *Arlechino*, pentru că nu mai sînt măști, ci personaje. Textele poetului Lelio sînt

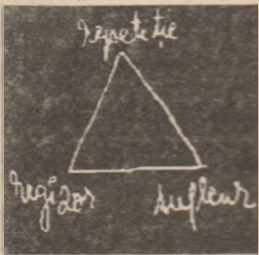
depășite, teatrul a renunțat la ele. Nu poate fi, încă, alungat și Lelio. Cum nu pot fi încă alungate definitiv vechile obiceiuri de a întîrzia, de a nu lua în serios programul stabilit. Directorul pare că nu-și mai poate stăpîni actorii. Cel de care ascultă acum, chiar dacă-l mai iau la rost, este sufleurul. Pentru că de el depind. El îi poate ajuta sau îi poate încurca. Este o nouă relație spre care a condus textul.

O apariție care mai amintește de etapa trecută este cea a muzelor. Doar ele mai poartă măști, produc inspirație și muzică, au un rol decorativ. Coexistența trecutului - chiar parodiat - și a prezentului este deopotrivă tradiție și inovație. Subiectivitate și obiectivitate. Spontaneitate și rigoare. Așa este și spectacolul lui Silviu Purcărete, ușor de recunoscut prin cîteva semne particulare: jocul cu măștile, aburul, patul. Sufleurul suflă și improvizează totodată zgomotul ușilor, al lacătelor care le închid sau le deschid. Porumbeii purtați de Placida (Mariana Mihuț) pe pălărie sau în brațe îi accentuează feminitatea și supletea gesturilor, cu nimic împiedicate de greoaiele costume de epocă. Actorii alegi fac parte din elită, iar jocul lor este și el „elitist”. Se detașează, totuși, Mariana Mihuț și Victor Rebengiuc.

Finalul, chiar dacă neobișnuit, este firesc. Actorii au terminat repetiția, au părăsit teatrul (pîslarii și papucii) și au plecat (luîndu-și umbrelele) pe la casele și pe la treburile lor. Ei nu vin la rampă ca să salute publicul. Stăpîni rămîn porumbeii (care nu ascultă de nimeni, care-și fac de cap și zboară cînd vor ei, și pe care nu-i poate certa nimeni, chiar dacă întîrzie). N-a fost un spectacol. A fost doar o repetiție. Spectatorii ar trebui să mulțumească tăcînd pentru că au fost acceptați în sală. Degeaba aplaudă.

Făcliile s-au stins.

Teatrul Bulandra, *Teatrul comic* de Carlo Goldoni. Traducerea - Polixenia Karambi. Regia - Silviu Purcărete. Scenografia - Mihai Mădărescu. Distribuția: Victor Rebengiuc, Mariana Mihuț, Irina Petrescu, Petre Lupu, Ion Caramitru / Răzvan Vasilescu, Ileana Predescu / Gina Patrîchi, Luminița Gheorghiu, Virgil Ogășanu, Ion Besoiu, Petre Gheorghiu, Ștefan Bănică, Paul Chiribuță, Constantin Drăgănescu, Mirela Gorea, Oana Pellea, Dan Aștilean, Cornel Scripcaru. Ilustrația muzicală - Silviu Purcărete. Muzica originală - Nicu Alifantis.

ÎNSEMNĂRI

Reîntîlnire cu umanitatea lui Saroyan

Dacă am scăpat spectacolul cu *Libertate la Bremen* de Fassbinder (prezentat cu succes și la Festivalul Caragiale) am avut în schimb prilejul să prind la Teatrul din Galați premiera (nu știu dacă nu chiar națională) cu interesanta piesă *Oamenii cavernelor* a scriitorului american de origine armeană William Saroyan (1908-1981). Din ampla și diversă lui creație, publicul românesc cunoaște doar unele nuvele - și cîteva piese *Înima mea este pe înălțimi* (cu Fory Etterle) și marele spectacol al lui Liviu Ciulei cu *Clipe de viață* (ambele 1939). Acum, fantezia impresionantă, *Oamenii cavernelor* (1937), inclusă de Editura Univers în volumele de *Teatru american contemporan* (în traducerea suplă și firească a regretatei Catinca Ralea).

Caracteristică pentru îmbinarea de realism, impresionism și expresionism, cu poezia dar și cu stilul rapsodic al lui Saroyan, această dramă se concentrează asupra unui moment de vizibilă năruire a „visului american” (din cauza crizei economice). Salvarea vine, - ca și în multe alte scrieri ale lui Saroyan - din substratul permanent al solidarității autentice, într-o înțelegere impresionantă a mesajului democratic și vibrant creștin.

Teatrul gălățean, condus de regizorul Adrian Lupu, a încredințat regia acestui spectacol lui Mihai Lungeanu, în scenografia Ancăi Pîslaru. În ambianța muzicală adecvată creată de George Marcu, cei doi au oferit numeroase imagini impresionante, de efect, și o

mișcare ce contribuie la dramatismul spectacolului, care altfel ar fi putut părea puțin schematic prin simplitatea fabulei sau chiar prin elementele expresioniste (care de obicei emoționează).

Din distribuție se remarcă și creația vibrantă a maeștrilor Ioana Citta Baci și Gheorghe V, Gheorghe dar și mobilitatea, disponibilitatea pentru compoziție, a Liliane Lupan (acum cîteva ani o remarcabilă Catarina din *Îmblînzirea scorpiei*). Cu ajutorul lor, prin concepția scenică foarte plasticizantă, cu elemente evocatoare, accesibile în mod deosebit nouă (o scenă amintește de nașterea lui Iisus), prin mișcarea scenică ingenioasă pusă în contrast cu efuziunile lirice, se degajă puternic „dragostea pentru oamenii de tot felul” (cum spune autorul). Publicul - spre bucuria mea, și cel tînăr - urmărește cu sufletul la gură succesiunea rapsodică a episoadelor și în momentele-cheie își manifestă entuziasmul față de acest autentic imn al solidarității umane, care, s-ar părea, dobîndește o rezonanță deosebită în inimile noastre traumatizate.

Teatrul din Galați a ales și a montat un spectacol care ne face să vibrăm profund la gîndurile și sentimentele lui Saroyan, sintetizate și într-un text din programul de sală. Citez: „N-am încercat eu oare să scot un pic de artă din puțin noroi, punînd în ea firava mea flăcăvă?”

Andrei Bantaș

Filmul anului

În cumpăna „Balanței”

SIGUR că lumea acestui film suferă de o agitație maladivă, goală de sens și plină de țifnă, sigur că toată această agitație e mizerabilă, stupidă, sigur că umanitatea de celoid care ne aduce în pragul delirului e absolut animalică, dar nu trebuie să fii critic de film pentru a constata faptele. Cronicarii (mai ales cei străini) care s-au entuziasmat în fața lui Pintilie sînt, paradoxal, tocmai victimele lui, întrucît tumultul aiuritor al poveștilor i-a îndepărtat de esența filmului. Nu am să fiu absurd să cer unor necunoscuți „să se prindă” la toate celea, dar ar fi păcat să nu observăm cele câteva mărci puse la vedere de regizor. Seria de fragmente *Balanța* este permanent ordonată de o filosofie auctorială, altfel conglomeratul ar rămîne o simplă ilustrație. Trei mari idei (sau principii) sînt apărarea și ilustrarea acestei opere:

- 1) Teodiceea răului
- 2) Pedepasa divină imperceptibilă
- 3) Negarea majorității statistice

1. Într-o lume făcută de un Dumnezeu fundamental bun, răul ar trebui să fie imposibil - spune teodiceea religiei. Lumea *Balanței* presupune că, într-o lume fundamental strîmbă, rea, neghioabă, binele este cel care ar trebui să absenteze. Și totuși, ca și în primul caz, binele există, este manifest. Lucian Pintilie demonstrează că, la baza „dreptății” pe care o întruchiează Nela, stă răul. Povestea aproape ascunsă a tatălui, victimă abjectă a sistemului pe care l-a construit neabătut, e simplă și tulburătoare. Pacifist din lașitate, comunist de vază în anii cincizeci, căpătuit și atotputernic, tatăl are, brusc, nostalgia binelui. De aceea, Nela, preferata lui (pe cealaltă, Veverița, o îndreaptă pe o cale bătută), este crescută sub un clopot de sticlă, ferită de realitatea al cărei demiurg el, tatăl, este. Preceptele eticii și echității socialiste, în aerul rarefiat al paradisului de partid, își pierd caracterul duplicitar și grosolan, inaugurînd noua utopie și modelează o ființă inadaptabilă, fără instinct de conservare, care trăiește din plin iluzia paranoică a dreptății absolute. Nela nu are obișnuința umilinței și duplicității,

de aceea lumea în care se mișcă, la terminarea adolescenței, îi apare abjectă și refuză să se „încadreze”. Activistul zelos (tatăl), crezînd că poziția lui în lume este eternă, i-a construit o realitate suprafirească, făcînd din ea personajul trăznit care bulversează realitatea fizică. Cu excepția lui Mitică, toate celelalte personaje dau senzația fizică de a fi trăit, din copilărie, în afara țercului aurit, dresați de mici către schizofrenia intolerantă, stupidă, care le însuflețește (?).

În debutul filmului, destinul tatălui s-a schimbat dureros - dar prea tîrziu, Nela este deja formată. Ea înregistrează, la început, marginalizarea părintelui (de fapt, a tuturor cadrelor de nădejde, a tovarășilor de drum) nu ca pe o regulă a jocurilor de partid, ci ca pe o injustiție accidentală, absolută, personală. De aceea reacționează atît de violent (iar cînd e cu spatele la perete, și cu multă inteligență) de fiecare dată cînd își întîlnește adversarul: nedreptatea, crima. Ceea ce n-a putut fi niciodată el, tatăl, retrăiește, la modul ideal, fiica.

2. Dumnezeu nu bate cu bățul. Dar pedepsește pe căi neînțelese. Firesc ar fi să ne întrebăm de ce nu atinge pedepasa divină miezul, esența răului, dar aceasta este o întrebare care depășește firea. Iar această justiție divină este permanent prezentă, înspăimîntător de prezentă, spune Lucian Pintilie. Cei care plătesc nebunia părinților sînt copiii. Nela plătește păcatele tatălui, războindu-se cu lumea creată de acesta. Școala în care predă Nela nu poate aduna mai mult de o clasă de elevi dotați. Ceilalți, ni se sugerează, sînt la marginea handicapului psihic, sînt țarați. Pentru a-și realiza proiectul, Nela acceptă copilul unui stab, ușor oligofren, în clasa ei. Într-o secvență de cîteva secunde, în cancelarie, nici educatorii nu par să posede un coeficient de inteligență mai mare. Nu întîmplător orașul în care ne mișcăm este unul din cele mai poluate din România.

Mai tîrziu, un alt copil, odrasla preotului desfrînat și „dizident”, ne oferă spectacolul, de acum comun, al cazului clinic. Cînd acel zgomot rău prevestitor alunecă pe cer, exemplarul ratat al evoluției umane ridică spre înălțimi niște

ochi din care a dispărut orice lumină.

În sfîrșit, penultima scenă, aceea a copiilor împușcați... Dacă a mai rămas ceva nevinovat sau normal, spune filmul, acest ceva fi-va distrus cu desăvîrșire. În plină tragedie, un soldat taie un pepene... culmea indiferenței dar și a umanismului anormal. Astfel, unui popor întreg i se răpește dreptul la un viitor. O întreagă seminție este condamnată la extincție, prin legi genetice și artă militară, datorită pasivității, colaborării cu răul. Nu e vorba aici, avertizează Lucian Pintilie, de un simplu determinism materialist-dialectic, ci de o imperceptibilă scufundare în beznă.

3. Statistica nu operează cu excepții. Epoca în care supraviețuiesc Nela și Mitică va fi judecată conform statisticii. De aceea, ea va fi definită în funcție de procurorul afemeiat, de violatorii abrutizați, de educatorii imbecili, de securității cupizi, de primarul oportunist, de călătorii îngălați, de doctorii incompetenți, de cefeștiștii escroci, de vînzătorii obraznici, de soldații nepricepuți. Publicul se zguduie de rîs și indignare în fața prostiei, absurdului, cruzimii, țînd pumnii acestui cuplu de excepție. Dar aici nu avem de-a face cu intriga hollywoodiană în care eroul se bate cu majoritatea obtuză. Toate personajele din jurul eroilor noștri știu că aceștia au dreptate, dar îi doresc înfrîți, pentru ca somnul lor să fie mai liniștit. Această nevoie de liniște în abjecție, această furie împotriva excepției nu sînt lucruri definitive uitate. Ciudat este că excepțiile (Mitică și Nela) au făcut (retroactiv) posibilă speranța normalității adevărate. Căci filmul ne afundă, pas cu pas, în acea normalitate

aberantă a majorității zdrobitoare. Dacă am număra personajele „negative”, proporția lor, prin comparație cu „pozitivii”, ar fi exact aceea cu care își cîștiga Ceaușescu alegerile.

Această groapă majoritară îl îndreptățește pe Pintilie să avertizeze publicul român că numai situațiile-limită pot extrage din suflete moarte un graunte de lumină. Preotul din tren, Suzi (asistenta), chiar și gazda lui Mitică dovedesc că se putea, se poate lupta, cu folos, împotriva majorității. De aici, regizorul oferă, fără să scoată o vorbă, propria sa explicație pentru revolta din decembrie. Acolo unde a avut loc, ea a fost posibilă numai datorită acestor marginali, urmăriți, din dosul perdelelor, de un public excitat.

Toate astea țin de o logică strînsă, în pofida caracterului aleatoriu al faptelor din film. De altfel, într-o lume nebună, o poveste coerentă, într-un cod clasic, ar fi fost o greșeală. Personajele și spectatorii cad dintr-o absurditate într-alta. Acesta este ritmul iluminării și al disperării. Pe măsură ce înaintăm pe puntea de celoid iar realitatea ne clatină mai tare, dracul ne propune o frăție profitabilă. Odată acceptat compromisul, iluzia realității se spulberă. Sîntem în infern, reîncepem căutarea binelui, fără speranță.

Dar iluzia rezistă pentru că, în spatele imaginii, cineva se bazează, întîi și întîi, pe coerență, morală și inteligență. În lipsa acestor dimensiuni, filmul ar fi fost, poate, reversul medaliei realismului socialist.

Florin Iaru

Balanța etică

BALANȚA este un film polemic, iar rațiunea polemică trebuie căutată în ultima afirmație pe care o rostește Mitică (excelentul Răzvan Vasilescu) îndreptînd pistolul spre spectator: „Dacă e normal, îl omor cu mîna mea.” Cum recunoștea Pintilie însuși (în interviul din „Poziții”), aceasta este o declarație anarhistă; și sînt întru totul de acord cu el că, în ceea ce ne privește, „contrariul ar fi imoral”. Mai apăsător poate decît toate filmele sale anterioare, *Balanța* vehiculează acest paradox-dinamită care vizează (cum, iarăși, tot el o spune) o reconsiderare a conceptului de normalitate: și o face, așa zice, „firește” într-atît lucrurile par „normale” privite din acest unghi, cu ajutorul acestor două personaje-răscrucate: Nela și Mitică.

De la bun început trebuie făcută precizarea că în *Balanța* (și mă voi referi, cu precădere, la „mica *Balanță*” - versiunea scurtă - a cărei viziune o și recomand, în prealabil) Eticul nu mai este subsumat (sau asumat) Reprezentării - așa cum se întîmplă în celelalte filme ale lui Pintilie; căci - să ne amintim - în *Reconstituirea* deja (al cărei titlu însuși trimite la ideea de reprezentare), strategia punerii în scenă avea în vedere dezvoltarea resorturilor complice care guvernează realul: dezvoltare nudă și brutală, unde accidentalul pune capăt, prin *non sequitur*, recursului „inocent” la joaca de-a realul (iluzie criminală: instrumentul se

întoarce împotriva scopului, aducînd drama) - așadar, Reprezentarea implică Eticul ca resort ultim al desfășurării secvențiale. Nu altfel stau lucrurile și în „De ce trag clopotele, Mitică?” - aceeași dezvoltare brutală, numai că de astă dată filtrată printr-un lanț neîntrerupt de simulacre, în care accidentalul însuși (moartea neverosimilă a lui Mitică) nu va fi fiind decît anșoneta, „sfîrșhia” care prelungește reiterarea complice a evenimentelor... Altminteri spus, în aceste filme anterioare *Balanței* Reprezentarea devine sentință etică abia la sfîrșit - Eticul este funcție a Reprezentării.

În *Balanța*, unde Reprezentarea este manifest discursivizată (vezi secvențele aceluși „home movie” cu Nela împușcînd în dreapta și-n stînga, apoi polaroidale pe care le „trage” la tot pasul, chiar „reconstituirea” violului, și pînă la scena masacrului dirijat de Securitate), ea este din capul locului funcție a Eticului: „travellingul” este o chestiune de morală” glumește (?) Pintilie citîndu-l pe Godard. Or, această precedentă a Eticului asupra Reprezentării (care poate să șocheze la un artist de talia lui Lucian Pintilie) este perfect justificată de alegerea punctului de vedere din care sînt narate evenimentele: acela al celor două personaje, Nela și Mitică - identități în ruptură cu „morală colectivă” și, implicit, cu un tip de Reprezentare (gregară).

CA EROI picarești chemați să facă împreună drumul prin progresive nivele

ale abjecției, Nela și Mitică imprimă *Balanței*, în primul rînd, un ton: tonul acela insolent, „scandalos”, golănesc - care indignează „oamenii de bine” ai tuturor epocilor și smulge simpatia spontană a tuturor celorlalți... „Nivelul vocal”, dacă pot spune așa, constituie cea dintîi caracteristică a acestor personaje incomode: ei știu să riposteze verbal, vehement cel mai adesea, la agresiunea mută, vătuită din jur. Faptul că nu au limba cusută este, la ei, un fel de fatalitate morală. Mai mult: o hiperbolă. Într-o țară în care toată lumea tace, ei strigă. *Etica picaro*, căreia îi sînt fideli pînă la ridicul, presupune o *alternativă mobilă* la încremenirea decerebrată din jur. Căci ce este *picaro-ul*, dacă nu un marginal febril opunîndu-se *temperamental* societății? La el, morală și temperamentul sînt una, pentru că nu poate exista morală acolo unde există *incarcerare*: etica picarescă este pleonasmul libertății, al cărei silogism ar putea spune - „mă deplasez, deci sînt liber!” *Picaro-ul*, în nestăpînita sa mobilitate, este singurul care poate emite verdictul asupra unei societăți *tocmai pentru că nu este stăpînit de societate!*

Nela și Mitică sînt, spuneam, niște personaje-răscrucate (în cinematografia românească cel puțin), exemplari în măsura în care libertatea lor, totuși relativă, dar eficientă (poziția de fost nomenclaturist a tatălui în cazul Nelui, cea de chirurg miraculos în cazul lui Mitică), le permite să dea cu tîfla propriei etici „eticii și echității” înconjurătoare. Că au toate justificările să procedeze așa nu mai trebuie subliniat; dar că poziția lor, repet, *exemplară*, implică și provocarea anarhistă la adresa „normalității” pe care încă - nu se simte? - o respirăm, că sensul întregului film și, mai ales, al scenei-

finale este unul polemic - iată un lucru care, mă tem, trebuie repetat, cu riscul de a forța o evidență: *Balanța* este o Etică disperată, aruncată, din înălțimile Stilului, Realității... Verva sa extraordinară, accentele „pitorești” ne pot face să uităm, uneori, că ceea ce ne „urlă” Pintilie, la fiecare cadru, este teribil de grav. Cîtă vreme vom privi tandemul Mitică-Nela ca pe un cuplu „neverosimil”, cîtă vreme actele lor vor fi percepute ca exagerări sau excentricități, licențe narative sau mai știu eu ce, rămînerea în această „normalitate” este ca și sigură. Identificarea cu *toți ceilalți* (cu excepția celor doi) este semnul cel mai radical de boală...

„Compromisul” estetic pe care-l denunțăm, cu cochetă sinceritate, Pintilie aproape de folosirea stejarului pentru imaginea finală trebuie, cred eu, și el amendat de o citire mai atentă a imaginii în cauză. Căci ce vedem, de fapt? Un bărbat, o femeie - un cuplu, așadar - și un copac: începutul oricărei lumi. Dar, în locul fructului oprit, femeia pune în mîna bărbatului un revolver! Reprezentarea este, cum se zice astăzi, „deconstruită”: metafora ascunde o bombă... Opțiunea, firește, este a noastră. *Balanța* ne oferă ambele normalități: una reală, alta calpă. Iar revolverul acela din mîna lui Mitică este ca acul balanței, țînd cumpăna între lumea aceea (simpatică, abjectă, dureros de adevărată) și aceasta, ipostaziată (deocamdată) de un cuplu: cum Justiția care ține balanța are ochii legați, e de datoria noastră să-i deschidem bine!

Alex. Leo Șerban

de Cristian Teodorescu

Cosmopolitismul romancierului român

HOTĂRÎT lucru, dl Breban nu e un om care să-și pună, din interes, lacăt la gură. Și fiindcă tot s-a discutat duminică trecută despre specificul național la emisiunea dlui Sava, s-o spun: dl Breban a tăcut vreo doi ani, ca tot românul, încrezător în îndreptarea lucrurilor. Duminică trecută, a făcut explozie. În vreme ce dl Tepeșneag, care voia să afle cine e Mihai Tatulici, a fost ceva mai detașat, dar n-aș zice că și neimplicat. Dl Tepeșneag e un scriitor român care locuiește la Paris, dar care mi se pare tot atât de cosmopolit ca Emil Brumaru, care locuiește la Iași. Sau ca Mircea Nedekciu care acum stă mai mult la Fundulea. S-ar putea spune că Dumitru Tepeșneag a devenit un scriitor bilingv, deci că, din acest punct de vedere, ceea ce a scris d-sa e contabilizat de două literaturi. Ergo, dl Tepeșneag e un scriitor cosmopolit. Știu și eu... Dl Breban s-a născut în Maramureș, ca scriitor s-a afirmat în București și vrea să se impună și la Paris. Dar există scriitor român care să nu se fi gândit că undeva, după un colț al existenței sale literare, îl așteaptă Premiul Nobel? Chiar și cel care nu s-a aventurat dincolo de bariera urbei natale. Cosmopolitismul scriitorului român ține mai degrabă de exasperare decât de o vocație anume.

Între războaie, subiectului specificului național s-a numărat printre capetele de afiș ale presei de cultură de la noi. E. Lovinescu vorbea despre necesitatea sincronizării noastre la cultura europeană, în vreme ce Nicolae Iorga milita împotriva „americanizării” noastre spirituale. În *Memoriile* sale, Lovinescu spune, într-un loc, că a susținut ideea modernismului din motive strict raționale, el fiind sufletește atașat clasicismului. În istoriile sale parțiale, scrise din necesități de moment, Iorga se apropie de curentul istoricilor moderni care caută necesitatea în războiul piețelor și în concurența tehnologiilor, amintind, în trecut, asemenea lui Braudel, că unul dintre protagoniștii istoriilor tradiționale, Filip al II-lea, a murit. Firește că pe măsură ce distanțele cresc, deciziile luate de mai marii de la un moment dat ai lumii pot părea simple apostile ale necesității, dar dacă, de pildă, la tratativele dintre Stalin, Churchill și Roosevelt, Europa ar fi fost împărțită altfel? Sau dacă atentatul lui Stauffenberg ar fi reușit? Istoricilor nu le convine să le pui asemenea întrebări pentru că le așezi știința la voia întâmplării. Dar lucrurile astea care depind de tot soiul de amănunte au o doză de imponderabil care, de multe ori, mă fac să prefer istoriile tradiționale, cu naivitățile lor, cu personaje urmărite de șansă ori de ghinion, mai mult romane decât opuri științifice. La fel și în chestiunea cosmopolitismului. Iorga, adeptul specificului, era membru plin în nu știu câte academii din lume, în vreme ce Lovinescu, posesor al unui doctorat la Sorbona, a rămas un „cosmopolit” profesor de liceu și un lider de cenaclu. Cosmopolitul Tepeșneag face, la Paris, oficiul de sprijinitor al scriitorilor veniți din România, deși nu pare un om bogat, dimpotrivă, în vreme ce Ministerul Culturii din România ne spune povești despre economia de piață. Sau despre dactilografele din Parlament. Din acest punct de vedere, încercarea dlui Sava, de a echilibra balanța discuției mi s-a părut excelentă. Fiindcă i-a determinat pe acești prozatori exasperați să-și nuanțeze afirmațiile.

M-am legat, cum se spune, de mai multe ori de dl Iosif Sava când d-sa susținea cauze contestabile. Cred în continuare că Sadoveanu e un subiect cu două capitole care trebuie discutate separat până la un punct, dar și laolaltă, fiindcă dedublarea unei personalități nu poate fi analizată ca în nuvela lui R.L. Stevenson. De data asta însă dl Sava a fost, pentru mine cel puțin, la subiect. Dni Tepeșneag și Breban se refereau,

cred, la vechiul concept de cosmopolitism, acela care făcea să cadă capete în urmă cu decenii, din motive ideologice care se băteau cap în cap - în trecut fie spus - cu conceptul internaționalismului proletar: cu alte cuvinte internaționalism politic, dar izolare culturală. Generația literară din care fac parte și eu e cosmopolită fără să fi avut sentimentul unei redute cîștigate. Facem parte din literatura lumii, pur și simplu. Ba aș spune că după câteva experiențe pe care le-am avut cu scriitori străini avantați de limbile de mare circulație în care scriu, regionalismul cultural sau, dacă vreți suficiența culturală, se poartă unde nu te aștepti. Dl Tepeșneag afirmă, la un moment dat, că a scris o carte despre Miorița, lăsându-i pe cititorii săi francezi să înțeleagă ce pot. Putea face altceva? Dar să zicem că mline Bucureștiul ar deveni capitala literaturii europene și că un Tepeșneag din Franța va veni să locuiască în Balta Albă, va învăța românește și va scrie un roman despre Ioana (care Ioana? A, da, parcă am auzit!). În ce va consta cosmopolitismul său? Criticul și istoricul literar care vor scrie despre romanul Ioanei vor înregistra, satisfacți, că autorul său îmbogățește romanul istoric autohton cu o contribuție insolită, romancierul în chestiune va fi, eventual, premiat, ales în Academia Română etc. va fi asimilat mai mult sau mai puțin, dar - la o adică - ne-am putea supăra pe el că se duce acasă și le spune alor săi că e un scriitor cosmopolit? Dl Breban, care stă și la Paris, vrea să fie ratificat ca romancier și acolo, dar ar suferi dl Breban dacă Ministerul Culturii din Franța ar anunța că din pricină că agricultorii francezi au ieșit în stradă, bugetul culturii din Franța e de 0,33 %? Sau că Editura Gallimard are dificultăți financiare? Dl Breban nu mi se pare mai cosmopolit decât oricare dintre ambasadorii noștri care-și merită postul. Doar că, în timp ce ambasadorii sînt niște funcționari, dl Breban e o instituție. Iar cazul dlui Tepeșneag mă face să mă gândesc la acele firme cu dublă sau multiplă reprezentanță, dar care au un capital de bază precis localizat.

SPORT

O echipă de nuveliști

UNELE lucruri pot fi explicate. Altele nu. Jocul naționalei noastre cu Cipru era cît pe-aci să devină inexplicabil. Dacă plămîni cîprioților ar fi funcționat mai bine, nu s-ar mai fi înghesuit lumea să spună că poți cîștiga și jucînd prost. Ca să cîștigi nu trebuie decât să joci mai bine decât adversarul. Iar cînd ai de-a face cu o echipă care nu vrea decât să-ți strice jocul e greu să joci spectaculos. Cîprioții se pricepe la stilul scaiote și dacă nu și-ar fi închipuit că e rost, cu noi, de cîștigat un punct, nu vedea naționala noastră acel patru la unu de la Larnaka. Dacă ai noștri ar fi venit în Cipru după o victorie cu Cehoslovacia, băieții de pe insulă ar fi fost mai respectuoși și n-ar fi pierdut la acest scor. Nu cred că Dinu are dreptate spunînd că echipa noastră s-a crispat la gîndul că ar mai putea pierde o dată. Mai degrabă el s-a ferit să spună că, la 2-0, ai noștri și-au amintit că mai au de jucat și alte meciuri. Și nu știu cîți dintre ei și-au asigurat picioarele la Lloyd.

A fost o perioadă în meciul iernii noastre în care, dacă aș fi fost în tribună, aș fi început să cîștig ziarul. Ca să nu-i văd pe cîprioți egallînd. Așa, la televizor, am trăit să-i văd pe Hagi, Lăcătuș, Dan Petrescu în coșmarul unui joc de divizia B. Naționala noastră e tot mai puțin o echipă și tot mai mult o colecție de jucători valoroși. Sau, dacă vreți, un voluim de nuvele care vrea să treacă drept roman. Gică Popescu e el un jucător inimos, dar nu poate strînge laolaltă o echipă al cărui antrenor nu știe să-și motiveze trupa. Dinu e consecvent - l-a trimis în teren pe Hanganu și nu știu dacă i-a spus că se curăță dacă nu înscrie, dar Hanganu a înțeles cum stau lucrurile. A dat o pasă de gol și a băgat și el o dată mingea în poarta cîprioților. Dinu înțelege ce se întîmplă pe teren, dar mi se pare mai bun ca analist decât ca antrenor. Condusă de el, naționala tinde să devină un fel de lasă-mă să te las, din lumea bună a fotbalului. Asta mă sîcîie, că s-ar putea să ajungem în America din cauză că Cehoslovacia de azi nu va mai însemna nimic la primăvară. Cît despre galezi, lor le putem lua un punct și cu o echipă de nuveliști.

Tușier

de Radu Coram

Episodul 875 bis

Marele nostru nea Mardare, care ține restaurant cu faimă pe Calea Călărași, om la 50 și, maestru al gîndirii fulgerătoare între două pahare: „Pe român, dacă îl scoți din politică și rahat, nu mai știe nimic”, „Eu nu sînt naționalist din cale afară, doar exagerat”, iar „Nemulțumirile sînt baza progresului”, mă gîndesc mult la el, cît timp, la telefon, un stîns amor mă ia de dimineață cu „dorința ei arzătoare să mă vadă scriind ceva de lungă respirație”.

(va urma d.m.t.)

⁷celebra expresie a lui Tolstol din „Jurnal”: *dacă mai trăiesc*

RADIO

de Antoaneta Tanasescu

Un destin radiofonic

LA prima vedere, s-ar putea crede că este o simplă dovadă de abilitate. Deși, în acest caz, ea devine repede și cu oarecare îndreptățire sinonimă cu impolitețea. Căci, la urma urmei, cum s-ar conveni calificată hotărîrea de a amîna discutarea unei emisiuni în favoarea explicitării circumstanțelor difuzării ei, de parcă ele, aceste circumstanțe ar avea o semnificație (valoare?) mai mare decât obiectul de analizat. Este cea mai superficială, deci inadecvată, explicație a situației de față. Am ascultat sîmbătă, 28 noiembrie (ora 21,30), *Lecturi în premieră*, invitat Ștefan Agopian, redactor Ioan Iacob. Pentru ca lucrurile să fie foarte limpezi, aș preciza, de la bun început, că nu-i cunosc personal pe nici unul dintre cei implicați în dialog, așa că orice impresie (acuzatie) de partizanat este exclusă. Mă refer, deci, la această ediție, cu gîndul la întreg ciclul din care face parte. Nu este pentru înția oară. O recunosc cu tristețe. În consecință, revin cu speranța în schimbare. *Lecturi în premieră* ar

trebui să fie un punct de maxim relief în programul literar radiofonic. Se transmit, aici, texte încă necunoscute nu numai de marele public ci și de specialiști, texte aflate sub tipar sau în sertarele autorilor. Cînd este posibil, aceștia sînt chemați în fața microfonului și deși *Lecturilor* le sînt rezervate, în general, doar 20 de minute, totul desfășurîndu-se sub bătaia metronomului, mărturisirile lor au o cotă de real interes. Pentru prezent dar și pentru viitor. Revistele publică noutățile în chenare foarte vizibile, făcîndu-și chiar un titlu de glorie din obținerea lor, editurile organizează cu grijă lansarea de carte, pînă și televiziunea le întîmpină (e drept, selectiv iar selecția este mai mereu originală) cu atenție. Iar toate acestea nu sînt simple gesturi de curtoazie, ci o dovadă de normalitate în viața intelectuală a unei colectivități. La radio, *Lecturile* nu numai că nu au un regim privilegiat, dimpotrivă, ele sînt marginalizate: un mic spațiu de emisie, plasat într-o zi (sîmbătă) și la o oră (după 21,30) de minimă audiență. Pe de o parte, atracțiile week-end-ului, pe de altă parte, concurența televiziunii, fac ca mulți ascultători, poate interesați de subiect, să nu se afle lîngă aparatul de radio. Și pentru a ne referi la coincidența radio/ t.v., precizăm că prima parte a ediției de la care am pornit s-a suprapus cu finalul serialului *Twin Peaks* iar ultima ei parte cu începutul transmisiei concertului lui Michael Jackson la București. Poate cîteva zeci (sute) de fani ai literaturii actuale au învins tentațiile mai sus amintite dar la aceasta să se limiteze pariul unei emisiuni menite prin chiar titlul ei să informeze și să formeze cu mult mai mulți oameni? Și ar mai fi încă ceva. În condițiile în care prețul cărților înaintează desnădăjduitor de constant, datoriile radioului cresc, se diversifică și a nu le onora echivalează cu pierderea șansei de difuzare a literaturii către cei ce o așteaptă sau ar trebui să fie educați să o aștepte. Altfel... altfel acceptăm cu un nejustificat sentiment al fatalității o realitate care, abordată constructiv, lucid, se lasă regîndită între alți parametri. Dar, să ne întorcem, în sfîrșit, la *Lecturile* lui Ștefan Agopian din *Fric*, roman al cărui titlu înseamnă în limba română (prozatorul este, după tată, armean), „grfu tînăr ofilit” dar este și numele unui poet care a trăit între 1230-1315. Ele au fost precedate de confesiuni privind opțiunile sale stilistice (scriitură balcanică/ scriitură europeană, cu recunoașterea adeziunii mai ales către prima direcție) ca și raporturile între scriitor și lumea puterii politice (cenzura exterioară/ cenzura interioară), în acest sens evocîndu-se atît experiențe personale cît și cele ale unui grup precum „grupul de la Tirgoviște”. Dorim *Lecturilor* un destin radiofonic mai bun.

Panorama prozei epice medievale în limba română

(continuare din pagina 13)

Vocația eroicului

„Povestiri“ cronicărești relativ autonome: vieți și fapte eroice

Deși în fiecare din noi sălăș-luiește un jind al performanțelor și există chiar o vîrstă anume cînd spiritul de bravură ne însuflețește lecturile, puține fragmente din cronici ar putea da satisfacție celor ce au căutat întotdeauna și caută și astăzi, în colecțiile de cărți specializate sau în filme, eroii puternici și exemplari cu care să se identifice.

Cronicarii noștri nu au simțul eroicului și puține din textele lor par a fi redactate sub semnul eroismului pilduitor. Dimpotrivă, ei arată, mai curînd ostilitate față de tot ce iese din comun, adică se abate de la tradiția politicii cuminți. Spre liniștea lor nici istoria țării române nu mai oferă, începînd cu secolul al XVII-lea, cazuri notabile de domnitori gata să moară pentru glorie, pentru credință sau pentru țară.

TEXTE-REPER:

- *Domnia lui Ștefan cel Mare* din *Cronica lui Ureche (1359-1595)*
- *Sacrificiul lui Ion Vodă Armeanul în bătălia tragică de la Cahul* în *Cronica lui Ureche (1359-1595)*
- *Matei Basarab în bătălia de la Finta* în *Cronica lui Miron Costin (1595-1661)*
- *Moartea lui Mihai Vodă* în *Letopisețul Cantacuzinesc (1290-1688)*.

Cohalm (Viața lui Alexie trezește mai curînd compasiune și de aceea *jitia* ilustrează și vocația sentimental-melodramatică a epicului)

PROZA CAVALERESC-EROICA (Jitiile sfinților temerari, biruitori prin forță și istețime și care amintesc de eroii cavaleri ai romanelor laice omologe.)

TEXTE-REPER:

- *Jitia Sf. Gheorghe* din *Mineele oficiale* dar și din culegerile populare.
- *Jitia lui Sisinie* (Sisin), (biruitor de oști în „Ravia“ și îmblînzitor de demoni), în *Codex Sturdzanus (1580-1619)*.
- *Jitia Sf. Tiron* (omorîtor, și el, de balauri) în *Cazania lui Varlaam*.

Un text emblematic, cuprînzînd motive, teme și secvențe narative specifice marelui *corpus narativ hagiografic* este *Viața și munca sfîntului mucenic Eustatie Plachida*. Această *jitie* poate figura în oricare grupă de texte de mai sus și nu numai de acolo. Romanul grecesc (elenistic), poemele și romanele cavaleresti medievale (laice) ilustrînd *vocația eroică*, *vocația peripeției* și *vocația sentimental-melodramatică* se folosesc, în linii mari, de aceeași schemă narativă.

Romane cavaleresc-eroice

Cîteva din romanele populare care ilustrează în mare măsură, și *vocația peripeției* - făcîndu-ne părtași la aventuri extraordinare în decoruri fabuloase sau exotice - par să dea prioritate *vitejiilor* unor eroi neînfricați, confrunțați, la fiecare pas, cu neliniștitoarea prezență a morții.

Le socotim, însă, ca aparținînd *vocației eroice* pentru că aici eroicul prezidează faptele, care nu rămîn, astfel, simple peripeții.

TEXTE-REPER:

- *Alexandria* (versiunea românească semnalată în secolul al XVI-lea; prima copie descoperită în *Codex Neageanus, 1620*).
- *Istoria Troadei* (o prelucrare în românește se află într-un manuscris din 1689).

Vocația etică

„Povestiri“ cronicărești pe tema soartei alunecoase

Dintre povestirile cronicărești relativ autonome acele cîteva referitoare la personajele istorice care au atins, prin bogăție, înțelepciune politică sau eroism gloria pămîntească sau care și-au cîștigat, prin fapte, un nume bun exemplifică tema *fortuna labilis*. Orgoliul de istoric moralist amenință, și în aceste puține cazuri, efectele artistice, tensiunea și surpriza narativă.

TEXTE-REPER:

- *Viața pe nedrept curmată a preafecitului și blîndului Barnovski*, în *Cronica lui M. Costin*
- *Căderea curajosului principe Rakoczy, nesățios de glorie și mărire*, în *Cronica lui M. Costin*
- *Istoria unei ambiții ingenuncheate* (viața lui Vasile Lupu) în *Cronica lui M. Costin*

Povestiri cronicărești pe tema ispășirii: apologuri didactice

Cînd organizarea convergentă a emisiunii de știri devine, în cronici, vizibilă, cititorul constată că, în foarte multe cazuri, ea e precipitată de prezența activă a unui principiu moral. Preceptul moral se preschimbă, în planul narațiunii, în principiu ordonator. Unii cronicari se abțin să facă o proclama morală și a-i găsi justificarea în succesiunea întâmplărilor, își impun evenimentelor viziunea, instituind -pate-tic și sentențios- o ordine etică incidentală. Alții par doar să o facă, fiind, în fapt servii de curgerea „justițiară“ a istoriei, care oferă, oricum, o ispășire fiecărei fărădelegi prin moartea inevitabilă - fie și trzie- a răufăcătorului. Puterea de convergență a principiului că omul suportă consecința propriilor acte se exercită mai eficace în legătură cu evenimentele funeste și mai ales cu domniile „rele“. Putere de coagulare au, mai cu seamă, „răii“, ei eliberează instinctele etice ale cronicarilor, singurele în stare să articuleze episoadele. Și, din fericire pentru virtuțile narațiunii istorice, care, prin autonomie și complexitate, devine

„Romanul“ inițierii creștine

Dintre textele hagiografice, cele închinată convertirii la creștinism, inițierii în tainele credinței și apologiei acesteia au dat sufletelor tărie și încredere, oferind modele de comportare spirituală. Cu toată vocația lor pedagogică, ele relevă un pattern narativ recognoscibil și virtuți epice.

TEXTE-REPER:

- *Varlaam și Ioasaf* (prelucrat de Udriște Năsturel la 1648; este bildungsromanul creștinătății, dar și hagiografia a doi eroi ai credinței trecuți în calendar)

Cărți populare cu finalități didactice, educative

Fără să-și piardă povestea și fără să ajungă vreodată a fi anoste culegeri de

narațiune artistică, istoria țării nu duce lipsă de conducători ucigași, nevolnici, netrebnici, nechibzuți.

TEXTE-REPER:

- *Războiul lui Ștefan Vodă, cînd au bătut pe Albertu, craiul leșăscu, la Codrul Cosminului* (cu un paragraf moralizator - „Nacazanie silnfm“) în *Cronica lui Ureche*.
- *Cea de-a doua domnie a lui Alexandru Iliș sfîrșită în rușine și lacrimi*, în *Cronica lui M. Costin*.
- *Domnia veneticului Gașpar-vodă, ucis de boieri*, în *Cronica lui M. Costin*
- *Pățania Moveștilor și stingerea casei lor* în *Cronica lui M. Costin*.
- *Moartea boierilor Șeptilici și Goia-ucigași de domn* în *Cronica lui M. Costin*
- *Istoria sîngeroasă a lui Mihnea al III-lea-omorîtorul de boieri* în *Cronica lui M. Costin*
- *Istoria domniei lui Mihnea-vodă (Viteazul)*, în *Cronica lui M. Costin*
- *Uciderea stolnicului Constantin Cantacuzino și a fiului său, vînzătorii de Brâncoveanu*, în *Cronica lui Neculce*
- *Moartea năpraznică a lui Brâncoveanu, trădătorul țarului Petru*, în *Cronica lui Neculce*
- *Sfîrșitul lui Gheorghe Duca, jefuitorul Moldovei*, în *Cronica lui Neculce*
- *Nelegiuirile lui Iordache Stavarache, sugrumat la Istanbul*, în *Letopisețul anonim al Moldovei (1733-1774)*
- *Sfîrșitul lui Alexandru Dracu (fratele lui N. Șupu) învinuit că face comerț cu sclave în Letopisețul anonim al Moldovei (1733-1774)*
- *Pedepsirea seimenilor și a căpeteniei lor Hrizea*, în *Letopisețul Cantacuzinesc*

Prelucrate direct sau indirect după

Anecdote moralizatoare

anecdotele în circulație în antichitate și în Evul mediu (mai ales cele din *Gesta romanorum*), istorioarele cu tîlc moral și pedagogic ivite din loc în loc în textele istoriografice, în *Albinușa (Codex Neageanus, 1620)* și în general, în textele parenetice, în *Ceasornicul îndreptat*, în *Istoria ieroglică*, și în alte locuri, joacă, acolo unde apar, rolul acelor *exempla*, care, de la Aristotel încoace, sînt necesarele episoade epice intercalate ca dovezi ale unei demonstrații.

povețe, cîteva cărți de desfătare adăpostesc peripeții cu tîlc moral. Ele constituie proza cu virtuți epico-moralizatoare, de două ori atractivă.

TEXTE-REPER:

- *Sindipa* (prelucrată în românește în sec. al XVII-lea)
  - *Esopia* (prelucrată în românește în 1703)
  - *Arghirie și Anadan* (prelucrată în românește în sec. al XVII-lea)
  - *Bertoldo* (prelucrată în românește în sec. al XVII-lea)
- N.B. Nu numai narațiunii i se poate da un sens pedagogic moral ci și descripției (vezi tîlcuirea descripțiilor fantastice din *Fiziolog*). Și celelalte romane populare schițează un sens moral: *Alexandria* instruește asupra zădărniceii gloriei lumesti, *Istoria Troadei* pune în seama păcatelor muierești întreaga dramă sîngeroasă a Troiei, *romanele de dragoste și aventură* invită la statornicie în iubire. Le-am distribuit, însă, acolo unde mai pronunțată era o altă vocație epică.

Viețile eroice ale sfinților (Jitiile eroilor credinței)

Consemnate în *Minee* și *Sinaxare*, dar și în culegeri populare (neoficiale) de *Jitii*, faptele emoționante ale marilor mărturisitori ai credinței, tenacitatea și sacrificiile lor au trezit, fără îndoială, admirația în sufletele simple și curate ale cititorilor de acum cîteva veacuri. Ca proze epice, *Jitiile* erau în măsură să satisfacă *vocația eroică* în felul cum o făceau și romanele cavaleresti ale occidentului, cu toată structura lor narativă previzibilă cuprînzînd secvențe obligatorii, ca de pildă *proba și depășirea* ei prin izbucnirea miraculosului în plin realism.

A rezista, a renunța, a birui ar putea fi socotite verbele definitorii pentru cele trei mari grupe de texte aparținînd acestui corpus narativ hagiografic aparent omogen.

PROZA EROISMULUI PASIV AL TENACITĂȚII

TEXTE-REPER:

- *Jitia Sfintei Vineri (Petca sau Paraschiva)* în *Codex Sturdzanus (1580-1619)*

PROZA EROISMULUI RENUNȚĂRII

TEXTE-REPER:

- *Jitia Sf. Alexie* - „omul lui Dumnezeu“ în *Codicele de la*

De ce a câștigat Bill Clinton alegerile prezidențiale?

DE MARTI 3 noiembrie 1992, ora 11 seara (ora Washington-ului, D.C.) Statele Unite ale Americii au un nou președinte-ales: este vorba de candidatul Partidului Democrat Bill Clinton, 46 de ani, în prezent guvernator al statului Arkansas. Vice-președinte-ales este Albert Gore Jr., 44 de ani, în prezent senator în Congres din statul Tennessee. Deși instalarea celui de-al 42-lea președinte american nu va avea loc decât la 20 ianuarie 1993 și echipa republicană, formată din președintele George Bush și vice-președintele Dan Quayle, rămâne oficial în funcție pînă la acea dată, o nouă eră a executivului american a început. (1)

Cineva care, lipsind din Statele Unite în ultimele luni, ar fi deschis ieri pe nepregătite un ziar local de-aici ("Clinton Wins: Electoral vote landslide buries Bush," titrează, de exemplu, *Times Picayune* din New Orleans) nu și-ar fi crezut pur și simplu ochilor. Pentru cei care au urmărit zi de zi evoluția campaniei electorale în ultimele luni, acest rezultat nu prea mai este chiar o surpriză, dar în perspectiva mai largă a lucrurilor reușita lui Bill Clinton frizează totuși neverosimilul.

Bill Clinton a obținut 43 % din votul popular - 43.728.375 voturi, față de 38 % pentru președintele Bush - 38.167.416 voturi și 19 % pentru candidatul independent, miliardarul texan din Dallas Ross Perot - 19.237.247 voturi. Procentajele lui Bill Clinton sînt însă mai decisive la nivelul electorilor. Câștigînd votul popular în 32 de state și în Districtul Columbia (capitala Washington), state printre care se află și cele două cu populația cea mai numeroasă din SUA: California cu 54 de electori și New York cu 33, echipa democrată Clinton/Gore a obținut un total de 370 de electori, adică cu 100 mai mulți decît minimum de 270 necesar pentru victorie. Opoziții lor principali, echipa republicană Bush/Quayle, au ieșit pe primul loc în 18 state (printre care Texasul cu 32 de electori și Florida cu 25), obținînd un total de 168 de electori. Echipa independentă Perot/Stockdale nu a ieșit pe primul loc în nici un stat și deci n-a obținut nici un elector.

Această victorie clară a unui politician relativ puțin cunoscut la scară națională cu un an în urmă, asupra unui președinte la putere, care era atît de popular după războiul Golfului încît nici unul din corifeii Partidului Democrat n-a îndrăznit să-și declare atunci candidatura la investitură și să-i devină adversar, reprezintă un fenomen demn de toată atenția. Fiind vorba de cel mai important post executiv din cea mai importantă putere mondială la ora actuală, fenomenul va atrage fără îndoială atenția observatorilor din multe alte țări. Voi încerca să schițez mai jos pentru cititorul român principalele cauze ale acestui neașteptat și uimitor succes.

O economie în declin

ECONOMIA americană a pierdut mult teren în ultimul an, declinul ei lovind mai cu seamă clasa mijlocie. Cetățeni cu posturi bine remunerate din domeniul bancar, din industriile de mașini și de construcții sau din învățămînt au fost loviți în repetate rânduri de șomaj în ultima vreme, iar posturile obținute de ei ulterior, dacă a fost cazul, au fost inferioare celor deținute înainte. Aș fi putut menționa pe primul loc, ca punct nevralgic, ghetourile urbane lovite cronic de sărăcie și în care șomajul se ridică uneori pînă la 30 %, procentaj cu mult superior celui național de 7,4 % (vezi tulburările din Los Angeles din primăvara

trecută). Dar oricît de neliniștitoare ar părea situația acestora, declinul clasei mijlocii se dovedește în final un aspect mai important din punct de vedere electoral de care ne ocupăm aici, căci clasa mijlocie constituia pînă nu de mult un bastion pro-republican, cu începere din 1980, an al alegerii lui Ronald Reagan la președinție, iar acest electorat important cantitativ votează regulat în număr mare.

Pe lîngă șomaj și scăderea venitului mediu, alți doi factori, decurgînd în parte din precedentii, au contribuit și ei la necazurile recente ale clasei mijlocii: 1) lipsa, în SUA, a unei asigurări medicale naționale pentru populația activă, aspect care amplifică îngoasa unui nou șomer, privat nu numai de salariu, dar și de asigurarea medicală direct legată de postul pierdut; 2) creșterea costului educației pentru tineret (dublă de o scădere a nivelului ei calitativ), cheltuielă din ce în ce mai oneroasă pentru membrii clasei mijlocii cu copii de vîrsta liceului sau a universității.

Asaltul astfel concomitent din mai multe direcții, cetățenii clasei mijlocii n-au mai fost dispuși să-i ierte președintelui Bush concentrarea exclusivă asupra politicii externe din timpul primului său mandat și neglijarea treburilor interne. Afirmația sa, des repetată în timpul campaniei electorale, conform căreia recesiunea economică este astăzi un fenomen mondial, americanii ducînd-o încă cu mult mai bine decît alte națiuni - probabil corectă, obiectiv vorbind - n-a convins suficient un electorat din ce în ce mai tulburat de pierderile economice suferite în ultima vreme.

Pe acest fundal de anxietate, candidatul democrat Bill Clinton a schițat, cu abundență de detalii, un program global de reforme fiscale, de investiții și de gestiune, menit să stimuleze economia americană. Mesajul său, plin de speranță și de dinamism, pare să fi mers la inima (sau măcar mîntea) unei majorități a electoratului. Sloganul electoral central al campaniei sale, stabilit de la început și afișat la vedere în cartierul său general din Arkansas: "Economia, prostule!" a sintetizat pregnant prioritatea numărului unu a mesajului său de la care el nu s-a mai abătut apoi niciodată în restul campaniei.

Sentimentul "anti-sistem" în 1992

ABANDONÎND pentru moment factorul economic pentru a ne concentra asupra celui social, anul 1992 poate fi caracterizat ca un an dominat, în SUA, de un sentiment "anti-sistem" ("anti-incumbent") în rîndurile alegătorilor. El se datorează unei pluralități de factori.

Pe de o parte, mai multe scandaluri care au compromis în ultima vreme pe unii membri ai Camerei Reprezentanților (de exemplu: emiterea de cecuri neacoperite și girate incorect de banca acestei Camere sau matrapazlîcurile nu tocmai clare comise de biroul de poștă al acestor aleși ai națiunii) i-au infuriat pe mulți alegători care au început să identifice clasa politică cu o gașcă de lîmbuibași și profitori, indiferenți la necazurile celor care i-au ales și trimis la Washington să-i reprezinte. Pe de altă parte, fricțiunile constante dintre un Congres dominat de Partidul Democrat și un președinte republican, fricțiuni care au dus la numeroase veto-uri opuse de acesta proiectelor de lege inițiate de ceilalți, au creat și ele impresia de sistem blocat și de mașinărie care funcționează în gol. Pe acest fundal de nemulțumire și frustrare a apărut și a luat proporție fenomenul Ross Perot.

Ross Perot este un miliardar texan din Dallas, cunoscut opiniei publice atît prin eficacitatea sa în afaceri, cît și prin îndrăzneala sa în unele misiuni delicate (de exemplu, legate de prizonierii americani din Vietnam sau de ostatecii din Iran). Perot a cochetat cu o posibilă candidatură prezidențială ca "independent" prin mai-iunie, trezind atunci un mare interes, mai ales printre tineri. Poziția în exemplu indiscutabil de succes economic și în factor "anti-sistem", el a făcut din reducerea deficitului bugetar federal prioritatea sa esențială. Obișnuit însă mai mult să dea ordine subalternilor decît să manevreze delicat printre capcanele întinse constant candidaților la posturi publice de către mass-media, el s-a retras din joc enervat prin iulie, permițînd însă organizației sale de voluntari ("United We Stand") să continue a aduna semnături pentru adăugarea numelui său pe lista candidaților prezidențiali. Cum voluntarii săi au reușit acest lucru pînă la urmă în toate cele 50 de state ale Uniunii, la 1 octombrie Ross Perot s-a "răzgîndit" din nou și și-a depus în fine oficial candidatura.

Roșul lui Ross Perot în atragerea în procesul electoral a unor grupuri de alegători neinteresate pînă atunci de politică - și mai ales a tineretului - a fost fără îndoială considerabil. La fel de remarcabilă a fost și insistența sa - emulată apoi și de electorat - privind concentrarea, în dezbaterile prezidențiale, pe problemele reale grave ale națiunii și evitarea atacurilor calomnioase la persoană. Electoratul pe care l-a atras el a împușnat partizanii ambilor candidați "oficiali", dar - asta nu e greu de presupus - mai cu seamă pe cei ai președintelui la putere, reprezentantul "sistemului", *par excellence*. Stilul verde, presărat cu vorbe de duh și cu sloganuri populiste al candidatului independent (de genul: I'm Ross, you're the boss), care a cheltuit din buzunarul propriu 60 de milioane de dolari pentru a-și finanța campania, nu i-a lăsat indiferenți pe cei 100 de milioane de telespectatori ai celor trei dezbateri prezidențiale "în trei" din octombrie. Cotat în sondaje la 15-16 % pînă în ajunul alegerilor, el a obținut în final 19 %, scor fenomenal pentru un independent, dar netraductibil, din nefericire pentru el, în "electori", el neieșind pe primul loc în nici un stat (sistemul american de "winner takes all") a jucat aici împotriva lui.

Vahul "anti-sistem" a atras în orbita politicului în 1992 și un alt grup de alegători care s-au mobilizat energic, atît pentru participarea la vot cît și pentru depunerea de candidaturi în Congres (și la Senat și la Camera Reprezentanților): este vorba despre electoratul feminin, astăzi majoritar în SUA (componența celor care au votat marțea trecută a fost de 54 % femei și 46 % bărbați). (2)

1992 - anul femeii în politică

SE ȘTIE de ieri că cel de-al o sută treilea Congres al SUA care-și va începe lucrările în ianuarie 1993 va avea 47 de deputate (+19 față de prezent) din totalul de 438 în Camera Reprezentanților și 6 senatoare (+4 față de prezent) din totalul de 100 de senatori. Noile senatoare, de exemplu, sînt personalități foarte interesante (toate democrate): Barbara Boxer, fostă deputată în Camera Reprezentanților și Dianne Feinstein, fost primar al San Francisco-ului, ambele din California; Carol Moseley Braun din Illinois, prima negresă care intră în această Cameră în istoria Statelor Unite; și Patty Murray din statul Washington a cărei imagine de "mamă în teniși" pare să fi sunat

convîngător unui electorat animat anul acesta de sentimente "anti-sistem".

Anul 1992 pare să reprezinte într-adevăr un moment de cotitură pentru electoratul feminin american. Această cotitură este rezultatul unui efort concertat făcut la scară națională - și botezat de mass-media "Anul femeii în politică" - de a trimite atît în parlamentele statale cît și în cel federal personalități cu idei noi și cu reputații nepătate de scandalurile washingtoniene recente. În treacăt fie spus, feminitatea ca atare n-a garantat întotdeauna o imagine "anti-sistem" și cînd o deputată a fost percepută ca făcînd parte tocmai din acel "sistem" (de exemplu, Mary Rose Oaker din Ohio) ea a pierdut alegerile în favoarea unui candidat cu imagine mai "proaspătă" (un bărbat republican, în acest caz).

Aș menționa de asemenea, în acest context, și importanța sporită acordată, în campania electorală din 1992, soțiilor candidaților la posturile supreme. În ce-i privește pe republicani, multă atenție li s-a dat "primei doamne a țării", Barbara Bush, și celei de "a doua doamne a țării", Marilyn Quayle, în cadrul congresului național al partidului din august, din Houston, Texas. Ambele au ținut discursuri elocvente atunci și au participat apoi activ la campania soților lor, fie apărînd uneori în locul lor (doamna Quayle), fie stîndu-le constant alături (doamna Bush). În ce-i privește pe democrați, de mare interes s-a dovedit personalitatea soției candidatului democrat, Hillary Clinton, o avocată strălucită cu o carieră independentă de cea politică a soțului și care și-a atras, prin august, fulgerele polemice ale taberei republicane în așa măsură încît Bill Clinton a remarcat sarcastic la un moment dat că el nu știuse că George Bush intenționa să candideze la funcția de "primă doamnă a țării." Aceste atacuri neinspirate, dezavuate de opinia publică, au încetat ulterior, Hillary Clinton dovedindu-se, mai ales în ultima vreme, o prezentă redutabilă în jocul electoral al acestui sezon politic. O altă prezentă tonică în tabăra democrată a fost și soția candidatului vice-prezidențial, doamna Tipper Gore, fostă jurnalistă, personalitate bine cunoscută opiniei publice.

O campanie electorală remarcabilă

TOȚI factorii menționați mai sus ar fi rămas probabil fără rezultat dacă nu li s-ar fi adăugat încă unul care s-a dovedit în cele din urmă decisiv: personalitatea candidatului democrat și calitatea campaniei electorale susținută de el.

Bill Clinton și-a declarat candidatura la președinția SUA din partea Partidului Democrat acum 13 luni, în Little Rock, Arkansas, de pe terasa clădirii guvernatoriale, aceeași de pe care el și-a pronunțat marți noaptea discursul de acceptare a victoriei ("acceptance speech"). O extraordinară odisee geografică, politică și morală a urmat apoi pentru candidatul Clinton de-a lungul acestor 13 luni. El a făcut față cu stoicism și tenacitate întii unor calomnii privind infidelitatea conjugală sau evitarea recrutării pentru războiul din Vietnam, apoi atacurilor acerbe ale rivalilor pentru investitura democrată (precum Paul Tsongas, senator din Massachusetts sau Jerry Brown, fost guvernator al Californiei) și, în fine, apariției pe scena electorală a lui Ross Perot. Treptat-treptat el a reușit să câștige în suficiente alegeri democratice preliminare ("primaries") în diverse state de-a lungul și de-a latul țării ca să-și

asigure, la începutul verii, investitura la președinție a partidului său. Dar în iunie el ieșea constant al treilea în sondaje, devansat vizibil nu doar de George Bush, dar și de Ross Perot și aparținând ca un candidat grav "rănit" de atacurile mass-mediei și ale rivalilor și cunoscut publicului larg mai mult prin calomniile licențioase la adresa sa decât prin realizările carierei lui politice. (3)

Faza descendentă a odiseii clintoniene s-a încheiat în vară când candidatul democrat a luat prima decizie inspirată în calitate de "prezidențabil": selecționarea "co-echipierului" pentru "tichetul" democrat în persoana senatorului Albert Gore Jr. din statul Tennessee. Această selecționare era foarte neortodoxă la prima vedere. "Înțelepciunea convențională" spunea că, sudic fiind el însuși, Bill Clinton ar fi trebuit să-și aleagă un partener nordic sau vestic pentru a realiza echilibrul geografic al "tichetului". Iar el și-a ales drept co-echipier... tot un sudic. Dar ce sudici Senatorul Albert Gore Jr., licențiat la Harvard și fost candidat prezidențial el însuși în 1988, avea o excelentă reputație în Senat, era autorul unei cărți serioase despre problemele ecologice ("The Earth in Balance") și era veteran al războiului din Vietnam unde servise ca reporter militar. Însurat cu poplura Tipper Gore, fostă jurnalistă și personalitate activă politic cu care are patru copii reușiți, "Al" Gore a dat echipei democratice un extraordinar elan. Pe această pantă ascendentă se aflau ei în momentul cheie al congresului național al Partidului Democrat, organizat în iulie în New York City.

În timpul acestui congres, ținut energic în mină de latura moderată a partidului, Bill Clinton a reușit să redefinească poziția democrată, pentru el însuși și pentru partidul său, împingând-o spre centrul spectrului politic și lăsând în umbră tendințele stingiste ale altor lideri democrați, ca de exemplu Jesse Jackson. În discursul său de acceptare a investiturii cu care s-a încheiat congresul, el s-a identificat cu doleanțele clasei mijlocii, arătându-se receptiv și față de multe alte păături sociale, grupuri etnice și interese de tot felul. Aparținând astfel ca un candidat al "inclusivității", solidarității naționale și schimbării în mai bine, el și-a sporit considerabil popularitatea. (4)

A început apoi faza finală a maratonului electoral. Ea s-a dovedit a fi neîntrerupt ascendentă. Echipa Clinton/Gore s-a îmbarcat imediat după congresul democrat, cu soții și anturaje, într-o caravană de autobuze în care a bătut apoi în lung și în lat Statele Unite ale Americii, luând astfel contact direct cu mii de alegători obișnuiți din toate colțurile țării de la care ei au aflat multe despre necazurile zilnice și speranțele simple ale omului de rând. Ei n-au încetinit ritmul nici o zi în ciuda locului întâi în sondaje, păstrat cu tenacitate și după congresul republican din august și după reîntrirea în cursa prezidențială a lui Ross Perot la 1 octombrie. Performanța bună a lui Bill Clinton în dezbaterile prezidențiale televizate, mai ales în cea de a doua de pe

15 octombrie din Richmond, Virginia în care întrebările au fost puse de către un număr de alegători încă nedecizi asupra votului lor, i-a sporit imens prestigiul. Candidatul democrat a proiectat atunci o imagine de calm, competență, căldură umană și seriozitate. Pe scurt, el a demonstrat tuturor un comportament pe care americanii îl numesc "presidential" ("demn de un președinte").

Echipa Clinton/Gore și-a continuat neîntrerupt campania cu aceeași înverșunare și după dezbaterile prezidențiale și vice-prezidențiale, în ciuda constantelor sondaje favorabile lor. În prezina alegerilor candidatul Bill Clinton s-a angajat personal într-o serie de mitinguri electorale, făcând campanie timp de 29 de ore "non-stop" și parcurgând o distanță de 6.500 km., în 9 state și 3 zone orare. El și-a încheiat "ziua" cu un miting ținut la răsăritul soarelui pe 3 noiembrie în Colorado, stat în care avea să iasă pe primul loc cu 14 ore mai târziu, în ciuda tradiției lui republicane de lungă durată. Răgușit și nedormit, dar plin încă de o energie care a băgat spaima în adversari, Bill Clinton s-a retras în fine, în cursul dimineții de marți, în Little Rock, Arkansas unde a votat el însuși și a așteptat apoi rezultatele alegerilor în compania soției sale Hillary și a fiicei sale Chelsea. La 10 seara, ora Arkansas-ului, guvernatorul candidat devenise președintele-ales Bill Clinton.

Fie că ai votat pentru președintele-ales Bill Clinton, fie că nu, este imposibil să nu recunoști extraordinara tenacitate, redevabilă rezistență fizică și mentală, acuitatea intelectuală și dinamismul candidatului Bill Clinton. Cel mai prețios compliment în acest sens i-a fost făcut marți noaptea de către ferocul lui adversar, vice-președintele Dan Quayle, care, în discursul de recunoaștere a înfrângerii ("concession speech"), a spus următoarele: "Bill Clinton a condus o campanie foarte bună, foarte dură și foarte dinamică. Dacă el va conduce și Statele Unite în același stil totul va fi în regulă."

Noua echipă a executivului american se remarcă prin tinerețe, competență și dinamism. Electoratul american a optat în final, nu fără ezitări și strângeri de inimă, pentru schimbare și pentru asumarea riscului cu liderii aparținând unei noi generații. (5)

În ianuarie 1993, la sfârșitul mandatului președintelui actual, un capitol al istoriei americane și mondiale se va fi încheiat: capitolul războiului rece. Meritul istoric al președintelui George Bush în încheierea cu succes a acestui capitol nu va putea fi uitat de nimeni niciodată. Dar prin alegerea, la 3 noiembrie 1992, a lui Bill Clinton drept cel de-al 42-lea președinte al țării, Statele Unite ale Americii încep să privească acum spre secolul douăzeci și unu.

Eliza Miruna Ghil

5-6 noiembrie, 1992
Universitatea din New Orleans

Basme din Orientul arab

ÎN VĂLMĂȘEALE de ediții întocmite la repezeală, în vederea obținerii unui profit cât mai mare și cât mai rapid, *Basmele arabe*, traduse (din arabă!), antologate și prefăcute de Nicolae Dobrișan, fac notă aparte. Tipărite în două volume, pe o hârtie aspră, în colecția bpt a Editurii Minerva, *Basmele arabe* se disting prin minuția și pedanteria cu care sînt susținute de note explicative, întocmite de autorul antologiei. Prefața voluminoasă, de aproape treizeci de pagini, alcătuiește, împreună cu notele de subsol, prezente la tot pasul, un mic dicționar al istoriei, mentalității și civilizației islamice, oferind cititorului informații diverse privind cultura, geografia, istoria și alcătuirea socio-politică a vieții musulmane din Orientul arab.

Basmul arab, avîndu-și geneza îndepărtată în cultura populară preislamică, a coexistat sincretic cu alte forme de cultură religioasă, de la mitologiile primitive, pînă la spiritualism, totemism și chiar superstiții. În literatura arabă basmul fiind o noțiune mai largă decît în cultura europeană, - cuprinzînd categorii precum legendele, anecdotele, poveștile - și dată fiind interferența credințelor vechilor civilizații (sumeriene, babiloniene, asiriene) ale Orientului Mijlociu în stratul arab, alcătuirea unei antologii de basme e o întreprindere extrem de anevoioasă, care solicită capacitatea și iscusința arabistului în selectarea și ordonarea coerentă a multitudinii de genuri și motive epice orientale. Selecția lui Nicolae Dobrișan urmărește nu numai publicarea unor texte încântătoare prin ele însele, basme frumoase și exotice, dar și descifrarea, printre rînduri, a unor indicații de istorie și etnologie a lumii musulmane medievale. Astfel, autorul ediției scoate în relief organizarea socială specifică a lumii musulmane arabe. De exemplu, noblețea societății tribale arabe a creat sentimentul onoarei și a impus respectarea strictă a legămîntului, motive recurente în basme.

Eposul arab nu s-a rupt niciodată definitiv de literatura de inspirație religioasă. Toată cultura populară arabă e sincretică. Prima explicație a acestui fenomen perpetuat pînă în zilele noastre este aceea că islamul continuă să fie o religie puternic implicată în existența socială și individuală.

Nicolae Dobrișan privește autenticitatea și originalitatea basmului arab din perspectiva situației lui într-o arie de cultură determinată de cutumele și legile religioase islamice, care dau un caracter aparte literaturii al cărei „background” îl constituie. Personajele-cheie ale lumii islamice arabe sînt protagoniștii cei mai frecvenți ai basmelor: califul, întruchipînd monarhul înțelept, cadiful, însărcinat cu rezolvarea problemelor sociale ale comunității, notarii, emirii, vizirii, beduinii, cerșetorii.

Din punct de vedere strict estetic, unele basme din antologia de față sînt realizări de excepție. Ediția alcătuită de Nicolae Dobrișan s-a epuizat repede, dar sperăm în noi tiraje, dat fiind faptul că ea este deja o carte de referință pentru eposul popular arab.

Fevronia Novac

Basme arabe: Noaptea nefricăților (I) și Vînătorul și vrăjitoarea cu pălărie de pene (II), antologie, note și traducere de Nicolae Dobrișan, Editura Minerva, 1991.

Note:

1. Alegerea președintelui american se face prin sufragiu universal indirect

Tehnic vorbind, Bill Clinton va deveni președinte-ales numai pe 6 ianuarie 1993 când Colegiul Electoral, format din electorii reprezentînd cele 50 de state ale Uniunii și Districtul Columbia îl vor alege conform mandatului dat lor de rezultatul votului popular din statul respectiv.

2. Menționez ca detaliu simptomatic pentru sentimentul "anti-sistem" și alegerea primului indian american în Senatul federal din ultimii mai bine de 60 de ani: democratul Ben Nighthorse Campbell din Colorado, membru al tribunalului Cheyenne, o figură pitorească, cîștigător al medaliei de aur la olimpiada din 1964 ca co-echipier în selecționata SUA de judo.

3. Născut în Hope, Arkansas în 1946, Bill Clinton este de profesie avocat. De origine modestă (mamă infirmieră, rămasă văduvă cu trei luni înainte de nașterea fiului ei Bill), el a făcut studii strălucite la Universitatea Georgetown din Washington, D.C. și la Yale School of Law. Cîștigător al prestigioasei burse "Rhodes Scholar", a petrecut și doi ani la Oxford în Anglia. Întors în Arkansas după studii, el a fost profesor de drept la Universitatea din Arkansas, ministru de justiție al statului Arkansas și, din 1980, guvernator al statului fără întrerupere. Soția sa Hillary a absolvit Wellesley College și Yale School of Law (unde s-au cunoscut). Au o fiică în vîrstă de 12 ani, Chelsea.

4. În contrast cu această reușită, congresul

republicanilor din august în Houston, Texas este considerat astăzi de toți comentatorii politici ca un adevărat fiasco. Congresul și platforma partidului au fost acaparate atunci de latura de extremă dreaptă a partidului. Liderii acesteia, ca Pat Buchanan și Pat Robertson, au reușit să alieneze, prin remarcile lor stridente, grupuri importante ale electoratului, precum femeile în cîmpul muncii (astăzi majoritate în SUA) sau alegătorii aparținînd unor religii non-protestante. Aceste greșeli s-au plătit scump marșea trecută.

5. Au votat masiv pentru Clinton/Gore după cum urmează: femeile - 46 % (față de 37 % pentru Bush/Quayle); tinerii între 18-29 de ani - 44 % (față de 34 %, B/Q și 22 % Perot/Stockdale); cei care au votat pentru prima dată în 1992 - 48 % (față de 30 %, B/Q și 22 %, P/S); negrii - 82 % (față de 11 %, B/Q); cei de peste 60 de ani 50 % (față de 38 %, B/Q); cei cu educație modestă - 55 % (față de 28 %, B/Q) și cei cu educație foarte avansată ("postgraduate") - 49 % (față de 36 %, B/Q); catolicii - 44 % (față de 36 %, B/Q) și evreii - 78 % (față de 12 %, B/Q); și, în fine, toate categoriile cu venituri sub 50.000 de dolari pe an, adică clasa modestă și mijlocie. În ce privește spectrul politic, simptomatic este votul "moderaților" - 48 % (față de 31 %, B/Q și 21 %, P/S) și al "independenților" - 38 % (față de 32 %, B/Q și 30 %, P/S). 104 de milioane de alegători au participat la vot pe 3/11/92, număr istoric, adică 55 % din cei înscrși pe listele electorale, procentaj foarte ridicat pentru SUA (*New York Times*, 5/11/92).

Expoziții pariziene

La Muzeul Luvru poate fi vizitată pînă la 1 februarie 1993 prima mare expoziție consacrată artei bizantine în Franța, după 1931. Este vorba de lucrări din patrimoniul Luvrului și al unor colecții publice franceze. Tot pînă la 1 februarie va rămîne deschisă „Crucificarea” - o origi-

nală expoziție de la Muzeul Picasso din capitala franceză. Această manifestare își propune să reunească în jurul capodoperei lui Picasso, pictată în 1930, și al ansamblului de 220 de desene consacrate temei crucificării, opere ale lui Willem de Kooning. Să ne întoarcem la Luvru,

unde pînă la 7 februarie 1993, o selecție de 60 de picturi va permite să se retraseze parcursul aceluia mare nume al impresionismului care a fost Alfred Sisley. Să amintim că „Etruscii și Europa”, o magnifică expoziție de la Grand Palais din Paris, va fi pînă la 14 decembrie o mărturie despre această civilizație care, existînd cu 700 de ani înainte de Christos, n-a încetat să intrige prin patrimoniul ei cultural. În imagine: „Mașina de la Marly” (1873) de Alfred Sisley.

Trecutul îngropat al Japoniei

Expoziția „Japonia antică” la Galeria Arthur M. Sackler - Smithsonian Institution, Washington, este prima organizată în Vest, dedicată artei preistorice a acestei țări. Cele 250 de obiecte expuse obligă la o reconsiderare a opiniilor formulate pînă acum despre arta japoneză. Într-adevăr este un fenomen sintetic ce asimilează influențele străine care intră în sfera ei de manifestare, dar nu este derivativă, așa cum se susținea pînă acum, pentru că primele ei manifestări nu datează de pe vremea pătrunderii în insulă a budismului dinspre Coreea și China. Săpăturile întreprinse în marile

gorgane funerare, unde pînă după al doilea război mondial nu a fost voie să se pătrundă, au scos la iveală piese datînd din neolitic, dar mai ales cele mai vechi piese de olărit din lume, datînd din epoca Jomon, dovedind astfel că populația insulelor japoneze este cu mult mai veche decît anul 600 era precreeștină, dată fixată fără dubii de istoria oficială.

Arta și banii

La umbra recesiunii, s-a deschis recent la Koln faimosul Tîrg de artă „Art Cologne”. În ciuda crizei, raporturile artei cu finanțele apar mai evidente ca oricînd. A te pricepe la afaceri - proclama Andy Warhol, celebrul artist american - este modul cel mai fascinant de a face artă”. La asemenea puncte de vedere au aderat mulți organizatori de expoziții importante; între ei și Jan Hoet organizatorul „Documentei IX” de la Kassel din acest an. Prioritatea interesului pentru numărul de vizitatori și publicitatea din mass-media este absolută, susține articolul „Cum să faci bani cu ajutorul artei?”

Între femei

Printre filmele remarcate anul acesta la Mestra venețiană s-a remarcat și Orlando, ecranizare după celebrul roman al Virginiei Woolf, cu o actriță minunată, Tilda Swinton, în rolul principal. Regizoarea, Sally Potter, este la primul său lungmetraj și și-a propus, prin personajul ambiguu imaginat de Virginia Woolf, să realizeze un portret de femeie liberă. A rezultat, se pare, mai degrabă un portret de militantă feministă la Simone de Beauvoir apărînd, zic criticii, „cu un vesel prozelitism imaginea puțin obișnuită a unei supremații totale a genului feminin.”

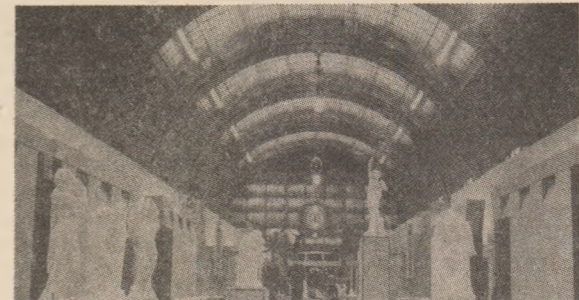

Astfel îl numește revista „L'Événement du jeudi” (5-11 noiembrie) pe poetul și romancierul Robert Sabatier (în imagine), membru al următoarelor jurii: premiul academiei Mallarmé, premiul Appolinaire, premiul Charles Exbrayat, premiul

Juratul cel mai „cumulard”

Courteline, premiul literar al fundației Prințul Pierre de Monaco, premiul Henri Hertz, premiul Jean Bresson-Société Générale, marele premiu al limbii din Franța, premiul Marcel Proust, premiul Maurice Genevoix, premiul celei mai bune cărți străine, premiul Michel Dard, marele premiu al romanului din orașul Cannes, premiul Sud Jean Baumel, premiul Valéry Larbaud, fără să uităm, bine-nțeles, premiul Goncourt și sateliții lui (pentru poezie, nuvelă, primul roman și biografie). Într-adevăr o performanță!

Peisajul muzeelor franceze

Într-un recent interviu acordat revistei „Vie des Arts”, Jacques Salloins, director al muzeelor din Franța, referindu-se, în general, la muzee și, în special, la muzeele de artă, a apreciat că acestea cunosc astăzi o mutație fără precedent. O mutație în jurul mai multor teme. Prima temă este mutația fantastică a numărului muzeelor. În Franța există, în prezent, 300 de șantiere de renovare, de extindere sau de construcție. Niciodată după anii '60, peisajul muzeelor franceze n-a cunoscut o asemenea transformare, ceea ce implică o nouă reflecție asupra muzeografiei: exigențe de calitate, de estetică, de excelență

care, evident, merg mîna în mîna cu transformările acestor clădiri. A doua mutație: cea a publicului vizitator. Niciodată muzeele n-au primit atîta lume. „Anul acesta vom înregistra 60-70 milioane de intrări în toată Franța”, spune J. Salloins. „O creștere mare a numărului de intrări, dar mai mică a numărului de vizitatori, căci mulți vin și revin. Este mai de-

grabă vorba de o accentuare a practicii, decît de o extindere. În mare, în zece ani, am trecut de la 27% la 30% din populația franceză care frecventează muzeele.” A treia caracteristică este evoluția colecțiilor. Aceste colecții n-au fost niciodată atît de îmbogățite, extinse, renovate, întreținute așa cum sînt ele astăzi. În imagine: Aspect din noul Muzeu Orsay.

SCRISOARE DIN FRANȚA

Sfîrșit de toamnă în banlieu

BONJOUR Franța. Sfîrșit de noiembrie. Plouă în dușmănie. Întru belșug. Pe trotuare, la tot pasul, ude, alunecoase, turtite, broaște, mumificate, gălbui. Nul Frunze de platan, muiate de ploaie. Vecina, babă hîrcă, picioare strîmbe, un singur dinte, peste zîmbetul larg: „V-ați întors?... Noutăți? Cărbunarii din colț lichidează. Cui să mai vîndă cărbuni?” Ea e singura cumpărătoare, în căsuța muribundă dintre blocuri, cu sobe ancestrale. De la fereastră, se vede cedrul mereu verde. Și arbustul doldora de iasomie galbenă. Zici că a venit primăvara, nu alta. Ciudățenie. Acum, în preajma iernii, înflorește. În martie fi dă frunza. Ploaie și vînt. Decor pașnic, acoperișuri de țiglă și ardezie, cu fronton triunghiular. Suite de copaci, tunși soldățește, ronduri de flori, cercuri, volute, supuse normelor clasice. Totul geometric, franțuzesc. Decor, exterior, plăcut ochiului. Fără ecou subteran. Celulele mele nervoase au înregistrat străzile, stradelele, fundăturile bucureștene. Încet, în memorie, se cufundă curțile lungi, înguste, casele „vagon”, bolovanii

caldarimului, mușetelul din interstiții. Un naufragiu, un cancer blînd, lent. La suprafață plutește CASTELUL, din fosta „Nicolae Iorga”. Superbutic de cristal. Misterioase mărci, exotice, de parfumerie, blănuri, lenjerie, mobilă stil, televizoare japoneze... Decor, mie străin, mut, mai ireal decît prăvăliile din Chaville: fierărie, porțelanuri, fructe-legume, frizerie... Hotărît lucru, s-a zis cu galaxia Gutenberg. În ciuda festivalurilor naționale și internaționale, și tirgurilor cărții. În ciuda milioanele de volume care apar zilnic. Unde sunt zăpezile de odioasă? Unde cuconițele care ciripeau, la gura sobei, excitate, numărînd amănții lui George Sand? Și cum a fost, cînd a fost... Oricîte biografii minuțioase, sofisticate, superbe s-ar scrie, despre celebri scriitori, haloul lor luciferic, de ingeri revoltați, a pălit pînă la nevăzut. Unde e rețeaua cu care prindeau inteligența mondială și o țineau în puterea lor magică?... IMAGINEA e regină. Preoții, magicienii ei: prezentatorii vedete de la televiziune. Patrick Poivre d'Arvor, TF1,

declară ziaristei, în cartea proaspăt apărută: *L'homme d'image. O meserie. O pasiune*, că primește două-trei sute de scrisori, zilnic. Îl jenează, zice, rolul pe care-l joacă. Nu și l-a dorit. (Să-l credem?) E ceva irațional, comentează P.P.A., lucid, în felul cum i se adresează publicul, ca la ultimul recurs, ca la o autoritate cu puteri excepționale, ca la un fel de „extraterestru”. Și tocmai cînd să mă acomodez cu empireul vedetelor mediatică, pac, ultimul scandal mă trage jos, pe pămînt. „Afacerea” Botton. Industriașul multimilionar, ginerele omului politic Michel Noir, acuzat de treburile necurate, îi tirăște după el pe ziaristii vedete, Anne Sinclair, P.P.A. etc... Relații strînse, dineuri, vizite, voiajuri cu avionul, plătite de industriaș. Și uite-i cum vin, cumînți, ca miei la strungă, unul după altul, aștrii televiziunii, și declară în fața națiunii telespectatoare: „N-am avut nici un fel de relații profesionale”, „Nu i-am făcut nici o publicitate”, iar P.P.A., precis-evaziv, cu ton alb „N-am luat, niciodată, bani de la el”.

O franțuzoaică mi-a povestit, cîndva, cum mama ei, doamnă vîrstnică dar - jură fiică-sa - cu mintea întregă, cînd se apropie emisiunea lui P.P.A. se parfumează, se dichisește, își schimbă toaleta, și, abia după asta, se instalează în fotoliul din fața LUI. Mi-am adus aminte de istorioara tragi-comică, atunci cînd idolul a rostit lapidara frază, inconfortabilă... N-aș fi vrut să fiu în pielea bătrînei adoratoare. Dar, vrînd-nevrînd, seară de seară, am stat la „liturghia” televiziunii: Jurnalul de la ora 8. Nici miercuri, cînd voiam, cu tot dinadinsul să ajungem la Paris, nu am putut părăsi Chaville-ul. La Centrul Cultural Român era o seară Matei Vișniec, teatru și poezie. Rețeaua pariziană de metro, în grevă. Așa că tot cu P.P.A. am rămas. De dragălaș, nimic de zis, e dragălaș. Și malițios, pe cît se poate. Ba uneori (rarisim!) sare peste cal, îl ia gura pe dinainte, și atunci de-abia, mai puțin extraterestru, se fisticește, se roșește, și devine, într-adevăr, „adorabil”.

Maria Banuș
Chaville, 22 noiembrie

• În Franța, realizatorii de televiziune au statut de mari vedete, ei, la rândul lor, putând face și desface o glorie. Astfel se explică de ce se bucură de succes și cărțile ce le sînt consacrate. Recent a apărut la editura Presses de la Cité volumul *Văzut la T.V.*, în care caricaturistul Jean-Claude Morchoisine și morfo-

psihologul Carleen Binet analizează fizionomiile unor celebri prezentatori. În imaginile de mai sus, telespectatorii români ce urmăresc TV5 au putut desigur recunoaște pe Claire Chazal, prezentatoarea teledifuziunii și pe Jean-Pierre Foucault, animatorul emisiunii de divertisment „Sacre soirée”.

Evitabilul și inevitabilul

• Revista new-yorkeză underground „15 minutes” publică, în ultimul său număr, un fragment din jurnalul (nepublicat) al lui Julian Beck - figură legendară a anilor 60-70, creator al lui Living Theatre. Beck, care a murit în 1985 la vârsta de 60 de ani și care a format cu soția sa, Judith Malina, un cuplu celebru în perioada mișcării „hippy”, recunoaște în fragmentul de jurnal publicat că a avut o legătură sexuală cu pictorul Jackson Pollock - nu și cu Tennessee Williams însăși (homosexual notoriu), a cărui moarte accidentală, în 1983, îi prilejuiește notațiile din jurnal; de notat că și Jackson Pollock a murit în urma unui accident (în 1956), ceea ce-l face pe Beck să întocmească o „listă fatală” a celor răpuși în acest mod: „Sherwood Anderson, Bernard Shaw, Pierre Curie, Shelley, Marlowe, Eschil, Jackson Pollock, Nathaniel West, Frank O'Hara, Camus, accidente, nenorociri, întâmplări anormale, dezastru rutiere, o cădere, neatenție, evitabilul și inevitabilul.”

Liniește pentru scris

• Revista „Lire” a întrebat cîțiva scriitori francezi cum se protejează de vîrtejul vieții cotidiene pentru a lucra în liniște. Philippe Sollers (în imagine) a răspuns printre altele: „Literatura este un război antisocial (...). Trebuie să te organizezi de o manieră militară, cum au făcut-o Hemingway, Kafka, Joyce, Proust, Céline”. Organizarea spațiului și timpului pentru scris fiind

primordiale, Sollers e de părere că trebuie să ai un apartament pentru a lucra și altul pentru a trăi...

În căutarea forței interioare

• „Întotdeauna am fost în căutarea forței interioare care se ascunde în spatele măștii fiecăruia” spune canadianul Yousuf Karsh care a fotografiat cele mai multe personalități ale lumii: Gérard Depardieu, Charles de Gaulle, Ernest Hemingway, Winston Churchill. În expoziția „Arta portretului”, prezentată între 3 septembrie și 1 noiembrie la Musée des beaux-arts din Montréal, Y. Karsh a redat, în 200 de fotografii, șaizeci de ani de carieră.

Premiul Uniunii Latine

• Premiul internațional al Uniunii Latine pe anul 1992 a fost decernat recent la Roma scriitorului francez Jean-Marie Le Clézio. Acesta a fost desemnat de către un juriu de scriitori aparținînd unor țări de cultură latină, printre care Jorge Amado, Carlos Fuentes, Dan Hăulică, Philippe

Sollers, Manuel Vasquez Montalban, Tahar Ben Jelloun, în detrimentul unui alt favorit, sicilianul Vincenzo Consolo. Fondat în urmă cu trei ani, premiul internațional al Uniunii Latine își propune să promoveze difuzarea și traducerea unor lucrări ale laureaților.

Greenaway la Luvru

• După Antonioni, iată că și Peter Greenaway (poate regizorul cel mai interesant al momentului) are parte de onorurile Luvrului - printr-o retrospectivă a creației sale, programată între 20 noiembrie și 6 decembrie, dar și printr-o expoziție, „Zgomotul norilor” (desene din colecția muzeului, alese de Greenaway), între 6 noiembrie și 1 februarie. Regizorul britanic va fi prezent în auditoriumul Luvrului pe 5 decembrie. Trebuie știut că Greenaway a urmat studii serioase de pictură înainte de a se dedica cinematografului.

Agendă încărcată

• După ce la începutul acestui an a realizat filmele „Waterland” cu regizorul Stephen Gyllenhall și „Damage” cu regizorul Louis Malle, cunoscutul actor britanic Jeremy Irons (în imagine) a lucrat în toamna aceasta, la Toronto, la versiunea cinematografică a succesului teatral de pe Broadway cu „Domnul Butterfly” de David Henry Hwang, în regia lui David Cronenberg. În ianuarie 1993, Jeremy Irons va zbura în Portugalia, pentru a lucra la filmul „Casa spiritelor”, adaptarea romanului omonim al Isabellei Allende, în regia lui Bille August, alături de actrițele Glenn Close și Meryl Streep.

Loma Nera

• În nordul Perului, ce aparținea în secolul 3 e.n. regatului Moche, există un important sit arheologic, Loma Nera, unde s-au găsit morminte conținînd numeroase obiecte de aur, argint și aramă, măști, podobe, paruri. O expoziție cu 125 de obiecte funerare precolumbiene găsite la Loma Nera va fi deschisă la Metropolitan Museum of Art din New York.

Pagină realizată pe baza lecturilor din revistele: Le Nouvel Observateur, Livres de France, Magazine littéraire, Cahiers du cinéma, Observer, Paris Match, Lire, Sydsvenska Dagbladet, T.L.S.

Norwegian Literature

DUPĂ cum reiese din revista *Norwegian Literature*, literatura norvegiană (prea puțin cunoscută la noi) pare a avea probleme foarte asemănătoare cu cele ale literaturii române. Autenticitatea valorii ca vigoare în timp, capacitatea de a-și integra propriile capodopere, acreditarea unui sistem de criterii și ierarhii care să justifice orice fapt petrecut pe terenul ei.

Numărul 4/5 din septembrie 1992 abordează concret toate aceste chestiuni prin referirea la un caz particular: Henrik Ibsen. Titlul primului articol este remarcabil de ferm și de tranșant: *Îl merită Norvegia pe Ibsen?* Scriitorul norvegian și-a scris cea mai

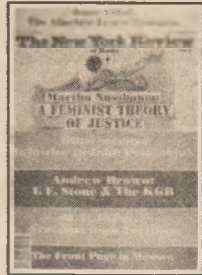
mare parte a operei sale în străinătate, izolîndu-se cu bună știință de atmosfera norvegiană, pe care o socotea apăsătoare și nocivă. Încercările culturii norvegice de a-i recupera opera (prin organizarea anuală a unor festivaluri de teatru Henrik Ibsen) nu se bucură de prea mult sprijin financiar, astfel încît s-ar părea că anul acesta s-a desfășurat ultimul festival de acest tip. Numele lui Ibsen se bucură însă de un oarecare respect de vreme ce el este purtat chiar și de un garaj central din Oslo, precum și de una din gările importante ale orașului.

În ciuda unui început pesimist dacă nu descurajator, literatura norvegiană nu pare a se afla într-o situație critică. O dovedesc articolele al căror principal scop este de a nota ecurile acesteia în străinătate. De la Rusia (receptivă față de literatura norvegiană veche) pînă la Franța, surprinsă de niște „străini frumoși” și la America unde se pune deocamdată mai mult problema unei receptivități față de limbă, lumea se vedește a fi foarte deschisă.

Cel mai mare avantaj al articolelor publicate în această revistă este priza la actualitate, susținută de un evident interes pentru problematizare, ceea ce le face, bineînțeles, foarte captivante. *Cel mai îndrăzneț roman al anului, renașterea eseului norvegian, relația autor-cititor, miza filosofiei*, iată cîteva centre de greutate ale revistei. După cum se vede, deși acuză dificultăți diverse, cultura norvegiană are atît luciditatea cît și forța de a se salva prin analiză. (A.D.)

The New York Review of Books

DIN bogatul sumar al numărului 16 al revistei *The New York Review of Books*, patru articole ample sînt consacrate scriitorilor. În *The Romance of Lewis Sinclair*, (Gore Vidal) îl readuce în memoria cititorilor pe scriitorul despre care se vorbește foarte puțin în propria țară, cu excepția orașului natal: Sauk Centre, Minnesota, dar ale cărui personaje, în chimb, au ajuns să trăiască independent de creatorul lor. Și totuși, în 1930, lui Sinclair Lewis i s-a decernat Premiul Nobel pentru literatură. A mai trăit apoi douăzeci și unu de ani, perioadă în care a continuat să scrie proză, a cochetat cu teatrul, ca autor și actor, a militat împotriva intrării Americii în război. Opera sa nu a creat o

nouă școală stilistică, așa ca a lui Hemingway, sau James, Faulkner sau Flaubert, dar literatura americană modernă nu poate fi concepută fără romanele lui Sinclair Lewis. Camilo Jose Cela este un alt laureat ale Premiului Nobel pentru literatură, pe anul 1989. A fost multă vreme o personalitate controversată: el nu s-a numărat printre intelectualii și artiștii spanioli care au părăsit țara după victoria finală a Naționaliștilor în 1939, din care pricină a fost acuzat de colaboraționism cu forțele fasciste. Însă biografia și întreaga sa operă resping prin complexitatea lor, o asemenea etichetare - este ceea ce dezvoltă și ilustrează Sarah Kerr în *Shock Treatment* concentrîndu-și atenția în mod special asupra a cinci romane traduse în limba engleză. Sue Walpern ia în discuție, în articolul *Do the Right Thing*, volumul *Billie Dyer and Other Stories* al lui William Maxwell, scriitor ce nu s-a înscris niciodată în moda timpului. Romanele și povestirile sale nu tratează în mod special nici problemele sexuale, nici pe cele ale ego-ului, ci se apleacă în mod deosebit asupra memoriei, asupra destinului și misterelor caracterului uman, asupra dimensiunilor morale. *Litera stacojie* pare abordată dintr-o perspectivă puțin obișnuită în *The Opera of the Scarlet Letter*, semnat de Alfred Kazin care se întreabă la începutul articolului „de ce nu există o operă compusă după acest roman?” De fapt este un pretext pentru o nouă analiză a cărții care s-a născut dintr-un tulburător conflict interior al lui Hawthorne - respectul profund pentru trecutul strămoșilor săi și disprețul neiertător față de inchișitoriala eră puritanistă. (I.H.)

România literară

Calea Victoriei 133-135, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86, 650.47.28, 650.33.69, Fax: 12.82.53.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - redactor-șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Alex. Ștefănescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Mihai Grecu (secretar de redacție), Elena Horasangian, Nina Pruteanu, Alexandra Voicu (corectură), Elena Mareș (stenodactilografă), Andriana Fianu, Nicoleta Micu (secretariat), Maria Micu (curier).

Colegiul de conducere: Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu, Mihai Pascu, Alex. Ștefănescu, Adriana Bittel, Ștefan Aug. Doinaș (reprezentant al Uniunii Scriitorilor) și Valentin Racovița (reprezentant al grupului de publicații Topaz).

Pașinație pe calculator: George Cojocariu, Mircea Stoian.

Tehnoredactare computerizată: Manuela Drăghici, Horațiu Olimpiu Rădulescu.

Correspondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Dorin Tudoran (Washington).

Editor:
Topaz G.A. S.R.L.
Președinte:
Octavian Mitu

Revista revistelor

Cercul vicios

•După despărțirea sa de Partidul România Mare, Radu Theodoru e făcut de doi bani în paginile revistei în care a publicat aproape număr de număr, timp de doi ani. Redacția l-a declarat agent al KGB-ului. Aviz amatorilor de colaborare la „România Mare”. În nr. 48 din EXPRES MAGAZIN aflăm că interpretul agentului Cooper din Twin Peaks s-a îndeletnicit în adolescență cu furtul de mașini, drept care, înainte de a ajunge pe platourile de filmare, a făcut un popas în pușcărie. Fura mașini fiindcă dorea să participe la curse auto și n-avea bani să-și cumpere un automobil de concurs. După ce a ajuns vedetă de cinema, cursele de mașini nu-l mai atrag ca odinioară. Și nu și-a cumpărat încă o mașină sport. E de înțeles: se teme probabil de hoți. Tot din *Expres Magazin* aflăm că soarecii albi se feresc de incest. Dar soarecii cenușii? „Să ne păstrăm capetele pe umeri, pentru că, vorba unui țăran din jurul Bucureștiului, vrem-nu vrem, ne aflăm într-un *circ vicios*. Negrul sau albul văzute de mulți se arată a fi mai degrabă cenușii. La fel ca eminențele zilelor noastre” afirmă Radu Călin Cristea în nr. 149 al revistei „22”. Noi ne păstrăm capetele pe umeri, dar dacă tot e *circ*, măcar să punem preț la intrare. • Într-un articol intitulat *Paranoia sau infantilism*, Ovidiu Constantinescu îl atacă în JURNALUL LITERAR, nr 31-34, pe colaboratorul nostru Tudor Rotaru din pricina necrologului pe care acesta l-a scris despre Lucia Demetrius. Am recitat articolul incriminat. El cuprinde anumite rezerve ale autorului său față de scriitoare, dar nu ni s-a părut nici veninos, nici vindicativ și cu atât mai puțin ostil. • Consacrat memoriei lui Mircea Vulcănescu, numărul din noiembrie al *Jurnalului literar* ni se pare dens, interesant atât prin articolele exegetice cât și prin paginile memorialistice despre personalitatea filosofului. Alături de ele, un text inedit de Mircea Vulcănescu despre poezia lui Paul Sterian. Nu i-am făcut proști pe nouăzeciști care alcătuiesc suplimentul din revista LUCEAFĂRUL. Doar le-am atras atenția că una dintre afirmațiile lor despre Monica Lovinescu e prostescă. După procesul de intenție pe care ni-l dresează, pe subpuncte, în suplimentul lor, răstălmăcindu-ne cuvintele (sau dovedind că nu le-au înțeles), nu ne rămâne decât să ridicăm din umeri. • Numărul din luna octombrie al revistei ATENEU cuprinde un interviu, nesemnă, cu Agatha Grigorescu Bacovia, realizat în 1981, la Bacău și un text intitulat *Amintiri despre Bacovia* despre

adolescența poetului. În locul semnăturii, o explicație amuzantă, de o subțire ironie a redacției: „Textul de mai sus reprezintă o parte dintre răspunsurile pe care autorul, nepot de soră al poetului, avocat respectabil, le-a dat, în ianuarie 1988, la un chestionar privitor la Bacovia, alcătuit de dl. Constantin Călin pentru o lucrare a sa”. În același număr, un grupaj de versuri de Magda Cărneci și un amplu interviu cu actorul Teofil Vâlcu. Un interviu emoționant, prin forța cu care atât de înzestratul actor știe să traverseze calvarul pe care i l-a pregătit soarta: „Omul care este lovit de destin trebuie să se arate puternic. Și eu sînt foarte puternic și fac tot ce-mi stă în putință să înlocuiesc ceea ce mi s-a luat, prin fantezie, prin imaginație. Îmi construiesc propriul rol (...) Îmi pun propria realitate în scenă, ca să pot traversa cât mai bine perioada asta de așteptare. Pentru că eu mai am speranța că voi vedea într-o zi...”. • Tot mai bine structurată revista POESIS, care în numărul dublu, 10-11, consacră câteva pagini, excelente publicistic, Zilelor culturale „Poesis” -

92. • Cronică literară a revistei e susținută de George Vulturescu. • *Poesis*, am mai spus-o, e o revistă care, în pofida imenselor greutăți pe care le au de traversat poezia și poeții la această oră, ne ajută să privim cu optimism destinul Poeziei. • În numărul citat din „22”, serialul Gabrielei Adameșteanu despre cele douăsprezece zile pe care le-a petrecut, recent, în Japonia se subintitulează: *Modelul japonez este pentru japonezi*. • Îi dăm dreptate, fiindcă iată ce descoperim în MONITORUL din Iași: *Un japonez a încercat să-și dea nevasta drept hrană la rechini*.

Cadavre proaspete

• În ROMANIA LIBERĂ (811), sub titlul „Cotrocenizarea calomniei”, Octavian Paler i se adresează știm noi cui: „Și pentru că vă mîndriți, cu dezinvoltură, cu atitudinea dumneavoastră critică, puteți să-mi citați (...) măcar o singură frază tipărită, pînă la 22 decembrie 1989, în care, fie și în forme aluzive, v-ați pronunțat împotriva dictatorului? Și puteți să-mi citați o singură mărturisire făcută după revoluție, din care să rezulte că v-ați asumat vreo vinovăție, că vă e rușine de ceva, măcar de zîmbetele schimbate cu Ceaușescu?... Degeaba! De unde nu e, nici Dumnezeu nu cere...”. • Cred că într-un an de zile nu vor fi schimbări majore...”, prevestește (sau ne vestește), probabil în cunoștință de cauză, dl. Mișu Negrițoiu, printre altele și președinte al Consiliului pentru Coordonare Strategie

și Reformă economică... (Nu degeaba „votați schimbarea” n-a avut câștig de cauză în fața lui „votați stagnarea”. Am început împreună, stagnăm împreună!). Altfel, interviul cu dl. Mișu Negrițoiu din *România liberă* (nr.812) e interesant și plin de umor: „Acum se creează clasa capitalistă. V-ați gândit ce structură va avea? Cît la sută fostii securiști, cît la sută fostii nomenclaturiști, cît fostii milițieni și cît restul? - Mai e loc și pentru restul?...”. • În același număr al *României libere* aflăm că primul episod al anchetei t.v. despre osemintele descoperite în perimetrul castelului Ghica de la Căciulați (realizat de Vartan Arachelian și George Borșaru) a fost difuzat între orele 1 și 2 noaptea, cînd, se știe, majoritatea oamenilor dorm. În același timp, aflăm din ce zice „Grupul de la Actualități, avizat probabil, de conținutul emisiunii (...) pare să fi intenționat a-i contracara efectul, altfel nu se explică zelul subit și insistența cu care Actualitățile au prezentat trei seri la rînd, în ediția de maximă audiență, relatări despre descoperirile de la Căciulați, chiar înainte de programarea emisiunii în cauză, cu toate că un an de zile nu arătaseră nici o preocupare în acest sens. Actualitățile, pe care le urmărește toată lumea, au adoptat un ton echivoc și o exprimare dubitativă cu privire la autorii genocidului... (Or, în emisiunea nocturnă, „dubitativul” e înlocuit - documentat - de afirmația că asasinatele anticomuniste de la Căciulați au fost săvîrșite de securitate...). Și încă „tonul echivoc” e cea mai fericită situație. Ce să mai zicem de alte „tonuri” ale Actualităților: stupiditatea, neprofesionalismul, reaua-credință, propaganda CVT-istă, servilismul zelos față de putere, cu care ne-am obișnuit deja. Ne-ar mira dacă lucrurile s-ar prezenta altfel. În aceste condiții, dnul Arachelian „să zică mersi” că i s-a dat emisiunea, chiar și la unu noaptea! Remarcăm, din cotidianul ORA (un ziar care vine, vine, vine) pagina intitulată „Ultimele orașului” cu fragmente de „spirit” de prin lume adunate. Ex.: Ce mai cumpără lumea? Bikini! Două tinere cu păr lung, negru și rujate ciclăm intens, au cerut, aflăm, „fiecare câte 10 perechi de bikini negri și - stupoare - în timp ce vînzătoarea calcula - au precizat că vor și bon de decont. Nu au vrut - din păcate - să răspundă la întrebarea legitimă a oricărui ziarist aflat la fața locului: care este instituția care decontează bikini?” Chiar, care? Sau tot din *Ora*, ce mai flectăresc în autobuz două studente la medicină?: - Ai simțit azi ce mirosea cadavrul nostru? - Ei, al nostru era proaspăt. Cred că a fost un bărbat frumos la viața lui. Bine făcut, cu mustăcioară... - Are păr? Că al nostru era chel. - Da, are. Și nu e nici gras, nici slab. Numai bun. Abia aștept să bag bisturiul în el!”

„Emil și Eugen sînt niște scopiți”

• În BARICADA nr.48, Geo Vasile acoperă o pagină întreagă, sub titlul *Porți întredeschise*, cu analiza minuțioasă a două numere din revista noastră (nr.35 și 37). Chiar dacă o citește din doi în doi, atunci cînd o face, redactorul secției de cultură a hebdomadurului condus de V.E. Gugui găsește în „România literară” multe puncte de interes, iar delimitările sale critice față de anume idei exprimate în paginile noastre sînt la un nivel apreciabil de civilitate și competență. Într-o revistă flancată, pe copertele interioare, cu poze sexy color și scrisă în general mediocru, faptul că pagina de literatură ne e consacrată cu atât de bune aprecieri e o surpriză plăcută pentru care fi multumim d-lui Geo Vasile. • Citind ultimele trei numere ale revistei ORIZONT constatăm că verva livre „scă a lui Șerban Foartă a obosit, și-a aburit sclipirile tăioase. Se simte (și la el!) un soi de sastiseală postelectorală, o exasperare cu recurs la Bacovia („În ecouri bocitoare/Vine iarna, vine-acuși/Plîng copile pe la uși/ Din armonii cerșitoare/ Răzvrătiții dau ca orbii/ Și flămîndu-i ucigași/ De la sate, la oraș/Au trimis țărani, - corbii...”). • În schimb, pe contrapagină, rubrica de comentariu politic *Canalul 3* semnată C.B.(Cornel Bogdan) e, număr de număr, tranșantă, limpede - cu adevărat un editorial „la zi”, punînd degetul pe rînilor mai vechi sau mai noi ale democrației noastre. Cităm din numărul cel mai recent, 21: „Am ajuns s-o vedem și pe asta: Alcibiade dîndu-i cu tîflea lui Coposu de la înălțimea prezidiului

parlamentar. De sinchisit pare a se sinchisi doar presa. Parlamentarii din opoziție tac «diplomatic», consumînd rușinea ca pe o emisiune de varietăți”. • În același număr, se reproduc unele aserțiuni înregistrate la colocviile revistei „Familia” ce au avut loc la Oradea între 22-24 octombrie. Iată ce a spus, între alții, Ion Simuț în cadrul dezbaterii cu tema *La ce bun poezia în vremuri de criză*: „Scriitorul ca scriitor nu mai are prestigiul pe care l-a avut. El și-l cîștigă din nou ca publicist, ca om politic, ca om de opinie. Esențial, însă, nu se schimbă statutul scriitorului, ci se restrînge zona literarului la datul ei fundamental. Cea mai spectaculoasă cădere, o cădere din rang o suferă poezia. Împinsă din prim-plan, poezia este în căutarea unui alt loc al ei. Paradoxal, în acest fel poezia revine la matca ei, după ce «năvălise» în social politic, ajungînd chiar o unealtă a unei alte îndeletniciri decât cea literară... O unealtă a dictatorului. ...Sigur, aceea era doar pseudo-poezie. Acum, poezia nu-și găsește utilitatea, poetul nu mai știe ce să facă cu mîinile, ca un stîngaci. ...Poezia nu mai poate fi o «unealtă». Ea nu poate fi judecată după democrație, după cum nu a putut fi judecată nici după dictatură...”. • Interesant sub aspect psihologic și literar, conținînd date inedite despre evoluția în timp a relațiilor dintre Eugen Ionescu și Constantin Noica este trialogul pe care l-au avut Mircea Mihăieș și Vasile Popovici cu Marie-France Ionescu, la Paris. Întîmplările povestite vor irita desigur pe zeloșii cultului nenuanțat al lui C.Noica. Fără să știrbească valoarea operei lui Noica, mărturia d-nei Marie-France Ionescu nu va putea fi ignorată de biografi: „Pleacă Noica și, ajuns în țară, îi trimite tatălui meu o scrisoare. Încă o precizare: dacă Noica era prieten cu cineva, atunci era cu Cioran și cu Eliade, și, după cum am spus, doar într-o mică măsură cu tata. Îi scria: Eugen, m-am bucurat atât de mult că te-am întîlnit, pentru că bieții Emil și Mircea sînt atât de îmbătrîniți și nici nu și-au dat seama ce voiam... În schimb, tu etc. etc. Tata sare imediat la telefon și le spune: Uite ce vă face prietenul vostru Dinu, uite ce părere are despre voi, ha, ha, ha... Mai trece o vreme, și Noica vine iar la Paris. Înainte de a sosi, îi scrie o scrisoare lui Eliade, în care îi debita același text, doar numele diferea: Dragă Mircea, numai tu ești bine, ceilalți doi prieteni ai noștri sînt cam paradiți etc. etc. Numai tu te-ai realizat în viață (o obsesie a lui Noica, după cum se vede). Și mai urma un lucru, care pe tata l-a infuriat grozav (cu acea ocazie eu mi-am îmbogățit cunoștințele de limba română). Noica zicea cam așa: În timp ce tu, Mircea, ești cu adevărat realizat în viață, bieții Emil și Eugen sînt niște scopiți... Atunci i-a scris tata lui Noica celebra scrisoare. Trebuie să vă mărturisesc că scrisoarea era cu adevărat superbă. Foarte dură, dar cu un sfîrșit admirabil, o variantă pe tema desertăciunii desertăciunilor. Ea îi denunța, direct, pe Noica drept un ceaușist: bine, bine, fi scria, noi sîntem niște scopiți, dar tu, tu ce faci? Lingii labele călăilor tăi? Știu că, apoi, Noica a fost foarte îndurerat...”

Cronicar

Abonamente: 3 luni — 650 lei; 6 luni — 1300 lei; 1 an — 2600 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin Rompres Filatelica — sectorul export-import presă. P.O. Box 12—201, telex: 10876, preșir București, Calea Griviței 64—68. Tiparul: TIPOREX. Tehnoredactare computerizată: SOFTCHIM S.A. ISSN 1220—6318

24 pag. - 50 lei